

udenrigs

Magtpolitikken genkomst

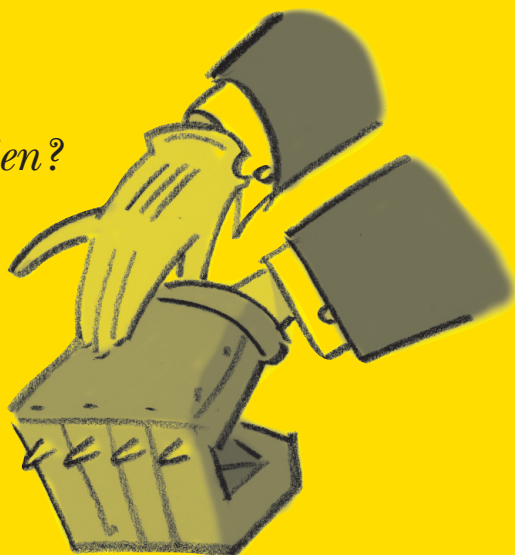
Hvorfor vi gik ind i Georgien?

*Letland og Ukraine:
Ruslands plagede naboer*

*Dumt at nedlægge dansk
territorialforsvar?*

Fritz og Ivan er venner

Dragen og Ørnen

Et nyt kapitel for USA *Michael Ehrenreich*

Obamas udfordring i Latinamerika

Sarkozy og EU-formandskabet

Regimeopgør i Tyrkiet

Menneskerettigheder under pres

4 • 2008

Verdenshavet og Frederiksholms Kanal:

Lad de andre få striberne på **2**

Noter i marginen: Holodomor og hykleri *Jesper Vind Jensen* **4**

TEMA

Efter Georgien *Fjodor Lukjanov* **7**

Letland – EU-medlem og Ruslands nære nabo *Artis Pabriks* **17**

Er Ukraine næste offer? *Vibeke Sperling* **31**

Danmark har ingen Ruslandspolitik *Mikkel Vedby Rasmussen* **40**

FirspanDET på Brandenburger Tor rider mod øst *Peter Wivel* **46**

Dragens samliv med Ørnen – og resten af verden

Flemming Ytzen **53**

BAGGRUND

USA begynder et nyt kapitel *Michael Ehrenreich* **67**

Obamas glemte udfordring *Jens Lohmann* **73**

Den franske præsident og EU-formandskabet *Ulla Holm* **81**

Krisen i Tyrkiet er et grundlæggende regimeopgør *Pola Rojan* **97**

Til menneskehedens bedste *Henrik Døcker* **106**

Danmarks stemme: Fjerde kvartal 2008

Michael Seidelin og Anders Jerichow **113**

LITTERATUR

Folkedrab i det lange og korte perspektiv *Henrik Døcker* **117**

Indeks 2008 **125**

Spørg juristerne

De senere år har dansk presse været domineret af sager, som kæder udenrigspolitik og jura sammen. For alvor startede det med diskussionen om, hvorvidt invasionen i Irak var berettiget eller ej: Var der hjemmel i de eksisterende resolutioner fra FNs Sikkerhedsråd eller var en ny påkrævet?

Siden kom alle sagerne om brud på menneskerettighedskonventionerne: Fra Guatanamo-basen, over udlevering af fanger til amerikanerne i Afghanistan, CIAs overflyvninger af Danmark med fanger om bord, til retsforfølgelse af tilfangede pirater i Adenbugten.

Kort sagt: Betydningen af folkeretten i udenrigspolitikken er blevet mangedoblet. Det står i kontrast til for eksempel krigen på Balkan i halvfemserne, hvor det i Danmark var den dominerende holdning, at Milosevic måtte standses med magt af vesten, også selv om der ikke var noget klart FN-mandat, fordi Rusland ikke ville være med.

Så hvad er der sket? Hvorfor er politisk lederskab ikke i mindre og mindre grad tilstrækkeligt til at legitimere de beslutninger, der bliver truffet i udenrigspolitikken?

Denne 'juridificering' af udenrigspolitikken er temaet for dette nummer af Udenrigs. Her kan man forvise sig om, at der naturligvis ingenlunde er tale om et dansk fænomen: Af Helle Porsdams artikel fremgår

det, at Højesteret i USA gennem de senere år har fået større og større indflydelse på amerikansk udenrigspolitik. Henrik Døckers historiske artikel om folkerettens tilblivelse minder til gengæld om, at folkeretten er 400 år gammel og årsagen til, at staterne i dag i vidt omfang går til forhandlingsbordet i stedet for at løse deres uoverensstemmelser på slagmarken. Og i Kristina Siigs artikel om pirateriet i Adenbugten får vi en gennemgang af det internationale retsgrundlag for at stille pirater for en domstol.

Men som altid rummer *Udenrigs* meget mere end blot sit tema. Vi nævner i flæng: Danmarks repræsentant i de palæstinensiske selvstyreområder, Rolf Holmboe redegør for, hvad der er sket i regionen, siden han trådte til for fire år siden. Og formanden for Dansk-Ukrainsk Selskab Ivan Nester fortæller om, hvorfor ukrainske præsident Viktor Jus-tjenko mere vel kan tænkes at genvinde præsidentposten på trods af elendige meningsmålinger.

Læs også en skrap kommentar om, hvorfor den tidligere norske udenrigsminister Thorvald Stoltenbergs ide om en fælles nordisk militær og civil indsatsstyrke er en rigtig dårlig ide.

God læselyst!

Anna Libak

Lad de andre få striberne på

Hvis nogen er blevet overrasket over det imponerende opbud af internationale organisationer, der pludselig bekæmper pirater ud for Afrikas Horn, er der ikke noget at sige til det.

For organisationerne er nok lige så overraskede selv.

Den amerikanske *Combined Task Force 150* (TF-150), som Danmark for tiden stiller kommandoskibet Absalon til, var slet ikke i udgangspunktet en flådestyrke, der skulle bekæmpe pirateri. Den blev oprettet efter 9/11 med henblik på antiterroroperationer til søs. Som multinational koalitionsstyrke med logistisk hovedkvarter i Djibouti var det tanken, at den skulle overvåge, inspirere og borde fartøjer, der kunne tænkes at fragte gods for terrorister.

Men da der pludselig dukkede pirater op alle steder i farvandet i operationsområdet, følte styrken sig tvunget til at gribe ind.

Det samme gælder den ene af NATOs to stående flådestyrker (*Standing NATO Maritime Group 2*, SNMG-2), som skulle til området for at aflægge en række flådebesøg hos NATOs samarbejdspartnere på den Arabiske Halvø inden for det såkaldte Istanbul Samarbejdsinitiativ. Men

med kort varsel blev styrken omlagt til at eskortere fragtskibe, som transporterer humanitær nødhjælp for FN's WFP. Operationen blev døbt *Allied Provider*.

Umiddelbart kan der kun siges pæne ting om TF-150 og NATOs bekæmpelse af piraterne. For det første er det godt, at dem, der har kapaciteten, rent faktisk også føler sig forpligtet til at hjælpe. For det andet er det reklamemæssigt af stor værdi for begge styrker, at omverdenen ser, at de bruges til noget nyttigt. Den amerikanske krig mod terror har de seneste år – efter Guantanamo, Abu Ghraib og bombningerne af Pakistan – fået et blakket ry – og NATOs kritikere har jævnligt stillet spørgsmål ved alliancens berettigelse efter den kolde krigs ophør. For én gangs skyld er der ingen, som bestrider formålstjenligheden af det, amerikanerne og NATO foretager sig. Alle kan blive enige om, at pirater er slemme banditter, som skal bekæmpes, og det kan derfor ikke undre, at EU nu også har besluttet, at man vil have del i laurbærrene, og derfor sender en styrke – Atalanta – af sted i december.

På bare lidt længere sigt er der dog grund til at overveje, om det vir-

kelig er USA, NATO og EU, der som sædvanlig skal påtage sig at løse et internationalt problem fjernt fra os selv. Har vi ikke problemer nok at løse i forvejen? Irak? Afghanistan? Kosovo? Bosnien? Georgien? Og tror vi virkelig selv på – som nogle vestlige eksperter nu foreslår – at vi skal forsøge at omskabe Somalia til en velfungerende stat – som er det, det vil kræve, hvis pirateriet skal standses endegyldigt?

Nej, vel?

Hertil kommer, at problemet med pirateri er som skabt til blive løst af de lande, der længe har været trætte af Vestens globale dominans og søgt en større international rolle. Det er faktisk oplagt at overdrage dem stafetten. Pirateri er et problem, som er helt uideologisk og areligiøst, og ikke skiller parterne: Pirater er banditter, der med egen økonomisk vinding for øje, begår et væbnet røveri til søs. Dem er alle imod.

Derfor skal vi skrue ned for dampen. Russerne og inderne og andre ikke-vestlige stormagter, som allerede har sendt skibe, skal opmuntres. De skal have at vide, at hvis de vil stå i spidsen for en international mission, gerne inden for FN's auspicer, så stiller vestlige lande – herunder Danmark – gerne skibe til rådighed. Vi tager da gerne imod ordrer fra en russisk eller indisk admiral.

Oplagt ville det selvfølgelig være, hvis også den Afrikanske Union kom på banen, da disse landes medvirken kunne gøre det nemmere at retsforfølge piraterne i nærområdet. Men hvis Unionen ikke viser interesse – og det har den ikke gjort hidtil – så må vi satse på en Coalition of the Willing – blot denne gang med nye frivillige i spidsen.

Der har alt for længe været et misforhold mellem de byrder, som den vestlige verden har påtaget sig, og dens reelle muligheder, for at løfte dem over en længere periode. Det samme Danmark, som har trukket de fleste af sine styrker ud af Irak, vil nu vældig gerne bekæmpe pirater i Adenbugten. Men kunsten kan ikke bestå i blot at rage nye byrder til sig, men at løfte dem ordentligt vi allerede har taget ansvaret for. De nye opstigende stormagter skal have en mulighed for at udmærke sig positivt; for ellers bliver de ved med at opfatte international politik som et nulsumsspil. Mange af de besætningsmedlemmer, der er taget som gidsler eller er i fare for at blive det, er netop russere og inderne. Disse statsborgeres moderlande har en lige så stor interesse i at få problemet løst som os andre. Så giv dem striberne på.

Navigator

Holodomor og hykleri

I november afholdt Ukraine en bevægende mindehøjtidelighed i anledningen af 75-året for landets hungersnød 1932-33, der kostede millioner livet. Hungerdøden kaldes på ukrainsk Holodomor (mord gennem sult), og ukrainerne sammenligner deres nationale tragedie med Holocaust.

Mindehøjtidelighedens vært var Ukraines præsident Viktor Jusjtjenko og præsidenterne fra Estland, Letland, Litauen, Makedonien, Bosnien-Hercegovina, Georgien og Polen var mødt op i Kiev for at mindes de døde. Jusjtjenko sagde: "Den frygtelige og kunstigt skabte hungersnød, som blev organiseret af det kriminelle stalinistiske regime, havde til formål for evigt at knuse ukrainernes vilje til at genskabe deres lands suverænitet. Men vi har overlevet, holdt ud og vundet. Vi har opnået uafhængighed i 1991, og forsvaret friheden i 2004."

Højtideligheden blev afholdt under relativ ligegyldighed fra Vesten, der typisk var repræsenteret på diplomatniveau. Men der er flere grunde til, at man skulle interessere sig mere for Holodomor. Den har fået en helt central rolle for det nye Ukraine.

Landet har erklæret Holodomor for 'folkemord' og stræber nu efter international anerkendelse af det. Hidtil har fjorten landes parlamenter fulgt trop. Desuden har Jusjtjenko fremsat et lovforslag, der skal gøre det kriminelt i Ukraine, hvis man offentligt siger, at Holodomor ikke var folkemord.

Men Holodomor er blevet katalysator for yderligere spændinger mellem Kiev og Moskva. For også Ruslands præsident Dmitrij Medvedev var inviteret til Kiev for at mindes de døde. Men han meldte vredt afbud til sin ukrainske kollega. Det gjorde han ved at sende et brev, hvor Ukraines historiepolitik blev beskrevet som "bestræbelser, der har til formål at adskille de nationer (Rusland og Ukraine, JVJ), der har været forenet gennem århundreder."

Medvedev mener, at den ukrainske præsident pisker en antirusisk stemning op, selvom Jusjtjenko konstant bedyrer, at det ikke er russerne, Ukraine fordømmer, men det totalitære kommunistiske regime. Medvedev kritiserer også, at ytringsfriheden indskrænkes ved at kriminalisere Holodomor-benægtelse. Dermed indfører Ukraine retsforhold "som der var under den totali-

tære periode.” Endelig betoner Medvedev, at hungersnøden 1932-33 ikke kan rubriceres som folkemord. Han påpeger at der også var enorme bondeofre i Rusland, Hviderusland, Kaukasus og Kasakhstan. Medvedev afviser dermed fortolkningen om, at Sovjetstyret forsøgte at komme specielt den ukrainske nation til livs.

Det er her værd at bemærke, at Medvedev bestemt har nogle pointer. Ikke desto mindre spiller han den falske melodi.

Medvedev har en pointe i, at den ukrainske historiepolitik vil kunne øge den ukrainske befolknings vestorientering ved at fremhæve Moskvas historiske skurkerolle. Nationalistiske grupper i Ukraine har da også sagt, at Rusland – som juridisk efterfølgerstat til Sovjetunionen – bør holdes ansvarlig for Holodomor. De grupper har derfor krævet compensation fra Rusland. Det virker selvfølgelig provokerende i Moskva. Men også i forhold til den officielle ukrainske historiepolitik kan der næppe være tvivl om, at den skal stimulere modsætningen til nutidens autoritære Rusland.

Men er der noget at sige til det? Hvis det at mindes sine ofre bliver opfattet negativt af en bestemt stat, er det den stat, der er problemet. Sagen er da også, at den egentlige provokatør er Medvedevs Rusland, som fører en historiepolitik, der nedtoner stalinismens forbrydelser. Fx bliver den omfattende kornman-

gel, der skabte hungersnøden, i dag forklaret med ‘dårligt vejr’ i de russiske skolebøger.

Medvedev har desuden ret i, at det er betænkeligt at indskrænke ytringsfriheden ved at kriminalisere såkaldt Holodomor-benægtelse. Men reelt er den russiske præsidents forsvar for ytringsfriheden hyklerisk, når man ser hvordan kritisk forskning i Stalin-perioden i stigende grad undertrykkes i Rusland.

For det tredje kan det rigtignok diskuteres, hvor vidt der i Ukraine 1932-33 var tale om et egentligt ‘folkemord’, hvilket er et udtryk, FN juridisk definerer som “handling, der begås i den hensigt helt eller delvist at udlette en national, etnisk, racemæssig eller religiøs gruppe.”

Det er også blevet afvist af FN, hvor Rusland har stået i vejen, og her har man kun kunnet samle opbakning om en erklæring, der taler om ‘en national tragedie’. Også Europa-Parlamentet har haft Ukraines historie til behandling. Europa-Parlamentet har brugt udtrykket ‘forbrydelse mod menneskeheden’, men ikke det mere vidtgående og ultimative ‘folkemord’.

Historikerne er delte i dette spørgsmål, fordi der var millioner af andre ofre for hungersnøden end ukrainerne. Russere, hviderussere, kasakherne, tatarer, kaukasere, mv. Baggrunden var jo den tvangskollektivisering af landbruget, der blev indført i hele Sovjetunionen og slog fejl overalt.

NOTER I MARGINEN

Det afgørende spørgsmål i forhold til Holodomor-problematikken er, hvorvidt sovjetregimet primært gik efter den ukrainske nation – og især bondestanden og intelligentsiaen – fordi den havde størst frihedstrang?

Det er der nu meget, der tyder på. Sovjetrepublikken Ukraine var 'Sovjetunionens kornkammer', men led alligevel de relativt største ofre. Bevæbnede specialtropper tømte landet for korn – eufemistisk kaldet kornopkøb – som blev brugt til eksport, så Sovjetunionen kunne få valuta til den industrialisering, som regimet med alle midler forsøgte at accelerere. Selvom Ukraine næsten var støvsuget for fødevarer, fik befolkningen forbud mod at forlade landet og forbud mod at få hjælp udefra.

Flere ansete historikere vurderer her, at Ukraines frihedstrang bevidst blev straffet af sovjetregimet, og derfor fortjener landets ubegribeligt store ofre også større international anerkendelse. Men Holodomor er et spørgsmål, som vil optage forskningen i mange år. For desværre er en stor del af kilderne forsvundet eller ligger gemt i de lukkede KGB-arkiver. Ja, hvor? I Moskva.

Og under alle omstændigheder er det både inkonsistent og hyklerisk at

høre den sproglige indvending vedrørende brugen af begrebet 'folkemord' fra den russiske præsident. I august havde Medvedev således ikke problemer med at bruge udtrykket 'folkemord' om georgiernes begrænsede aktioner i Sydossetien. Medvedev fremførte den beskyldning flere gange, så det var ikke nogen tilfældighed.

Første gang var på et tidspunkt, hvor russerne angav, at der var et par tusinde døde. Kort efter reviderede den russiske statsadvokat antallet af ofre til et par hundrede. Det forhindrede dog ikke Medvedev i at gentage udtrykket 'folkemord' om georgiernes handlinger i en tale i september.

Ganske vist er den sydossetiske befolkningsgruppe på ca. 70.000 meget mindre end den ukrainske. Men i Ukraine i 1932 boede der cirka 30 millioner, og op mod en fjerdedel af befolkningen omkom det følgende år. Til sammenligning er ca. 1 procent af befolkningen i Sydossetien omkommet. Den nøgterne sprogbrug, Medvedev forlanger af andre, er ikke noget han selv lever op til.

Jesper Vind Jensen er historiker og journalist på Weekendavisen.

Efter Georgien

Fjodor Lukjanov

Den nye verdensorden, som alle håbede på for 20 år siden, er stadigvæk ikke blevet til virkelighed. Men opløsningen af den gamle fortsætter med stadig stigende hast. Måske aldrig nogensinde før har der bestået en så udtalt konflikt mellem Ruslands og Vestens opfattelser som nu

I august 1990 bragte magasinet *Atlantic Monthly* en artikel af den amerikanske politolog John Mearsheimer, hvis overskrift var: *Hvorfor vi snart vil savne Den Kolde Krig*.

Som repræsentant for den neo-realistiske skole hævdede han i modsætning til så mange andre kommentatorer efter Berlinmurens fald, at den kommende epoke i Europa, og tilsyneladende også i hele verden, ikke ville blive mere, men *mindre* stabil end Den Kolde Krigs. Hans vurdering byggede på den klassiske realistiske grundopfattelse, at kun magtligevægt kan garantere et politisk bæredygtigt politisk system.

Mearsheimers dystre realisme forekom dengang absolut upassende og forældet. Europa var overvældet af en romantisk tro på, at historien var slut efter den ideologiske hoved-

fjendes nederlag, og en ny type politik var hurtigt ved at tage form.

Et af de mest oplagte og mest løfterige symboler på denne politik var Den Europæiske Union, som stilede imod både kvalitativ integration i dybden og en omfattende geografisk udvidelse. I mellemtiden erklærede også Rusland sin vilje til at slutte sig til det vestlige fællesskab.

Når vi dag står over for en verdensomspændende politisk usikkerhed, som forværres af de finansielle tumulter, er der grund til at spørge: Hvad gik galt? Hvorfor gik forventningerne fra de sene 1980'ere og de tidlige 1990'ere ikke i opfyldelse? Hvorfor forekommer Mearsheimers logik pludselig mere relevant til be-lysnung af den aktuelle situation end de liberale fortolkninger? Og hvorfor viste så mange ideer om den nye

verden sig at være ønsketænkning fra første færd?

Vendepunkterne

Vi har gennemlevet mange omvæltninger i de seneste to årtier, og flere kan betegnes som historiske. Men efter min mening er der navnlig to begivenheder, som med rette kan gøre krav på at være vendepunkter. Disse er Sovjetunionens sammenbrud i 1991 og USA's invasion af Irak i 2003. Begge kom definitivt til at ændre verdenssituationen og følgelig også Ruslands adfærd. Den Globale Finanskrisen 2008 kan blive den tredje skelsættende hændelse, der fuldender en 20-årig post-koldkrigsæra.

Med Sovjetunionens kollaps i december 1991 forsvandt det vældige eurasiske imperium, som i århundreder havde udgjort en sjettedel af klodens landoverflade, og som i 50 år var en af de to piller, der bar verdensordenen. I stedet trådte en helt ny virkelighed. For første gang i historien var USA verdens leder og kunne tilrane sig ansvaret for hele verden, mens Rusland havde lidt et alvorligt geopolitisk nederlag og måtte kæmpe for sit liv som en suveræn stat.

Diskussionerne om, hvorvidt der dengang bød sig en reel chance for at integrere Rusland snævert i det vestlige system vil formentlig aldrig høre op, men hvis der var en sådan chance, så blev den ikke grebet.

En af grundene til dette var, at opgavens enorme omfang blev undervurderet. Den udbredte opfattelse var: Liberale økonomiske reformer vil før eller siden forandre den russiske stats karakter på samme måde, som det var sket i Central- og Østeuropa. Denne anskuelsesmåde tog ikke højde for ikke-økonomiske faktorer. I modsætning til de andre postkommunistiske lande var Ruslands tilvante rolle at være en stormagt med stærke, imperiale geopolitiske traditioner og erfaringer inden for verdensdominans. Aldrig før var sådanne magter blevet radikalt forandret uden at være besejret militært.

Clinton-regeringen gjorde ganske vist Ruslands forvandling til et af sine højt profilerede projekter. Der kom imidlertid ikke banebrydende nye ideer som Marshall-planen eller Europas forening på grundlag af et samarbejde mellem de tidligere svorne fjender, Frankrig og Tyskland. Samtidig krævede den russiske særegenhed og betydning for verdensordenen noget langt mere innovativt end det universelle reformistiske mønster i små og mellemstore lande.

De vestlige bestræbelser fokuserede på at udbrede de vestlige institutioner, som havde vist deres effektivitet i årene med ideologisk konfrontation, snarere end at skabe nye strukturer for en ny verdensorden. Den generelle opfattelse forekom at være: Hvorfor skabe noget nyt, når man kan tilpasse velafprøvede og velfungerende organisationer?

Mere end ti år senere står to ting klart. For det første, at Vestens frede- lige ekspansion kun var mulig, fordi tiden var unik. Rusland var i geopolitisk koma og ude af stand til at gøre modstand. Kina var optaget af sin egen udvikling og tænkte end- nu ikke på at påtage sig nogen glo- bal rolle. De lande, som pludselig havde vundet handlefrihed, danne- de en lang kø for at slutte sig til alle mulige vestlige organisationer.

Men så snart Vesten mistede sit monopol på indflydelse på verdens- politikken, vågnede Rusland, Kina blev en magtfuld kraft, og den ud- vikling, som blev taget for givet i 1990'erne, kom i akut krise.

For det andet blev det indlysende, at de gamle institutioner var ude af stand til at klare de nye udfordrin- ger. Ikke en af de strukturer, som man antog ville blive instrumenter for global regeringsførelse, har kun- net varetage denne funktion, og det- te bør ikke komme som nogen over- raskelse. Disse er, når alt kommer til alt, produkter af en tidligere epoke, hvor alting var ganske anderledes. Nogle organisationer er ikke blot ikke i stand til at forstærke stabiliteten, men svækker den ligefrem: Fra at være et redskab til at eksportere sikkerhed, er NATO blevet en kata- lysator for alvorlige konflikter.

Forældede institutioner

Da Mearsheimer skrev sin artikel i 1990, kunne han for øvrigt end ikke

forestille sig, at NATO ville overleve Den Kolde Krigs slutning.

For det første forekom det utæn- keligt, at Sovjetunionen/Rusland vil- le acceptere eksistensen af et NATO efter Warszawa-pagtens opløsning, og for det andet var det svært at tro, at alliancen selv ville være i stand til at opretholde sin enhed efter bort- faldet af dens væsentligste trussel. Hvad det første angår, undervurde- rede han Mikhail Gorbatsjovs roman- tiske forestillinger. Hvad det andet angår, forekommer hans skepsis i dag ret velbegrunnet.

Så langt tilbage som i 1990'erne begyndte de internationale instituti- oner, som ikke var reformeret efter Den Kolde Krigs afslutning, at vise tegn på dysfunktion. Frem for at på- tage sig processen med at transfor- mere det internationale system be- sluttede verdens ledende magt på dette tidspunkt sig i stedet til at gå sine egne veje og forlade sig på egen styrke og muligheder. USA havde, når alt kommer til alt, også rigeligt af begge dele. Irak-invasionen i for- året 2003 blev kulminationen på denne tilgang. Militær styrke, hvis betydning i 1990'erne så ud til at mindskes væsentligt, er nu vendt til- bage i verdenspolitikken i fuld skala og i sin mest brutale form.

Da det viste sig, at supermagten, som var trådt i stedet for alle de in- ternationale regeringssystemer, hav- de strakt sig til det yderste og i reali- teten var ude af stand til at opfylde de funktioner, den havde påtaget

sig, blev den globale udviklings kaotiske natur afsløret. Hvis Irak-invasionen var en overlagt handling fra USA's side, som havde som mål at realisere denne eller hin plan, så var den anden flagrante krænkelse af international ret – anerkendelsen af Kosovo – et resultat af afmagt. Washington og de europæiske hovedstæder kom til den konklusion, at det var lettere at føje sig for kosovarenes krav end at lægge et smerteligt stort arbejde i at forsøge at nå et udfald, som kunne være acceptabelt for alle.

Når man skal indrette sig på vilkår, hvis kendetegn er generelt kaos og dysfunktionelle institutioner, er den rationelle handlemåde at øge sin egen styrke, så man sætter sig selv i stand til at reagere på udfordringer, der kan opstå uden varsel. Dette er, hvad Rusland har gjort i de seneste fem år i en periode, der har været præget af prisstigninger på olie og naturgas uden fortilfælde.

Det ofte stillede spørgsmål er følgende: Hvad er Ruslands strategi? Der findes ikke noget svar på dette. De russiske handlinger, eller i det mindste de handlinger, som fremkalder den stærkeste reaktion, er som regel en mere eller mindre spontan reaktion på eksterne pirringer. En blanding af post-imperial nostalgi, frygt for talrige udefrakommende udfordringer, et lidenskabeligt ønske om at 'genopføre' den sidste fase af Den Kolde Krig, da Sovjetunionen (ifølge en fortolk-

ning, som har vid udbredelse i dagens Rusland) ikke blev besejret, men frivilligt lod sig omringe, samt irritation over vestens triumferende hovmod efter 'historiens slutning' har stærk indflydelse på russisk udenrigspolitik og gør den mindre fornuftsbetonet.

Vi kan stille et andet spørgsmål: Har nogen af de større internationale spillere en velovervejet og langsigtet strategi? Og er dette overhovedet muligt i vore dages verden?

Hvordan skal man opfatte den amerikanske regerings politikker som en gennemtænkt strategi, hvis resultaterne er de modsatte af de tilsigtede, og fremtidsudsigterne tegner uklare?

Hvad er strategien for EU, der nu er gidsel for sin egen idé om fremgang og indflydelse og er viklet ind i den uløselige modsætning mellem ekspansion og tættere integration? EU-modellen blev under alle omstændigheder udviklet i helt andre omgivelser: Oprindeligt tog den form under en amerikansk sikkerhedsparaply og dengang på vilkår, der var defineret ved et snævert geopolitisk 'ånderum'. EU, som for 10-15 år siden forekom at være prototype for de fremtidige principper for verdenspolitik, ligner nu en undtagelse i en generel verdensorden. Den internationale udvikling har overhalet den smukke 'morgendag' og er rykket direkte frem til 'dagen efter morgendagen', som i ubehagelig grad ligner 'i går'.

Kina giver indtryk af en planlagt bevægelse imod et mål, som er besluttet for nogen tid siden. Det er imidlertid vanskeligt for øjeblikket at nå frem til konklusioner om de eksterne mål for Beijing – Kina er stadig optaget af sin egen indre udvikling.

Globaliseringen er blevet diskuteret længe og såre grundigt, men når det gælder den større politiske scene, fortsætter alle af en eller anden grund med at betragte de forskellige elementer på verdens palet som adskilte. Men i den nuværende situation er det umuligt at opridsede strategien for hver individuel spiller: Vi må første have en idé om de strategiske udsigter for verdens udvikling. Dette kan kun ske som resultat af et fælles forsøg på først at forstå situationen og derpå formulere bud på løsninger på problemerne.

Det er almindeligt anerkendt, at ingen har nogen klar forståelse af, hvad der foregår på finansmarkederne, som har revet sig fri fra enhver rationel, forståelig realitet. Men situationen på storpolitikens 'markedsplads' er ikke meget bedre. Så meget desto mere magtfuld er tiltrækningen ved mønstre, vi forstår, som da også ligger til grund for det brændende ønske om at rekonstruere noget i retning af Den Kolde Krig. Det vil der imidlertid ikke komme noget ud af, og jo mere ihærdigt forsøget gøres, desto mere destruktiv vil udfaldet blive.

Verdensordenens stabile systemer

finder traditionelt deres form efter store krige. Den Kolde Krig var unik i den forstand, at den blev afsluttet uden væbnet konflikt. Men den nye verdensorden, som alle håbede på for 20 år siden, er stadigvæk ikke blevet til virkelighed, mens opløsningen af den gamle fortsætter med stadig stigende hast. Alle store lande står over for en enorm intellektuel udfordring – hvordan forhindre opløsningen i at nå sin logiske konklusion, hvilket vil indebære enorme konflikter? Og hvordan begynde at konstruere et system, som tager hensyn til interesserne hos alle de involverede lande?

Rystelser i Rusland

Og her kommer vi til den tredje historiske begivenhed, som vi alle står overfor lige nu. Rusland er igen hårdt ramt af denne.

To kriser er indtrådt i de seneste måneder og har, den ene efter den anden, fået enorm indvirkning på Ruslands udenrigspolitik. Den russisk-georgiske krig i august og rystelserne på de globale finansmarkeder i september og oktober er ikke forbundne størrelser. Alligevel har begge begivenheder på hver sin måde bidraget til, at Rusland har reformuleret sine nationale interesser. Man kan sige, at de to kriser har sat den begrebslige ramme for dets interesser, defineret en vektor for det ubetinget nødvendige og sat grænser for det mulige.

Georgiens angreb på Sydossetien og verdens reaktion på Ruslands modtræk har skabt en ny situation i russisk politik og i den offentlige opinion. Måske aldrig nogensinde før er der bestået en så stor konflikt mellem Ruslands og Vestens opfattelser som nu. Ruslands politiske elite og langt den overvældende majoritet af befolkningen er i et meget sjældent tilfælde af enstemmighed af den opfattelse, at Ruslands handlinger var legitime, politisk, moralsk og juridisk. Ydermere havde Kreml ganske enkelt intet valg, og Moskva havde ingen ret til ikke at gribe ind for at forsvare Sydossetiens befolkning og dets egne fredsbevarende soldater.

Dette synspunkt er næsten enstemmigt og ganske oprigtigt. Dette er grunden til, at reaktionen fra de vestlige lande, især De Forenede Stater, som tog parti for Tbilisi, har afstedkommet forvirring i Rusland. Man må indrømme, at siden da er den vestlige holdning til Georgien blevet mere nuanceret, men det oprindelige instinkt fungerede upåklageligt – Vesten troede virkelig på, at russiske revanchister gik til angreb på et 'ungt demokrati'.

Uden at gå ind i enkelthederne om, hvad der skete, vil jeg gerne fremhæve den væsentligste faktor, som jeg tror, vil få følger på langt sigt. Måske for første gang siden Sovjetunionens sammenbrud måtte Moskva konstatere, at det var nødt til at handle uden hensyn til de mu-

lige omkostninger ved verdens reaktion. Konflikter havde tidligere fundet sted, men som regel var beslutningerne så blevet truffet, afhængigt af hvordan de kunne påvirke relationerne til 'strategiske partnere'. Behovet for at opretholde gode relationer til de ledende vestlige lande, som blev anset for et aksiom, havde sat betydelige grænser for Rusland reaktioner og på dets fortolkning af sine nationale interesser.

Denne gang konkluderede Kreml, at de handlinger, som ydre partnere kunne bifalde, ville koste for meget set ud fra landets egne vitale interesser. Ydermere var det overvejende sandsynligt, at det ville være umuligt at fastholde disse interesser uden at komme i konflikt med store internationale partnere. Hertil kommer, at det ikke nyttede at håbe på, at disse partnere ville forstå Ruslands interesser eller bare logikken i den russiske adfærd.

Sidstnævnte overvejelse førte sandt at sige Moskva til at træffe den mest kontroversielle beslutning under krisen – nemlig at anerkende Abkhasien og Sydossetien. Det var ikke den oprindelige plan, og at dømme efter dets udtalelser, var Moskva ikke forberedt på at gennemføre 'Kosovo'-modellen i løsrivelsesterritorierne – dvs. en international diskussion af deres status, som før eller siden ville udmunde i den konklusion, at de ikke længere kunne forblive under Tbilisis overhøjhed.

Imidlertid fik Vestens reaktion på

Femdages-krigen og åbenlyse modvilje mod at acceptere det russiske syn på begivenhederne, Rusland til at tænke, at et kompromis var umuligt, og at De Forenede Stater og hovedparten af de europæiske lande kun ville tage hensyn til interesserne for den stat, som de troede var 'ofret', nemlig Georgien.

Som et resultat heraf kom Rusland ud af Georgien-krigen med en beredvillighed til at forsvare sine vitale interesser, uanset de ydre partners reaktion og uanset hvor meget støtte Rusland kunne forvente fra disse i fremtiden. Dette er en afgørende fase i landets udvikling. Samtidig må der være klare kriterier for at vurdere, hvilke interesser, der er vitale og skal opretholdes, uanset omkostningerne. Rusland er et land, der stadig befinder sig i en overgangsfase, og det har ikke sådanne klare kriterier endnu, skønt deres definitioner er ved at udmønte sig. Den anden krise, finanskrisen, har spillet en væsentlig rolle i så henseende.

Finanskrisen

Den finansielle ustabilitet, som hurtigt har spredt sig verden over, har afsløret en grad af gensidig global afhængighed og vist, at der er grænser for økonomiske og følgelig også for geopolitiske kapaciteter. Det har fx vist sig, at de enorme finansielle ressourcer, som er akkumuleret igennem år med vedvarende økono-

misk vækst, kan være nok til at afbøde konsekvenserne af den nationale krise. Alligevel er de ikke tilstrækkelige til at gennemføre nogen af de større geopolitiske projekter, som er planlagt i de senere år.

Krisens realitet vil få landene til at foretage klarere prioriteringer, rangordne deres hensigter og tilsidesætte sekundære opgaver til fordel for de vigtige. Disse stringente vilkår vil hjælpe Rusland til at udarbejde kriterier til at identificere sine vitale interesser. Dette vil, tror jeg, blive uundgåeligt allerede i nær fremtid.

Samtidig er der også en positiv side ved finanskrisen: Verden har nu genoptaget diskussionerne om behovet for tidssvarende globale regeringsinstitutioner. Rusland har talt om forfaldet i de eksisterende institutioner i lang tid, men ingen har lyttet til dets advarsler. Fx opfordrede Rusland for halvandet år siden til reform af Den Internationale Valutafond og foreslog en alternativ kandidat til posten som direktør for IMF. Imidlertid besluttede Vesten, at Moskvas udspil alene var 'et udslag af chikane', der skulle manifestere dets store betydning på den internationale arena. I dag er det fuldkommen indlysende, at hverken IMF eller dets siddende direktør er i stand til at varetage deres opgaver behørigt.

En anden russisk tanke er en bred international dialog om euro-atlantisk sikkerhed, som i Vesten er blevet mødt uden større begejstring – af objektive og subjektive grunde. Og

dog er denne tanke ganske fornuftig. Alle institutioner, der håndterer sikkerhedsspørgsmål, har deres rødder i Den Kolde Krigs epoke, dvs. blev indrettet efter en helt anden virkelighed.

Da Den Kolde Krig var ovre, valgte Vesten ikke at etablere nye institutioner, som kunne tjene en 'ny verdensorden'. Det søgte i stedet at udvide indflydelsen fra de institutioner, som havde 'vundet' Den Kolde Krig, dvs. fra de vestlige institutioner. Nu ser vi resultaterne – de er ude af stand til at håndtere den nødvendige regulering i den nye virkelighed, om det så gælder globale politiske beslutninger, sikkerhedssfæren eller økonomien.

Den finansielle krise kan få alle lande, Rusland indbefattet, til at besinde sig på deres kollektive interesser og behov for multilaterale handlinger og give afkald på de selviske interesser, som alle globale spillere nu har, uden undtagelse. I modsat fald vil verden opleve et yderligere forværret kaos og en voksende rivaliseren, som – på den gensidige afhængigheds vilkår – kan få særdeles farlige konsekvenser.

Helsinki 2

Udviklingen i de seneste måneder har vist, at europæisk politik er et komplekst fænomen. Man kan ikke adskille økonomisk samarbejde fra sikkerhedsspørgsmål. Det er grunden til, at tanken om Helsinki 2,

som Moskva har søgt at fremme, er det rette initiativ til tiden. Europa behøver en grundlæggende aftale om principielle rammer, der ligesom Slutdokumentet af 1975 kan omfatte forskellige kategorier. Fra militære garantier for grænser (som igen er meget akut) til økonomi, fra energi til humanitære retningslinjer.

Et kendetegn ved den aktuelle internationale situation er den åbenlyse fremvækst af meget forskellige former for rivalisering, kombineret med en stigende gensidig økonomisk afhængighed mellem disse rivaler. Dette forvandler de yndede sammenligninger med det 19. århundredes 'Store Spil', forspillet til Første Verdenskrig eller Den Kolde Krigs periode, til rent nonsens.

Finanskrisen giver os mulighed for at komme tilbage til den reelle agenda for en ny international arkitektur, som af forskellige grunde blev opgivet efter Den Kolde Krig. Både Rusland og Vesten forspildte talrige chancer for at skabe nye rammer for deres relationer. Trods de åbenlyse vanskeligheder i dagens verden har vi fået en ny chance, lige netop nu.

Den georgisk-russiske krig og de efterfølgende begivenheder har mindet os om, at selv nu, næsten to årtier efter at Sovjetunionen forsvandt fra verdenskortet, er dets territorium stadig eksplosivt. Opbruddet er ikke tilendebragt endnu.

Sammenbruddet for det imperium, som i århundrede havde struk-

tureret det vældige eurasiske rum, satte gang i tektoniske forskydninger. Det er vanskeligt at sige, hvornår disse vil ophøre og hvad de vil resultere i. Hvis, fx transformationen af det postsovjjetiske rum resulterer i opkomsten af et islamistisk regime i en centralasiatisk stat, vil Sovjetunionens sammenbrud blive set i et helt andet lys. Alle de stater, der er vokset frem i Sovjetunionens sted (Den Russiske Føderation indbefattet), hviler på en skrøbelig og ustabil statsdannelse.

For det første eksisterede ingen af dem tidligere inden for deres nuværende grænser, ja i mange tilfælde kan disse grænser ikke betegnes som 'naturlige' – hverken i historisk, etnisk eller psykologisk forstand.

Hvorfor er fx territorier med overvejende ikke-russisk befolkning (Nordkaukasus) eller territorier, som Rusland har erhvervet sig for relativt nylig (Kaliningrad), en del af Rusland, hvorimod Kiev, den russiske stats vugge, ikke er det? Der findes ingen rationel begrundelse for den slags – det er historiens luner.

Der er et grænseløst potentiale for territoriale konflikter – og ikke alle involverer Rusland. Et eksempel: Da Vladimir Putin på NATO-topmødet i Bukarest forklarede George Bush, at Ukraine er en 'kunstig stat' (hvorved han sigtede til udvidelsen af dets territorium i Sovjettiden), rankede Rumæniens præsident, Traian Bescu, ryggen. Nogle dage senere stod han offentligt frem og erklærede, at

Ukraine havde opnået Sydbessarabien og Nordbukovina takket være Molotov-Ribbentrop-pagten. Det er ikke vanskeligt at forestille sig ophidsede territoriale stridigheder i også Centralasien, hvor kontrol over vandressourcer har vital betydning for overlevelse.

For det andet har ingen af de postsovjjetiske lande skabt sig nogen national identitet. Med en mulig undtagelse af det monoetniske Armenien er befolkningen i de tidligere sovjetrepublikker multinational. Ingen har fået succes med at opbygge en moderne civil nation, der ikke er baseret på blodets faktor, men på tilhørsforholdet til en fælles stat. Tværtimod er statsdannelsen overalt sket langs etniske linjer. (Hviderusland er eneste undtagelse her – og dog er den nationalistiske genfødsel her snarere udskudt end forhindret.) Den internationale kontekst bidrager også til denne problematik. I Kosovos tilfælde foretrak det internationale samfund med forsæt at se en stat fragmentere efter etniske linjer i stedet for at gøre forsøge på at bevare en multikulturel entitet.

Jo hårdere et styre søger at etablere et sprog eller en bestemt version af landets historie som den dominerende, og jo større betydning de tilskriver titulærnationen, desto større er potentialet for sociale spændinger.

Fortiden bliver et instrument for selv-identifikation, som antager et nationalistisk anstrøg. Fx har det officielle krav fra Kiev om at hungers-

nøden først i 1930'erne skal anerkendes som et folkemord imod det ukrainske folk, en oplagt, om ikke erklæret politisk implikation – nemlig, at ukrainerne blev myrdet på ordre fra Moskva.

Besættelsesmuseerne i Tbilisi og Kiev, Koloniseringsmuseet i Tasjkent og diverse appeller om at sidestille kommunismen med nazismen bliver brugt til at legitimere bestemte politiske aspirationer. Den historiske polemik bliver stadig mere ophidset, og det samme gør spændingerne landene imellem og mellem den tidligere periferi og moderlandet – især når Rusland selv afviser at tage sin fortid op til revision og tillige forsøger at opbygge sin identitet på elementer af historisk nationalistisk farvede myter.

Og for det tredje har ingen af de postsovjjetiske lande noget veletableret sociopolitisk system. Et politisk regimes demokratiske niveau bør ikke blot måles ud fra dets institutions tilstand, men også ud fra dets geopolitiske orientering. Georgiens eksempel viser åbenlyst, at en aktiv proamerikansk position har større vægt end ægte hengivenhed over for demokratiske principper.

Generelt sagt skader sammenfletningen af eksterne geopolitiske strategier med de postsovjjetiske staters indre udvikling denne proces. Bliver demokratiet gjort til et instrument, bliver selve demokrati-begrebet bragt i miskredit og forhindrer den

naturlige modning, som er normal forhåndsbetegnelse for en demokratisk udvikling.

I en situation, hvor overgangslandes tilhørsforhold til 'Klubben' er givet på forhånd, som tilfældet var med de central- og østeuropæiske stater, kan eksternt formynderskab fremme reformer. Men hvis et land bliver genstand for global rivaliseringen, kan transformationen blive alvorligt kompliceret. Intervention udefra kan influere på processer i landene på forskellige måder – som en katalysator for regimeskift og som et incitament til aggressiv bevarelse af det bestående og forkastelse af forandringer. I begge tilfælde kan resultatet blive sørgeligt for moderniseringen.

De postsovjjetiske lande behøver 15-20 års fredelig udvikling for endelig at etablere sig selv som suveræne og stabile stater. Forsøg på at eskalere processen med geopolitisk nyopdeling af den sovjetiske arv ved at involvere lande i forskellige geopolitiske alliancer kan skabe alvorlige rystelser.

*Fjodor Lukjanov er chefredaktør for magasinet *Rossija v globalnoj politike* (Rusland i verdenspolitikken); en russisk pendant til det amerikanske tidsskrift *Foreign Affairs* og til vores eget *Udenrigs*. Magasinet har også en engelsk hjemmeside: <http://eng.globalaffairs.ru/>*

Oversat fra engelsk af Niels Ivar Larsen.

Letland – EU-medlem og Ruslands nære nabo

Artis Pabriks

Hvis magtpolitikken vender tilbage, skal vi sørge for at EU er stærk nok til at spille spillet. Realpolitik kræver at vi forstår, at vi kun kan være med til at forme politikken, hvis vi også inddrager de områder som nogle opfatter som Ruslands baggård

I min tid som Letlands udenrigsminister (2004-2007) slog det mig, så uvillige nogle EU-lande var til aktivt at formulere en politik for den såkaldt frosne konfliktzone omkring Rusland. Ind imellem mindede det mig om strudsepolitik eller den ønsketænkning, som Machiavelli betragtede som politikerens største fejltagelse.

Derfor mener jeg at EU's holdning til Kaukasus i det mindste delvis bærer ansvaret for den russiske invasion og krig i august 2008. Det er indlysende at min indstilling og analyse afspejler en grundlæggende forskel i vurderingen af russisk politik sammenlignet med nogle af mine kollegers i EU. Men det betyder ikke, at vores mål er forskellige. Tværtimod er jeg overbevist om at

de fleste EU-lande ønsker et godt forhold til Rusland; det samme gør østeuropæerne. Men med et citat af Isaiah Berlin, der tilbragte en del af sit liv i Riga, inden han rejste til Storbritannien, så er det blot vores måde at finde frem til sandheden på, der er forskellig.

Den historiske erfaring gør, at Ruslands naboer ser Rusland i et andet lys end resten af Europa. Hvis vi ser på den nylige krig mellem Rusland og Georgien og samtidig analyserer den russiske politik over for Georgien, kan man se en række lighedspunkter med Ruslands politik over for de baltiske lande i 1990'erne såvel som i dag. For at forstå dette og de lettiske overvejelser om denne konflikt er det nødvendigt at se på udviklingen i det russisk-

lettiske forhold i de sidste årtier.

I EU's diplomatiske sprogbrug er der allerede tradition for at beskrive forholdet til Rusland som et strategisk partnerskab, der er til gavn for begge sider. I virkeligheden er vi nødt til, når vi taler om partnerskab mellem lande eller endog mellem individer, at gøre grundlaget for ethvert langvarigt, stabilt partnerskab klart.

Behovet for tillid

Jeg vil vove at påstå at den vigtigste værdi her er tillid. Tillid er afgørende for ethvert forhold, privat eller offentligt – og også i politik. Set fra et lettisk perspektiv er tillid den værdi der i bund og grund mangler i forholdet mellem Riga og Moskva.

I virkeligheden mangler der tillid til Rusland i de fleste af de lande, der grænser op til Rusland. Den nylige russisk-georgiske krig hældte kun benzin på dette bål af mistillid og fik dermed Ruslands naboer inklusive Letland til på ny at vurdere de sikkerhedstrusler der stammer fra et i stigende grad selvbevidst Rusland. Denne revurdering omfattede EU's og NATOs politik over for Rusland såvel som EU's interne reformer, fælles udenrigs- og sikkerhedspolitik og energipolitik.

Den russisk-georgiske krig satte på ny gang i diskussionen om regionalt samarbejde omkring Østersøen herunder om muligheden for militært samarbejde, og den indvirkede på

EU's forhandlinger om en Østersøstrategi og ansporede baltiske politiske cirkler til igen at se på muligheden for fuld baltisk integration i det nordiske fællesskab. Krigen bekræftede endnu engang USA's rolle i regionen og NATOs grundlæggende betydning. Den fem dage lange krig var kort sagt et 'wake-up call' til letterne og andre medsyndere. Det signalerede at Rusland er kommet på benene igen og kræver en større andel i global politik, end det var tilfældet i 1990'erne og begyndelsen af 2000-tallet. Men nabolandene har ikke lyst til at se sig selv som et stykke af den større andel, som Rusland kræver.

En ting der fremmer nervøsiteten i landene, som grænser op til Rusland, er at Rusland trods Sovjetunionens sammenbrud ikke for alvor har ændret sin målsætning om position og indflydelse i nabolandene. Ruslands stigende selvbevidsthed medfører en permanent trussel om blød og hård indflydelse i disse lande. I Letlands tilfælde er der mere tale om blød indflydelse, mens det i Georgiens tilfælde drejer sig om hård indflydelse, der truer selve landets eksistens.

Det historiske forhold

På mange måder er mønstret i Ruslands politik over for Letland og Georgien slående ens, selv om timingen, reaktionerne og succesen er forskellig. Man kan vælge sine

venner, men det er svært at vælge sine naboer.

Historisk bygger forholdet mellem Letland og Rusland lige som forholdet mellem Georgien og Rusland på geografisk nærhed og asymmetrisk magtfordeling. Letland er i tidens løbet blevet invaderet et antal gange fra den russiske side af grænsen, startende i hvert tilfælde i det 16. århundrede med Ivan den Grusomes invasion af Livonien.

Lettisk territorium har naturligvis været udsat for mange indtrængende fjender i løbet af de seneste 700 år, men set ud fra et lettisk perspektiv var Rusland og Tyskland altid blandt det 20. århundredes største trusler.

I de senere år har sikkerhed været en af de afgørende faktorer for lettiske politikeres ønske om at fremskynde Letlands integration i EU og NATO. Oprigtig talt kan det sikkerhedsdilemma, der er forbundet med russisk nærhed, hævdes at have været den væsentligste drivkraft bag de reformer, der gjorde det muligt for Letland igen at blive en del af Europa.

I 2004, før Letland blev medlem af EU, var politikere og politiske analytikere usikre på folkeafstemningen om medlemskab. Den offentlige opinion var relativt skeptisk over for EU-bureaukratiet, et lille lands mulighederne for at bevare sit særpræg og evnen til at opnå indflydelse i Bruxelles. Nogen sammenlignede Bruxelles' styre med Moskvas

og skræmte befolkningen med historier om endnu mere udenlandsk dominans. Så på dagen for folkeafstemningen bragte en af Letlands ledende aviser, *Diena*, på forsiden et kort, der viste Den Europæiske Union i én farve og Rusland i en anden, og bad læserne om at vælge side. Letterne valgte Den Europæiske Union, og resten tilhører fortiden. Ironisk nok kan vi konkludere at Rusland på mange måder gjorde Letlands integration i de europæiske og transatlantiske strukturer nemmere, eftersom alle andre alternativer forekom størstedelen af den lettiske befolkning overordentlig grum.

Det vil imidlertid være forkert at antage, at den aktuelle lettiske politik styres af hævnthirst eller irrationel adfærd. Det primære mål for Letlands politik over for Rusland er at normalisere forholdet mellem de to lande. Det vil blandt andet betyde at genskabe gensidig tillid og fjerne reelle og indbildte sikkerhedsrusler. Moderne historie har givet dybe sår, men det hjælper ikke at gride salt i dem. De to lande er naboer og kunne have gavn af pragmatisk samarbejde på alle områder.

Desværre er denne pragmatisme siden begyndelsen af 1990'erne blevet undermineret af Ruslands forsøg på at genvinde kontrol over regionen og dermed modarbejde Letlands bestræbelser på at styrke sin nationale suverænitet

Det indbyrdes forhold ses ofte

som et nulsumsspil, hvor det er svært at opnå kompromis eller fremskridt. Indtil nu har Letland og de to andre baltiske lande generelt haft mere økonomisk og social succes, end deres russiske modpart havde i 1990'erne. Rusland kunne heller ikke forhindre Letland i at blive medlem af NATO og EU. Men det er ikke ensbetydende med at det nuværende russiske lederskab ønsker at forøge deres fiasko i Baltikum ved også at se Kaukasus forsvinde til Vesten.

Modvægt til demokrati

Siden Putin kom til magten i 1999 har den russiske ledelse fungeret som modvægt til demokratiseringsforsøgene i Kaukasus, Ukraine, Hviderusland og Moldova samt derhjemme. Den ønsker også at holde USA, Europa og i sidste instans Kina på afstand i Centralasien, ligesom den forsøger at genvinde og øge sin bløde indflydelse i det baltiske område.

For at forstå den aktuelle russiske naboskabspolitik kan det være interessant at huske på, hvordan det lettisk-russiske forhold har udviklet sig siden Sovjetunionens sammenbrud.

Rusland under Jeltsin var blandt de første lande, der anerkendte Letlands selvstændighed i 1991, og i de første år herefter var forholdet relativt roligt, men der var en række spørgsmål, hvor de to landes interesser før eller siden ville støde sam-

men. Et vigtigt aspekt, som kunne have ført til normalisering af forholdet mellem de baltiske stater og Rusland, ville have været den russiske elites eventuelle evne til at overvinde deres tab af stormagtsstatus. Ville Rusland være i stand til at gennemføre forvandlingen af nationen på samme måde som englænderne og franskmændene, da de mistede deres kolonier efter Anden Verdenskrig. Over for deres nærmeste naboer ville det have betydet ophør af den formynderiske politik, der karakteriserer nyimperiale nationer.

Men sådanne forandringer har ikke fundet sted i den russiske ledelse. Det tidligere Sovjetunionen brød sammen, og for dets tidligere ledere betød det først og fremmest tabet af magt og respekt i verdenspolitik. Der syntes at være to alternativer: Enten at skabe et moderne, demokratisk land bygget på vestlige værdier og herigennem genvinde status blandt verdens lande. Eller at prøve at genvinde den tabte status ved at understrege fortrinsretten for den russiske facon og anvende en traditionel 1800-talsstats magtpolitik. Desværre har den russiske ledelse i stigende grad forfulgt det sidstnævnte alternativ.

Kremls ideologer omtalte Baltikum og Kaukasus som det 'nære udland' og understregede hermed deres mindreværd i de russiske udenrigspolitiske beslutningstageres øjne. For dem indebar ordet 'nære' i højere grad en zone hvor man

kunne blande sig, end geografisk nærhed. Områderne var tabt til Vesten, men det var ikke ensbetydende med, at de havde vundet fuld respekt som uafhængige politiske enheder. Så selv om Rusland i 1990'erne ikke var i stand til at forhindre den baltiske integration i Vesten, så gjorde det så sandelig hvad det kunne for at forsinke denne proces.

Det etniske kort

Allerede i 1992 foreslog den russiske analytiker Sergei Karaganov, hvordan man kunne bevare indflydelsen i de tidligere sovjetrepublikker omkring Rusland. Han anbefalede at spille det russiske etniske kort i det baltiske område og i resten af det 'nære udland'. Det betød for det første, at man skulle bruge de etniske russere som et middel til indflydelse på indenrigspolitikken i de respektive lande. For det andet at der skulle tages økonomiske midler i brug for at få politisk indflydelse i udlandet. Og for det tredje at det russiske sprog skulle bevares i disse lande og deres medier, og at man skulle foregive respekt for menneskerettighederne for at bringe de ny demokratier i miskredit i det internationale samfund. Yderligere så Rusland hvad angik Estland og Letland i begyndelsen en mulighed for at hindre disse lande i at blive medlemmer af NATO og EU ved at nægte at underskrive en grænseaftale.

Letland og på mange måder også Estland har frygtet etniske spændinger, eftersom de begge er unge, nye demokratier, der bærer den sovjetiske besættelses historiske byrde. Især fordi det etniske mindretal havde sympati for Rusland, en sympati som den lokale befolkning kun i begrænset omfang delte. På den baggrund var den russiske politik over for deres landsmænd beregnet til at udnytte disse mennesker til russiske politiske formål snarere end til at beskytte dem mod reelle eller indbildte overgreb.

Omkring 25 mio. etniske russere blev efterladt uden for Ruslands grænser efter Sovjetunionens sammenbrud. Af dem forblev mere end 700.000 som en strandet minoritet i Letland.

Disse mennesker var kommet til Letland efter Anden Verdenskrig som militært personel, embedsmænd, partifolk og almindelige borgere. Mange af disse mennesker opfatter det som om, de har mistet deres storslåede fortid, deres sikkerhed og deres moderland.

Man forstår disse følelser. Fortiden var væk, samtidig med at fremtiden forekom usikker på grund af Letlands indledningsvis manglende vilje til at fremme deres integration i det nye demokratiske lettiske samfund eller bare at fastsætte reglerne herfor. En naturalisationskommission blev nedsat så sent som i 1994, tre år efter man havde genvundet selvstændigheden, og efter min me-

fungerede frem til 2001. Fra 1994 og frem var den russiske udenrigspolitik at bruge OSCE som et forum til at bringe Ruslands stemme ud over Europa, især om dets interesser i Baltikum. I sidste ende og imod Ruslands oprindelige håb blev missionen en succes, fordi den ved mange lejligheder kunne imødegå de russiske anklager ved at tilvejebringe objektiv information på stedet. Missionen blev lukket, da Letland blev accepteret som ansøgerland til EU.

Læren fra Baltikum

Hvad er læren af de baltiske erfaringer? Karaganov-doktrinen om det etniske kort som joker i udformning af politikken i det 'nære udland' kan også bruges i Moldova og Ukraine såvel som i Kaukasusområdet. Selvfølgelig er disse områder ikke 'hellige steder', men de giver stadig anledning til bekymring for etniske spændinger – man behøver blot nævne Nagorno-Karabakh, Ossetien eller Transnistrien.

Spørgsmålet er imidlertid: Fremmer Rusland disse spændinger, eller udstrækker det blot sin indflydelse for at løse dem? Jeg vil hævde, at russisk politik ofte har til formål at opretholde eller fremme disse konflikter for at bevare russisk tilstedeværelse og indflydelse i området. Derfor mangler den tillid der er så afgørende for internationale forbindelser, når Ruslands naboer forhandler med Moskva.

De lettiske erfaringer i 1990'erne gør, at de baltiske lande ses som et eksempel på succes i de tidligere sovjetrepublikker. Det er ikke for meget at sige, at balterne i andre dele af det tidligere Sovjetunionen opfattes som europæere og NATO-medlemmer som bekymrer sig om og virkelig forstår, hvad der sker med andre af Ruslands naboer og disses forhold til Rusland.

De baltiske lande er blandt de vestlige lande, der nyder den største tillid i det tidligere Sovjetunionen bortset fra i selve Rusland. Hvis EU og NATO vil udnytte fordelene ved denne tillid, skal de ikke tøve med at formulere en aktiv og forpligtende politik ikke kun med Rusland, men også med disse områder. Ellers virker det besynderligt at vi taler om strategisk partnerskab med Rusland i perioden med tillidsskabelse, når vi samtidig undgår et aktivt politisk engagement med de lande, hvor tilliden allerede eksisterer, og forventningerne til et sådant engagement er høje.

Økonomi i international politik

At bruge økonomi- og energispørgsmål med det formål at fremme russiske geopolitiske interesser er ikke noget nyt. Sammen med den etniske faktor bruges økonomi som redskab til at opnå politisk indflydelse i Letland og andre lande, hvor Rusland ønsker at fremme sine politiske interesser.

Allerede i 1990, da Litauen havde erklæret sig selvstændigt, forsøgte Sovjetunionen at gennemtvinge en økonomisk blokade. Det fungerede ikke den gang på grund af Sovjetunionens manglende evne til at føre den ud i livet. Men senere i 1990'erne stoppede Rusland sin eksport af olie gennem Ventspils, der er den største lettiske havneby.

Efter at Putin kom til magten, og oliepriserne steg på verdensmarkedet, blev energipolitik et vigtigt udenrigspolitisk redskab. Det bedste eksempel herpå var, da Rusland efter den orange revolution stoppede sin gaseksport til Ukraine. I skriven de stund (december 2008, red.) hører vi, at Rusland truer med igen at stoppe for gasforsyningerne til Ukraine. Det hænger helt sikkert sammen med den politiske ustabilitet i Ukraine og forventningerne om et magtskifte dér.

Georgien er også et godt eksempel ihukommende den russiske beslutning om at boykotte georgisk vin. Rusland er parat til at fremme et regeringsskifte i begge lande. I Georgiens tilfælde blev sådanne krav fremført åbenlyst under krigen. Nogle analytikere påstår, at den væsentligste grund til at russiske tropper ikke gennemførte det ved at invadere Tbilisi var, at der var fire europæiske præsidenter til stede i den georgiske hovedstad i løbet af krisen.

Rusland bruger energi som et udenrigspolitisk redskab, så man

skal ikke lade sig lulle ind i varmen fra den russiske energi, mens den flyder frit. Man kan let glemme de pludselige tekniske vanskeligheder i råolieforsyningen til den tjekkiske republik efter Prags beslutning om at placere en missilradar i landet og den helt aktuelle politiske fastsættelse af prisen på gas til lande som Rusland ønsker at påvirke politisk. Det mest iøjnefaldende eksempel er at de baltiske lande betaler dobbelt så meget for deres naturgas som Hviderusland, skønt transportafstanden er nogenlunde den samme.

Rusland havde ikke helt samme succes med Georgien, idet Aserbajdsjan under blokaden kunne forsyne Georgien med de nødvendige ressourcer. Hertil kom at ved at afskære Georgien økonomisk, risikerede Rusland at miste indflydelse i Armenien, eftersom Georgien udgjorde armeniernes eneste forbindelse med verden udenfor.

Energiens strategiske betydning

I de senere år er energipolitikken strategiske betydning i udenrigspolitikken blevet stadig tydeligere. Produktionen af fossile brændstoffer i sig selv gør imidlertid ikke Rusland til en energisupermagt. Men det forhold at Ruslands kunder i stigende grad er afhængig udelukkende af russisk energi, styrker Ruslands indflydelse.

EU har adskillige energileverandører, men Rusland er den vigtigste,

idet det leverer hen ved 20 pct. af EU's forbrug af uran, 25 pct. af gasforbruget og 30 pct. af olieforbruget. I 2020 forventes EU's gasforbrug at være steget med 25 pct., mens EU's egen produktion vil være faldet med 40 pct. EU's afhængighed af importeret gas vil derfor stige tilsvarende, fra de nuværende 58 pct. til 84 pct. i 2030.

EU er så småt ved at erkende vigtigheden af at finde levedygtige alternativer til de russiske forsyningsruter. Samtidig må energipolitikken evalueres, og der skal lægges større vægt på vedvarende energiformer. Den baltiske bekymring er dobbelt: For det første er Rusland den vigtigste leverandør af gas og olie samt elektricitet til området. For det andet er der ikke nogen rørledninger, der forbinder Baltikum med resten af Europa.

Det skaber en følelse af usikkerhed i de baltiske lande i en tid hvor Rusland bruger energi som politisk pressionsmiddel. Usikkerheden skyldes både Ruslands brug af energi som politisk redskab og den russiske indenlandske økonomiske politik. For selv om Rusland kunne betragtes som en politisk troværdig partner, ville dets regering så kunne holde sit løfte om energiforsyning?

Hvad angår analysen af energiens rolle i russisk udenrigspolitik, må man være enig med den finske professor Kari Luihto. Rusland har i årevis ikke investeret i sin energisektor. Nu hvor den globale krise ram-

mer Rusland ligeså hårdt som andre, og oliepriserne falder, risikerer Rusland mod sin vilje at blive forvandet til en usikker leverandør. Så ensidig afhængighed af russiske energiforsyninger skal genovervejes, i første omgang af Ruslands umiddelbare naboer og dernæst af Europa som helhed.

Det indebærer også, at der er behov for en mere selvbevidst europæisk politik i både Kaukasus og Centralasien. Disse områder er af strategisk betydning for Europa, og det betyder at Europa ikke har råd til at være passiv eller ignorere, hvad der sker dér. Så længe samarbejdet mellem EU og Rusland er baseret på egoistiske hensyn frem for dybere partnerskab, er der simpelthen ikke et holdbart grundlag. Ironisk nok kan EU's energiafhængighed af Rusland ende med at blive overgået af Ruslands afhængighed af EU. Mens EU har brug for energi, så har Rusland et stort behov for kapital og knowhow, og et voksende antal russiske beslutningstagere synes at være ved at indse det.

En realistisk ruslandspolitik

EU har allerede erkendt at Rusland i dag er væsentlig stærkere end i det foregående årti. Derimod har Rusland ikke erkendt at uden politiske fremskridt på hjemmefronten er landets mulighed for at genvinde tilid i resten af verden begrænset. Hvis landets fortsat forfølger sin

magtpolitik i Kaukasus og udstrækker den til andre SNG-lande – især Ukraine – og endda til EU-lande, bliver det vanskeligt at finde et kompromis mellem EU og Rusland. Enten må EU trække sig eller Rusland forandre sig.

De færreste lettiske analytikere og politikere ønsker et dårligt forhold til Rusland. De foretrækker en realistisk EU-venlig politik, der tillader EU at bevare sin globale rolle. Hvis EU slår fejl, vil Ruslands nærmeste naboer straks mærke konsekvenserne af EU's svaghed. Det betyder også at mange af de 'ny' EU-lande er mere EU-venlige end de 'gamle'. Og samtidig er der flere røster der anbefaler at udfordre den russiske magtpolitik. Hvis EU ikke er i stand til at fremlægge en fælles politisk strategi over for Rusland, der bygger på realpolitik frem for ønsketænkning, så vil EU's regionale og globale indflydelse dale, og sikkerheden kan være truet.

EU-landene kan på baggrund af deres ruslandspolitik op til og efter den georgiske krise stort set inddeles i to grupper. Det første standpunkt repræsenteres af visse sydeuropæiske lande såvel som Tyskland og Frankrig. Det omfatter engagement og tillid til Rusland som grundlag for forbindelsen. Det andet standpunkt bygger på engagement på visse betingelser. Det repræsenteres af en række østeuropæiske lande samt Storbritannien og Sverige – og i øvrigt USA.

Efter min vurdering minder den første tilgang om eftergivenhedspolitik, som engang i fremtiden kan føre til spændinger i forholdet mellem EU og Rusland. Den anden tilgang risikerer umiddelbar afbrydelse af samarbejdet og spændinger på kort sigt, men giver håb på lang sigt. I sidste instans følger EU ofte en tredje vej, som hverken er fugl eller fisk. En sådan politik er også farlig, fordi den er ubeslutsom og passiv. Den tillader kun EU at *reagere* i stedet for at skabe en *proaktiv* politik.

En ny magtbalance

Det er på nuværende tidspunkt vanskeligt at vurdere, i hvilket omfang – om overhovedet – den aktuelle økonomiske krise vil tvinge Rusland til at genoverveje sin naboskabspolitik eller sin kurs mod at genvinde sin stormagtsstatus. Man skal ikke regne med, at Ruslands appetit på magtpolitik vil mindskes. Når man ved at russiske analytikere forudser relativ tilbagegang for USA og Europa i såvel verdensøkonomi som verdenspolitik, er det sikkert at hævde at Rusland vil forsøge at bygge den regionale og globale sikkerhedsarkitektur om, så den passer det russiske mål om en multipolær verden.

Det vil uundgåeligt indebære forsøg på at stoppe NATOs og om muligt EU's udvidelse østpå. Det vil også indebære en styrkelse af Ruslands tilstedeværelse og bløde og hårde indflydelse i Kaukasus og

Centralasien. Endvidere vil det indebære øget russisk indflydelse på europæiske anliggende og på NATOs beslutningstagning.

De seneste forslag fra Ruslands præsident Dmitrij Medvedev i Berlin den 5. juni og senere hans tale i Evi-an viser ønsket om at ændre magtbalancen i Europa til fordel for Rusland. Dette ønske kom endnu stærkere frem efter den russisk-georgiske krig og omfattede bl.a. ekstrem bekymring for de baltiske lande og argumenter om behovet for at beskytte russiske statsborgere uden for Ruslands territorium.

Det russiske forslag går ud på at integrere tre internationale aktører, Rusland, USA og Europa, i én ny sikkerhedspolitisk struktur. Forslaget synes at fastfryse yderligere NATO-udvidelser mod øst. Det undlader også at tage stilling til værdier og lægger i stedet vægt på begrebet 'hård sikkerhed'. Et sådant scenario ville formindske USA's rolle i Europa og styrke den russiske position. Rusland ville være 'inde' og amerikanerne 'ude' for nu at bruge en gammel koldkrigstalemåde.

Opfattelsen af at Rusland er tilbage på banen i Europa uden at være blevet demokratisk, giver blandt letter anledning til øget bekymring for Letlands sikkerhed og interne stabilitet. Allerede kort efter afslutningen på den russisk-georgiske krig kunne man se ændringer i de etniske russeres opførsel i Letland. På gaden ses flere biler med små russi-

ske flag i vinduerne. Så tidligt som under krisen i Kaukasus var der tegn på skillelinjer i den lettiske befolkning. Flertallet af de etniske lettere støttede bevidst og ofte helt åbenlyst Georgien. Demonstrationer i gaderne krævede at Rusland stoppede angrebene på georgisk territorium, og tilskyndede EU til at tage stilling.

De fleste russere var mere varsomme eller ligefrem stolte af den russiske militære succes. Skillelinjerne blev fremmet af lokale russisktalende og lettiske medier. Her må jeg tilføje at de fleste russiske tv-kanaler også kan ses i de baltiske lande, hvilket gør situationen under den slags politiske kriser endnu mere kompliceret.

Ifølge den offentlige mening i Letland er Georgien en god prøvesag for russisk nyimperial politik, eftersom georgierne lige siden 2004 ivrigt har fulgt det baltiske eksempel med integration i Vesten. Samtidig er russisk politik på den globale arena blevet meget mere selvbevidst. Mens Letland og de andre baltiske lande var heldige at gennemgå processen med demokratisering, iværksættelse af markedsøkonomi og andre reformer på et tidspunkt hvor Rusland var svagt, forsøgte Georgien fejlagtigt at gøre det da Rusland allerede var blevet stærkere.

Da Putin blev præsident, var det hans primære mål at bringe Ruslands tabte storhed tilbage og genskabe respekten for landet. Det blev gjort ved at genoplive en række sym-

boler fra sovjettiden, militærparader og musik, kontrollere medierne, styrke undertrykkelsesmekanismerne og prise det tidligere Sovjetunionens dyder over for et mere eller mindre villigt russisk borgerskab. Storhed var tilbage på den nationale dagsorden, og Putin var arkitekten og helten.

Det er klart at en lettisk eller øst-europæisk iagttagelse af russisk politik har et andet perspektiv end en traditionel vesteuropæisk analytiker. Måske begge tilgange er forudindtagne og skal korrigeres. Jeg er dybt overbevist om, at det er muligt at forene de to forskellige europæiske tilgange til Rusland i én sammenhængende ruslandspolitik. Vi bør i det mindste gøre hvad vi kan for at formulere den. Når alt kommer til alt var det europæiske svar på den russisk-georgiske krig en god øvelse i en sådan fælles politik.

Behov for positivt samarbejde

Jeg har på de foregående sider forsøgt at redegøre for lettisk politik og den offentlige mening såvel som Letlands opfattelse af Rusland. Den er ofte bygget på mistillid, frygt for den genrejste stærke nabo og frygt for russisk indblanding i lettisk og andres landes indenrigspolitik. På den anden side ser russerne i Rusland de baltiske lande som utaknemmelige, nationalistiske og hævn-gerrige. Uanset hvor rigtige eller forkerte disse påstande er, så påvir-

ker de den politiske tænkning og handling på begge sider af grænsen.

Indtil for nylig er Letland i russiske meningsmålinger blevet opfattet som en af Ruslands større fjender og en trussel mod Rusland. Folk i Rusland tror oprigtigt at Letland diskriminerer mod etniske russere i Letland. Sådanne synspunkter spredes ofte i de russiske statskontrollerede medier, og de hjælper ikke med at overvinde den gensidige mistillid.

I midten af november meddelte russiske myndigheder at kvindelige lettiske snigskytter deltog i den russisk-georgiske krig på georgisk side. Lignende påstande blev allerede fremført under de tjetjenske krige for at få de baltiske lande til at fremstå som antirussiske.

Under disse omstændigheder er spørgsmålet, hvad vi kan gøre? Efter min mening må vi i de bilaterale forbindelser koncentrere os om spørgsmål, som ikke skiller os. I 2007 indgik Letland og Rusland en grænseaf-tale, hvor Letland gjorde en historisk indrømmelse ved at opgive to pct. af sit territorium. Det skulle blandt andet tjene som en opfordring til at normalisere det bilaterale forhold.

Flere end ti forskellige traktater venter på at blive underskrevet og ratificeret. Der er spørgsmål om grænseovergange og muligheder for økonomisk samarbejde, så der er rig anledning til at skabe bedre bilaterale forbindelser, og det bør udnyttes.

Ved at basere forholdet på prak-

tisk samarbejde er der en chance for langsomt at udvikle den gensidige tillid, der er så nødvendig for et langsigtet forhold. I det optimistiske scenario vil Letland gerne have garantier fra Rusland om, at etniske spørgsmål i Baltikum ikke bruges til at udvide kontrol udefra over interne lettiske anliggender, og at krav i internationale organisationer dropes, da de er politisk motiverede. Letland og andre af Ruslands naboer forventer, at Karaganov-doktrinen ikke bruges som grundlag for bilaterale forbindelser, da det hverken er pragmatisk eller konstruktivt. Ruslands svar på 'den udstrakte hånd' vil på mange måder være afgørende for østeuropæernes beslutning om at vende tilbage til forholdene fra før den georgiske krise.

I analysen af forholdet mellem Europa og Rusland er det underforstået, at vi må holde fast i princippet om at engagere os. Jeg har aldrig troet på isolationspolitik, eftersom det at tale sammen skaber mulighed for at opbygge tillid og finde vej ud af kriser. Også i den aktuelle situation, hvor Rusland forsøger at genvinde sin position globalt og på det europæiske kontinent, er dialog er den eneste vej ud. Men engagement forudsætter, at der stilles betingelser til begge sider – også til Rusland. Det betyder også, at vi ikke må glemme værdipolitikken, som på det seneste har spillet en stadig mindre rolle i EU's udenrigspolitik. I det mindste hvad angår Rusland, har

spørgsmål om værdier ikke været på dagsordenen siden den sidste tje-tjenske krig.

EU skal tale med én stemme

En del af den europæisk-russiske dialog er en dialog inden for EU. EU-landene må genopbygge den gensidige tillid, som er blevet draget i tvivl på grund af forskellige holdninger til Rusland og til USA's politik under præsident Bush.

Hvad tredjelande angår, er det nødvendigt i så vidt omfang som muligt at undgå bilaterale aftaler. EU bør i stedet bestræbe sig på at fastlægge en regelsæt for 'god opførsel', der sikrer, at den følger en fælles udenrigspolitisk strategi i stedet for 27 nationale. Forskellige holdninger splitter EU-landene og står i direkte modsætning til EU's eget mål om at tale med én stemme og forblive blandt de stærkeste globale spillere også i det 21. århundrede.

Den russisk-georgiske krig er et eksempel på, at EU – efter vanskelige forhandlinger – kom frem til en fælles politik. Og kravet om en fælles politik bør sættes over alt andet, især med hensyn til Rusland, som søger at nå sine mål ved at tage fat på problemerne bilateralt. Det gælder også de energipolitiske mål.

Politikere og befolkning i andre dele af EU har muligvis en anden opfattelse af, hvordan man skal omgås Rusland. Men det er alligevel muligt at drage nogle konklusioner

TEMA: MAGTPOLITIKKENS GENKOMST

på basis af sund fornuft og pragmatisk analyse. Engagementet med Rusland skal fortsætte. Først af alt må EU og NATO gøre sig klart, hvordan vi ser os selv i det 21. århundrede – og vi må ikke gå på kompromis med den vision i dialogen med Rusland.

Gensidig tillid forbliver en af de afgørende faktorer for en succesfuld EU-politik, internt såvel som eksternt. Hvis magtpolitikken vender tilbage, skal vi sørge for at EU er stærk nok til at spille spillet. Det betyder først og fremmest, at vi skal undgå ønsketænkning i politik. Realpolitik indebærer også at vi forstår, at vi kun kan skabe politik, hvis vi samarbejder ikke bare med Rusland, men også med de områder, der af nogle opfattes som Ruslands baggård.

Vi vil alle gerne bo i et sikkert nabolag, men vi gør det ikke mere sikkert ved at lukke vinduer og døre eller opgive principper, rigdomme og venner. For at stole på til sine naboer skal man først og fremmest kunne stole på sine egne evner. Stol på dine principper, anvend dem overalt, hjælp dine venner og inddrag dine modstandere.

Hvis EU stoler på disse principper og følger dem, vil venner og modstandere både stole på og respektere EU.

Dr. Artis Pabriks var Letlands udenrigsminister fra 2004 til 2007. Han er nu professor ved Vidzeme University College.

Oversat fra engelsk af Brita Vibeke Andersen.

Er Ukraine næste offer?

Vibeke Sperling

Ukraine appellerer indtrængende til NATO om at bringe det ud af den interessesfære, som Rusland er i færd med at genetablere. Men når det gælder medlemskab af NATO har Ukraine skudt sig selv i foden med langtrukken indenrigspolitisk kævl

“Rusland har ingen ret til en ‘indflydelsessfære’ i Ukraine eller det øvrige Østeuropa, og Vesten skal gøre det klokkeklart”, skrev avisen *Kyiv Post* i slutningen af november som afspejling af den frygt, som er udbredt i landet, for at blive næste offer for russisk militær indgriben efter Georgien i august.

Alle slags rygter har siden været vedholdende i den ukrainske hovedstad om russiske forberedelser til at gribe ind i Ukraine. Russiske soldater skulle gemme sig i ukrainske uniformer i Kijev, og russiske fly skulle have bragt tropper ind i landet, parate til at nedkæmpe eventuelle demonstrationer imod Ruslands forsøg på at slå fast, at Ukraine er dets interessesfære.

Ingen af rygterne kunne verificeres, “men den russiske ambassade (i Kijev, red.) hjalp ikke med at fjerne

mistænksomheden, da den tvetydigt erklærede, at ‘den hverken kan be- eller afkræfte rygterne’. Problemerne med Rusland er i denne tid, at rygterne fremstår som troværdige”.

“Den forestilling, at Rusland kan udstikke diktater til Ukraine og aktivt styre dets indre anliggende, er lige så vanvittig som forestillingen, at USA kan diktere Canada”, skrev *Kyiv Post*, der generelt maner til besindighed, mens andre ukrainske medier har fremstillet en russisk invasion som noget nær en realitet. Men *Kyiv Post* afspejlede også moderate ukraineres frygt med ordene: “Vestlige magter lod Østeuropa falde i det aggressive Moskvas klør i 1945. De bør ikke gøre det igen”. Men hidtil har Vesten kun sikret, “at det nye russiske imperium forbliver en tungtvejende fantasi for Putin og hans kumpaner”.

Behov for sikkerhedsgarantier

Hvis dommedagsforudsigelserne bliver til virkelighed, vil Ukraine klare sig meget bedre end Georgien, "men resultatet vil i sidste ende blive næsten det samme med nederlag for Ukraine", konkluderer den ukrainske kommentator Alina Pastukhova i en analyse af magtforholdet.

Ukraine har fem gange så mange soldater som Georgien, "men er ingenting i sammenligning med Rusland". Og Ukraines syv fungerende krigsskibe er dværge ved siden af den russiske Sortehavsflådes 46 fuldt armerede krigsskibe, der er strategisk baseret i Sevastopol på Krim Halvøen. Her ligger hundredvis af andre russiske marinefartøjer, og Sevastopol har et stort russisk flertal, hvoraf mange ønsker sig tilbage til Rusland, påpeger den ukrainske kommentator.

Ukraines præsident, Viktor Jusjtjenko, har efter krigen i Georgien intensiveret sine forsøg på at få en skeptisk befolknings støtte til NATO-medlemskab. Han taler til overbeviste i det vestlige Ukraine, men til modstandere blandt de syv millioner russere i landets østlige del og på Krim.

"Det, som skete i Georgien, er det bedste eksempel på, hvordan militær indgriben og problemer om territorial integritet kan blive tvunget ned over et land, der ikke har nogle kollektive sikkerhedsgarantier", sagde Jusjtjenko i en af sine mange tv-taler om behovet for at bringe lan-

det ud af det sikkerhedspolitiske vakuum og ind i NATO.

Som Georgien er Ukraine også "truet på sine grænser og det betyder, at vi kan være på randen af en alvorlig militæraktion", sagde præsidenten med henvisning til, at ledende russiske politikere gør krav på Krim-halvøen, hvor den russiske Sortehavsflåde har til huse i Sevastopol.

Jusjtjenko skærpede ensidigt betingelserne for Ruslands leje af Sevastopol og tilbød NATO at bruge Ukraines avancerede radarsystem. Han måtte dog foretage tilbagetog, når det gjaldt trusler om at smide den russiske flåde ud, før lejekontrakten udløber i 2017. Ukraine måtte også trække trusler tilbage om at forhindre, at russiske krigsskibe, som blokerede Georgiens kyst efter den russiske invasion, kunne vende tilbage til Sevastopol.

Chefredaktøren for *Kyiv Post*, Stephen Bandera, afviste i den forbindelse i en samtale, jeg havde med ham, at der var umiddelbar fare for militært angreb. "Der er tale om en lang historie af ukrainsk-russiske konflikter, som hidtil er løst uden åben militær konfrontation. Ukraine er en langt større mundfuld for Rusland, ti gange større end Georgien og den næststørste de tidligere sovjetrepublikker efter Rusland. Men Ukraines militær er i så ringe en stand, at det heller ikke vil vove noget, som den seneste tids ukrainske neddæmpninger af retorikken har vist. Ukraine bør optræde mere

forsigtigt end Georgien over for russiske provokationer”.

Jusjtjenko har ofte hævdet, at Ukraine har et stort demokratisk forspring frem for Rusland?

“Ukraine er mere demokratisk, men har ikke konsolideret de demokratiske landvindinger fra den Orange Revolution (i 2004). Ukrainiske ledere har brugt flere kræfter på at skændes om magtfordelingen og fordelingen af arven efter Sovjetunionen end på landets demokratiske udvikling”.

Ukraines muligheder for at få en handlingsplan for medlemskab af NATO (MAP) så Bandera ikke lyst på: “Ukraine må vise bedre demokratiske resultater. Den russiske Sortehavsflåde i Ukraine betyder jo også, at landet ikke kontrollerer sine egne grænser, som NATO-medlemskab kræver. Så det er Moskva, som har nøglen, og det vil gøre alt for at forhindre både ukrainsk og georgisk NATO-medlemskab. Krisen om Georgien har jo vist, at der er meget lidt, som NATO kan eller vil gøre”.

Jusjtjenkos brug af Georgien-krigen til at presse for NATO-medlemskab bekymrer Leonid Kravtjuk, Ukraine første præsident som uafhængigt land.

“Verden er ikke noget roligt sted i dag. Krige bryder ud og før det involverer sig, må Ukraine have mere styr på sin sikkerhedspolitik”. Med en svag hær og uden sikkerhedsgarantier vil “Ukraines velfærd, suverænitet og uafhængighed være umu-

ligt at forsvare”, sagde Kravtjuk på en pressekonference.

Næsten alle Ukraines våben er fra sovjettiden og dermed forældede, men en vis produktion af nye våben har fundet sted, og Ukraine eksporterer bl.a. våben til Georgien.

Den ukrainske netavis, *forUM*, skrev: “Hvad kan Ukraine gøre på kort sigt for at beskytte sig selv imod den brutale nordlige nabo? Ganske enkelt at rykke tættere på store venner, der i det mindst på det psykologiske plan kan afskrække den store muskelmand”.

Men der er blevet længere vej at rykke, for den russiske invasion i Georgien fik i praksis NATO-medlemskab for både Georgien og Ukraine længere væk i debatten i Vesteuropa.

Ikke den rette leder

ForUM roste Jusjtjenko for, “efter megen tøven og mange kompromiser”, at have optrådt som “virkelig leder. Efter fodslæberi om NATO-spørgsmålet må EU straks knytte Kijev og Tbilisi nærmere til sig. Det vil ikke bare afskrække Rusland fra yderligere aggression, men også beskytte EU ved dets egne grænser, især fordi de to lande er nøgleruter for energitransit, der går uden om Rusland”.

Men styrtdykket i Jusjtjenkos popularitet har vist, at befolkningen ikke ser ham som den rette leder. Det skyldes ikke hans udenrigspoli-

tik, men evindeligt politisk kævl med især ministerpræsident Julia Tymosjenko.

Det betyder også, at Ukraine har skudt sig selv i foden og kan takke sig selv for tilbageslag i mulighederne for integration i EU og NATO, mener Borys Tarasyuk, tidligere udenrigsminister og nu formand for det ukrainske parlaments udvalg for integration i Europa.

“Uden den politiske konfrontation imellem parlamentet og præsidenten kunne vi have forventet en handlingsplan for medlemskab af NATO på alliansens udenrigsministermøde i december. Nu bliver det tidligst på NATOs topmøde i april næste år, og kun hvis vi forinden har formået at skabe politisk stabilitet”, sagde Tarasyuk, da jeg talte med ham under hans besøg i København i september. Han fandt det ekstra beklageligt, da krigen i Georgien ellers styrkede argumenterne for de NATO-medlemmer, der ønsker Ukraine tilnærmet alliancen. “Krigen viste jo, at vi står over for et andet Rusland, som der bør gøres noget imod, herunder styrkelse af Ukraines sikkerhed”.

Konflikten med parlamentet

Tilbageslag for Jusjtjenko skyldtes især hans konflikt med parlamentet og Tymosjenko, efter at præsidenten udskrev valg til begyndelsen af december. Siden udskød han det til senere i december og så til 2009, efter

at parlamentet blandt andet havde afvist at afsætte penge til at holde valg.

Tarasyuk er medlem af præsidentens fraktion, Vort Ukraine, i parlamentet, men havde talt kraftigt imod udskrivelse af valg, “fordi over 70 procent af befolkningen var imod, og fordi vi i stedet burde stå sammen for at klare konsekvenserne for vort land af den globale krise”.

Tarasyuk sagde, at det ikke mindst smerter ham at se slagsmålet imellem revolutionsheltene, præsident Viktor Jusjtjenko og ministerpræsident Julia Tymosjenko, da han har samarbejdet tæt med dem begge og var ansvarlig for de internationale relationer under den Orange Revolution, hvor han rejste i pendulfart mellem Kijev og Bruxelles.

Mange ukrainere føler sig forrådt af de to daværende revolutionsledere ifølge lederen af Socialistpartiet, Oleksandr Moroz, der ved det fjerde jubilæum for den Orange Revolution, sagde, at den var “symbol på ukrainernes forening”, men at de daværende ledere nu er bange for årsdagen.

“De lovede at komme på Frihedspladsen hvert år og rapportere om, hvad de har udrettet i året. Men kongerne har ingen tøj på. De er bange for Frihedspladsen. Folkets erindring om Frihedspladsen bliver deres politiske dødsdom”, sagde Moroz. Endnu ser det imidlertid ud til, at Julia Tymosjenkos parti vil klare sig godt ved et kommende valg.

Ukraine og EU

Til spørgsmålet om det uendelige politiske kaos også har skadet Ukraines muligheder for tilnærmelse til EU, sagde Tarasyuk:

“Vi har sat vore venners tålmodighed ikke bare i NATO men også i EU på en urimelig hård prøve, men forholdet til EU er ikke direkte påvirket. På EU-Ukraine topmødet 9. september tog EU et meget vigtigt skridt fremad, da det erklærede sig parat til forhandlinger om visumfrihed, som nu er startet”.

Fungerer EU's naboskabspolitik over for Ukraine?

“Nej. Det var fra starten et forkert koncept, der puttede Ukraine i samme skuffe som Marokko, Libyen og Palæstina. Ukraines regering har accepteret det og satset på 'handlingsplanen' for samarbejdet med EU. Det er gået op for EU selv, at konceptet var forkert, så nu drøftes Sveriges og Polens forslag til tættere samarbejde”.

Naboskabsprogrammet var fra starten en erstatning for Ukraines ønske om en tilkendegivelse fra EU af, at det kan blive medlem, når det opfylder betingelserne. På EU-Ukraine topmødet var der ingen direkte omtale af muligt medlemskab, men fra ukrainsk side blev det dog set som et lille fremskridt, at artikel 49 blev nævnt i slutdokumentet, og den angår medlemskab.

Sploitelsen imellem Jusjtjenko og Tymosjenko støtter kun skeptikerne

i EU i, at Ukraine er meget langt fra at opfylde betingelserne for medlemskab. Det kan ikke benægtes, men det er svært at forstå, hvorfor Ukraine ikke kan stilles medlemskab i udsigt, når det engang opfylder betingelserne.

Har Rusland udnyttet øget skepsis i EU og NATO til at intensivere presset på Ukraine efter invasionen i Georgien?

“Retorikken er mere aggressiv end normalt, men vi har vænnet os til det. Det var jo allerværst i begyndelsen af 1990'erne med striden om atomvåbnene på ukrainsk jord og om Sortehavsflåden, men vi kom igennem det med skindet på næsen”.

En af de hårdeste konflikter på det seneste har intet af gøre med Georgien, men er om hungerkatastrofen 1932-33, Holodomor, som Ukraine søger internationalt anerkendt som folkemord, da der var tale om Stalins bevidste politik for udsultning af ukrainere med fire til ti millioner dødsofre til følge.

“Det er meget uigennemtænkt af Rusland at afvise at anerkende det som folkemord. De tager jo dermed indirekte ansvaret ved at optræde så hysterisk imod en anerkendelse”, sagde Tarasyuk.

Sortehavsflåden

Til spørgsmålet om den russiske flåde nogensinde vil forlade Sevastopol, sagde Tarasyuk: “Russiske ledere giver modstridende signaler. Vice-

ministerpræsident Ivanov sagde for nylig, at Rusland vil respektere, hvis Ukraine ikke vil forlænge lejekontrakten efter 2017”.

Rusland er parat til at betale mere, men trods Ukraines økonomiske problemer kan Rusland næppe købe sig til Sevastopol. “Jeg tror ikke at nogen ukrainsk autoritet kan fravige artikel 17 i forfatningen, der forbyder fremmede tropper på ukrainsk jord”, sagde Tarasyuk.

Ifølge det russiske nyhedsbureau Interfax har Ruslands flådekommandant, admiral Vladimir Vysotskij, sagt, at Sortehavsflåden måske flyttes til Middelhavsområdet. Og Leonid Ivasjov, præsident for det Russiske Akademi for Geopolitik, har sagt, at Tartus i Syrien kan blive hjemsted for flåden. Nogen i Rusland har således indstillet sig på, at Ukraine vil have den russiske flåde ud.

Men modstanderne har mobiliseret med udgangspunkt i, at Sortehavsflåden fyldte 225 år i maj 2008. I den store fest i Sevastopol deltog de russiske politikere, som kæmper mest aktivt for at bevare basen under russisk kontrol, herunder Moskvas borgmester Jurij Lusjkov og Ruslands NATO-ambassadør Dmitrij Rogosin.

Lusjkov sagde, at byen og havnen “er Den Russiske Føderations legitime ejendom”. Lusjkov kobler også basekonflikten sammen med Ukraines eventuelle medlemskab af NATO. Ifølge venskabs- og samarbejds-

aftalen, som NATO og Rusland underskrev i 1997, anerkender Rusland Krim som ukrainsk. Men Lusjkov har sagt til bladet *Rossijskaja Gaset*, at hvis NATO giver Ukraine en handlingsplan for medlemskab, vil Rusland trække sig fra aftalen og således ikke længere acceptere Krim som ukrainsk.

Ukrainsk protest

Ukraines Sikkerhedstjeneste (SBU) erklærede Lusjkov persona non grata i Ukraine for hans trusler imod Ukraines suverænitet. I en protest imod det skrev Ruslands udenrigsministerium, at Lusjkov “kun har udtrykt en mening, som svarer til flertallet af russernes, efter at de med smerte oplevede Sovjetunionens sammenbrud”.

Det kom ikke som nogen overraskelse, at det udløste en ukrainsk protest, at ikke kun Lusjkov, men også udenrigsministeriet i Moskva truer Ukraines suverænitet.

Ifølge den russiske erhvervsavis *Kommersant* truede daværende præsident Vladimir Putin på NATOs topmøde i Bukarest i april slet tilsløret med, at Rusland vil kræve Krim tilbage, hvis Ukraine bliver medlem af Nato.

Krim er en autonom region i Ukraine, og lokalparlamentet har erklæret halvøen for NATO-fri zone.

Rusland svinger således imellem at rasle med sablerne og fastholde, at Ukraine med fredelige midler

kan overtales til at lade Sortehavsflåden blive på Krim. Det har længe været drøftet blandt russiske politikere og i landets medier, om en opstand blandt det russiske flertal på Krim kan give anledning til russisk militær indgriben. Det kaldes 'Kosovo-modellen'.

Blandt landene, der støtter ukrainsk NATO-medlemskab er Polen, Estland, Letland, Litauen, Sverige og Storbritannien, mens Holland, Belgien og Tyskland vender sig imod det på grund af udvidelsestræthed og for Tysklands vedkommende formentlig af frygt for at belaste relationerne til Rusland yderligere.

USA har imidlertid opretholdt presset på sine europæiske allierede for optagelse af Ukraine og Georgien i NATO. I slutningen af november sagde USA's ambassadør i Ukraine, William Taylor, til det ukrainske blad *Golos Ameriki* (Amerikas Stemme), at Ukraine er parat til medlemskab af NATO og at USA vil støtte, at landet springer over MAP og optages direkte som medlem, så snart det har imødekommet alle kriterier.

Ukraines økonomi i frit fald

Der savnes reformer i retsapparatet, skattesystemet og administrative reformer, og ukrainsk økonomis afhængighed af verdensmarkedet har manifesteret sig med stor tilbagegang for stål- og kemiindustri.

En rekordhøst med 50 millioner

ton korn, rekord i de sidste 20 år, blev taget som tegn på, at vejrgruderne har større indflydelse end det politiske liv, men det gælder ikke for industrien.

Mens EU er mest optaget af egne problemer med den globale krise, afstabiliserer den i hastigt tempo Europas mest sårbare lande. Det er de såkaldt opstigende økonomier, postkommunistiske lande, som ellers i årevis har vist imponerende vækstrater.

IMF har givet tilsagn om et stort lån til Ungarn og Ukraine. Det er imidlertid et drastisk skridt at gå til IMF på grund af de hårde lånebetingelser som fx kraftig beskæring af statens udgifter, der vil ramme de svageste. Det er langt værre for Ukraine, der ikke som Ungarn står på EU-medlemskabets støttepiller. Samtidig blokerer det politiske kaos i Ukraine for effektive kriseindgreb. Og det er et tilsyneladende eviggjort fænomen. Siden den Orange Revolution har ingen ukrainsk regering overlevet mere end et år.

Det hårdt tiltrængte lån på 16,5 mia. dollar fra IMF har været truet af den politiske maratondyst imellem præsidenten og ministerpræsidenten, da IMF's forhandlere ikke kunne være sikre på, at aftaler indgået med denne regering respekteres af den kommende.

"I stedet for brød tilbydes ukrainerne politisk cirkus igen. Hvorfor mon de tror, at vælgerne stadig er ivrige efter at vide, hvem som har

mest viljestyrke – præsidenten eller ministerpræsidenten. Er du?”, spurgte det ukrainske ugemagasin *Zerkalo Nedeli*.

En vækstrate på gennemsnitlig knap otte procent i de forudgående fire år bragte Ukraine på internationale investorers radarskærme, men nu rasler Ukraine ned i internationale kreditværdighedsvurderinger, og investorer trækker sig ud. Valutaen *hryvnia* har nået et historisk lavpunkt, og inflationen er Europas højeste og ventes at lande på et gennemsnit på omkring 25 procent i år.

Vækst uden reformer

“Ukraine har vist det bemærkelsesværdige at have ‘vækst uden reformer’, men denne væksts potentialer er så godt som udtømte”, har Igor Burakovskij, direktør for Institut for Økonomiske Studier i Kijev, påpeget på en pressekonference, hvor han kaldte ekstraordinært valg et dødsfarligt eksperiment for økonomien.

Ukrainerne kan registrere, at byggekranerne ikke længere svinger i Kijev og andre store byer. Hundredvis af stålarbejdere har fået fyresedler, og hundredtusinder ventes at følge efter, da den økonomiske nedtur primært rammer den vigtigste eksportartikel, stål.

Ukraine har eksporteret stål og støbejern til Mellemøsten, tidligere sovjetrepublikker og Vesteuropa, men efterspørgslen og dermed pri-

sen er dalet dramatisk. Produktionen i landets metalindustri, der har stået for 40 procent af eksporten, er dalet med 30 procent i år. Der er også bebudet fyring af hver femte i statsadministrationen. Objektivt set ganske fornuftigt at slanke det opsvulmede bureaukrati, men sammen med fyringer i industrien vil det skabe hundredtusinder af vrede ukrainere.

Midt i det økonomiske tilbageslag har Ukraine måttet acceptere, at Gasprom i løbet af tre år vil øge prisen for russisk gas til Ukraine til verdensmarkedsniveau. Umiddelbart har det medført forhøjelse af gasprisen til ukrainske hjem med 35 procent fra 1. december. Det vil selvfølgelig ramme de fattigste hårdest.

Og sidst i november truede Gasprom med afbrydelse af gasleverancer ved årsskiftet, hvis ikke Ukraines gæld for de seneste måneders leverancer blev betalt straks.

Blandt recessionstegnene er også et fald på 70 procent på det hidtil boomende ukrainske aktiemarked. Mens EU-lande taler om, hvornår finanskrisen rammer den virkelige økonomi, er det allerede sket i Ukraine. Det ventes kun at blive værre, og Ukraine har ikke som det også ekstraordinært hårdt ramte Rusland store valutaeserver at stå imod med.

IMF-lånet kan redde landet fra en ren katastrofelanding. Men et hurtigt valg vil komplicere mulighederne for egen redningsindsats, da der

er erfaring for, at regeringsdannelse i Ukraine kan tage måneder, og intet tyder på, at det bliver anderledes denne gang. En stat med permanent politisk kaos har ikke meget andet at tilbyde partnere end tomme ord.

Det inviterer i stedet en af dem, Rusland, til at fiske i rørte vande for øget politisk og økonomisk indflydelse. EU bør også af den grund interessere sig meget mere for Ukraine, men primært for at hjælpe al-

mindelige ukrainere ud af et økonomisk morads, der skaber faretruende social uro. Den største hjælp til selvhjælp vil formentlig være en krisekoalition, der kan sikre, at parlamentet og regeringen endelig kan komme til at fungere og komme ud af den fælmede Orange Revolutions personfikserede skygge.

Vibeke Sperling er journalist på Politiken.

Danmark har ingen Ruslandspolitik

Mikkel Vedby Rasmussen

Danmark har mange strenge at spille på i forhold til Rusland, men det er vigtigt at finde melodien

“Og hvad er så Danmarks reaktion på Ruslands invasion af Georgien?”, spurgte en amerikansk kollega mig for nogle uger siden.

Eftersom han var tæt knyttet til en af præsidentkandidaterne, og således havde fulgt debatten mellem McCain og Obama om, hvorledes man bedst forholder sig til Ruslands villighed til at bruge kampvogne og olie til at få sin vilje, og eftersom han havde registreret de skarpe svenske og norske reaktioner på den russiske handling, så var han overrasket over mit svar: “Ikke nogen”.

Som jeg skyndte mig at forklare ham, så var det selvsagt en overdrielse. Både udenrigs- og statsministeren fordømte den russiske brug af væbnet magt, og begge har i NATO og EU arbejdet for en samlet europæisk reaktion på Ruslands invasion. Men det var en overdivelse, som fremmede forståelsen af, at selvom Ruslands invasion af Georgien er blevet taget alvorligt i Køben-

havn, så er den ikke blevet betragtet som et alvorligt problem, der kræver en radikal nytænkning af dansk udenrigs- og sikkerhedspolitik.

Min amerikanske kollega havde grund til at være forundret. Hvis man tror på geopolitik, som han gør, så burde Danmark have reageret på den russiske invasion på nogenlunde samme måde som den norske og den svenske regering. Men et kort kan læses på mange måder. I både Norge og Sverige bekræftede den russiske invasion af Georgien en udbredt opfattelse af, at Rusland 20 år efter den Kolde Krigs afslutning stadig er en farlig nabo. I Sverige havde en forsvarskommission netop diskuteret, i hvor høj grad Sveriges sikkerhed var afgjort af truslen fra Rusland, og udgivelsen af beretningen blev udskudt for at tage højde for de nye begivenheder.

Når nordmændene i forvejen frygtede, hvad russerne var ude på i det høje nord, så bekræftede Georgiens

skæbne blot de værste anelser. Anelser, som ikke var uden betydning fx for overvejelserne om, hvilket behov Norge har for nye kampfly. Når svenskere og nordmænd læste om Georgien i avisen, så læste de mellem linjerne en historie, som handlede om dem selv. I Danmark læste vi blot historier om et land langt borte, om hvilket vi – med Joseph Chamberlains ord – vidste lidet.

Et statsapparat fungerer ved at løse de problemer, som politikere og embedsmænd er enige om eksisterer, påpeger Henry Kissinger; et statsapparat fungerer ikke ved at påpege problemer eller løsninger, som ligger uden for denne konventionelle visdom.

I Norge og Sverige var Rusland i forvejen på den sikkerhedspolitiske dagsorden; og derfor blev begivenhederne i Georgien vigtige. I Danmark er Rusland ikke på dagsordenen; og derfor vakte Ruslands invasion ganske vist opmærksomhed, men den udløste ikke en selvransagelse blandt embedsmænd og politikere om, hvorvidt Danmark skulle revidere sin trusselvurdering eller føre en anden politik.

Tryghed uden fortilfælde

Den konventionelle visdom siger, at Rusland spiller en forsvindende lille rolle i dansk sikkerhedspolitik.

Ved afslutningen af den Kolde Krig aflærte den sikkerhedspolitiske elite sig at fokusere på Rusland.

Hvor forholdet til Rusland havde været den definerende faktor i dansk sikkerhedspolitik under den Kolde Krig, var nu reduceret til et perifert emne. Det skete ikke umiddelbart efter murens fald. Tværtimod var det først med forsvarskommissionen af 1997, at den Kolde Krigs afslutning og Sovjetunionens sammenbrud blev fortolket ind i dansk sikkerhedspolitik. Kommissionen konkluderede: "Danmark i dag nyder godt af en sikkerhedsgeografisk placering, der indebærer tryghed nærmest uden fortilfælde. Det er endvidere kommissionens vurdering, at der ikke i de næste 10 år vil opstå en direkte konventionel militær trussel mod Danmarks sikkerhed."

Det var ikke nogen dristig konklusion i 1997, hvor Ruslands økonomi var på sammenbruddets rand, hvor de væbnede styrker mest blev brugt til at holde Moskvæns decimerede besiddelser fast og oppositionen nede, og hvor Rusland for første gang siden 1917 havde en regering, som ønskede at skabe et åbent samfund. Alligevel handlede kommissionens analyse meget mere om, hvad Rusland (ikke) kunne og ville, end om hvad de næste år ville bringe. Det var en analyse, som bortdefinerede et problem; den beskrev ikke med samme sikkerhed de nye udfordringer, som Danmark stod overfor. Det tog man først for alvor hul på i arbejdet med forsvarsforliget i 2004.

En af grundene til, at Ruslandsspørgsmålet skulle diskuteres så

grundigt var, at truslen mod Danmarks territorium havde været den traditionelle begrundelse for at opretholde danske væbnede styrker. Alle tidligere forsvarskommissioner siden 1945 havde startet med at definere truslen fra øst og så designet et forsvar til at imødegå denne trussel. Hvis truslen var væk, hvad skulle et forsvar så nytte?

I stedet for Rusland og Warszawa-pagten blev internationale operationer i løbet af 1990'erne dimensionerende for dansk forsvar.

Våbensystemer, der som ubådene så udpræget tjente en Kold Krigs funktion, blev symbolsk ofret for at demonstrere, at forsvaret ikke handlede om Østersøen, men Østen. Forsvarspolitikken udfoldede sig i stadig fjernere egne af verden, mens sikkerhedspolitikken i stigende grad handlede om at opbygge stabile institutioner – først i Europa med udvidelsen af NATO og EU, og siden gennem genopbygning i fejlslagne stater på Balkan og i Mellemøsten.

At åbne diskussionen om Rusland vil således være at åbne diskussionen om den måde dansk sikkerheds- og forsvarspolitik er blevet indrettet på de sidste 20 år. Hvis Danmarks 'sikkerhedsgeografiske situation' er blevet værre, end den var i 1997, skal værnepligten så genindføres, nye ubåde købes, og soldaterne lægge ørkenuniformen og trække i den grønne kamouflage? Skal udenrigsministeriets fokus flyttes fra Bruxelles og Kabul til Kiev og Moskva? De

etablerede sandheder er ikke blot en analyse, det er også det system, som analysen har skabt. Hvis analysen ændrer sig, hvad skal der så ske med systemet og de mennesker, som skaber deres karriere i det? I dag hævner det sig, at man skabte en ny sikkerheds- og forsvarspolitik ved at definere den russiske trussel væk i stedet for at definere nye udfordringer. Hvis man i 1997 havde evnet at se Rusland som en del af en ny sikkerhedspolitisk virkelighed, så ville vi i dag ikke stå i en situation, hvor den historie, som der bliver fortalt om dansk sikkerhedspolitik, siger, at enten er Rusland ligegyldig eller også er landet en eksistentiel trussel.

Rusland er ikke en trussel mod Danmark og resten af den vestlige verden, som Rusland var det under den Kolde Krig. Den gang havde Rusland konkrete planer, om at føre krig mod Danmark og vores allierede – og Rusland havde midlerne til at føre den trussel ud i livet. Det er indlysende, at Rusland hverken har evnen eller viljen til at være en sådan trussel i dag. Siden spørgsmålet om, hvorvidt Rusland er en trussel eller ej, former den konventionelle visdom om Rusland i Danmark, så kan Ruslands handlinger over for Georgien affærdiges på linje med den seneste tids militærøvelser.

Risikovurderingens betydning

Det er korrekt, at Ruslands militære magt ikke er, hvad den har været.

Men det forandrer ikke det faktum, at Rusland – som det eneste europæiske land – bruger militær magt over for sine naboer. Charles King konkluderer således i november-nummeret af *Foreign Affairs*, at “for fremtidige historikere vil krisen om Sydossetien markere det tidspunkt, hvor Rusland begyndte at ignorere de eksisterende internationale institutioner og begyndte at opbygge sine egne”.

Det er ligeledes korrekt, at Rusland ikke ville kunne finde på at invadere Danmark som Georgien blev invaderet. Men det forandrer ikke det faktum, at Rusland har en aggressiv udenrigspolitik på andre områder. Ved at måle ‘truslen fra Rusland’ med den Kolde Krigs alen, overser man således den måde som Rusland og den sikkerhedspolitiske virkelighed har forandret sig.

Rusland er ikke en trussel, men Rusland udgør en risiko i en globaliseret verden. Hvor en trussel er konkret og målbar, så lader en risiko sig ikke måle og veje på samme måde som de russiske kampvogne og missiler under den Kolde Krig. En risiko er defineret af ens forventninger til, hvad risikoen kan føre med sig. At køre med den rutinerede chauffør Peter indebærer ikke den samme risiko som at køre med Henrik, der aldrig har kørt bil før. Det betyder ikke, at Henrik vil køre galt, men det betyder, at man forholder sig anderledes til ham – man låner ham ikke sin bil, man tager ikke et

lift med ham, eller man søger at reducere de risici, som Henrik skaber, ved at tilbyde ham køreundervisning. Risikovurderingen former således ens handlinger.

Putin kører Ruslands udenrigspolitik på en måde, hvor brugen af militær magt blot bliver et element blandt mange. Rusland bruger energiforsyning til at sikre sig indflydelse i Øst- og Centraleuropa og sine olieindtægter til at købe sig en plads i markedsøkonomiernes kredsløb. Samtidig bruger Rusland sit diplomati og sit sæde i FN’s sikkerhedsråd til at skabe en diplomatisk modvægt til Vesten. Disse eksempler er blot nogle af facetterne i en politik, der samler mange forskellige områder omkring et samlet mål: at genetablere Ruslands stormagtsstatus.

Rusland vil ikke blive en stormagt på den måde, som Sovjetunionen var det. For Rusland vil ikke true med at forme den internationale orden og det internationale økonomiske system i sit billede. Rusland vil spille med efter globaliseringens regler, men spille sine kort på en måde, hvor Rusland står stærkest. Vi risikerer således ikke krig med Rusland, men at Rusland vil søge at øve indflydelse på sine nære naboer som de baltiske lande, og de lidt fjernere naboer, som Danmark.

Hvor et militært forsvar var det korrekte svar til Sovjetunionen, er det ikke nødvendigt over for Putins Rusland. Vores forsvar skal grundlæggende præsentere Rusland for

en overvældende afskrækkelse sammen med vores NATO-allierede. Men det er ikke her slaget skal stå. Siden Rusland er en risiko, snarere end en trussel, så handler det om at påvirke den russiske politik. Hvor en defensiv afskrækkelse var den korrekte politik over for Sovjetunionen, er et aktivt engagement den korrekte politik over for Putins Rusland. Vi skal med andre ord give Rusland den samme opmærksomhed, som vi giver den arabiske verden. Hvis regeringen kan have et 'arabisk initiativ', hvis formål er at skabe venner af det åbne samfund og venner af Danmark, i en region, som ikke altid er os venligt stemt, hvorfor har regeringen så ikke et 'russisk initiativ'? Hvis Danmark kan have en strategi over for Kina, som koordinerer hele centraladministrationens indsats over for det land, hvorfor kan vi så ikke have en 'Ruslandsstrategi'?

Bud på en strategi

En Ruslandsstrategi skal rumme mange elementer for at møde den russiske magt de mange steder, hvor den nu manifesterer sig. Den skal bygge på en koordineret indsats mellem hele den danske statsadministration, hvor mulige risici fra Rusland vurderes og mødes samlet. Det kan formentlig kun finde sted, hvis statsministeriet sætter sin vægt bag koordinationsarbejdet. Selve denne koordinerede strategiske indsats vil formentlig være vigtigere end enkelt-

elementerne, fordi en koordineret indsats vil give Danmark mulige for at føre en aktiv politik over for Rusland; i stedet for blot som i dag at kunne reagere på Kremles handlinger. Imidlertid vil det være nødvendigt med en konkret indsats på en række områder – her følger nogle forslag.

Det er ikke nødvendigt på nuværende tidspunkt at indkøbe nyt materiel eller opstille de danske styrker på en anden måde. Indsatsen i Irak og Afghanistan har betydet, at de danske væbnede styrker er af en bedre kvalitet end noget, Sovjetunionen stod overfor under den Kolde Krig. Imidlertid kan det være nødvendigt at sende et signal til Rusland i det arktiske område, hvor en aggressiv russisk udenrigspolitik på sigt kan udfordre danske interesser. Grønland er ikke Georgien, men Putins regime er Putins regime – og derfor vil det være på sin plads at signalere, at grænsespørgsmål m.v. rent faktisk skal løses inden for rammerne af Illuliset-aftalen, hvor landene i området har lovet at løse deres konflikter med fredelige midler.

Danmark kan sende to strategiske signaler til Rusland. Vi kan indgå i et flådesamarbejde med Norge i det arktiske område, hvor en fælles dansk-norsk flådestyrke kan patruljere under NATO-mandat. Det ville ikke alene sende et signal til Rusland om, at de nordiske lande står sammen og ikke kan spilles ud mod hinanden, og det kunne fastholde

NATO's opmærksomhed i området. Ligeledes for at sikre en fælles front og fælles ressourcer i området, kunne man realisere de tanker, som bl.a. chefen for Søværnets Operative Kommando (SOK), Niels Wang har lanceret om en fælles dansk-amerikansk-canadisk arktisk kommando i Thule.

I 1990'erne talte daværende præsident Bill Clinton om, hvordan han var allieret med de russiske reformkræfter. Implikationen var, at man kunne have sine reservationer over for regimet i Kreml, men man støttede helhjertet op bag dem, som vilde skabe et liberalt samfund, der vilde dele Vestens mål for en ny verdensorden. Siden har den russiske regering gjort sit bedste for at gøre udenlandske alliancer med det russiske civilsamfund så vanskelige som muligt, mens de vestlige regeringer har stillet sig tilfredse med primært at forholde sig til russiske ministre og milliardærer. Det er en fejl, som Danmark kunne være blandt de første til at rette. En måde kunne være at bringe russere til Danmark for at uddanne dem i demokrati og demokratisk aktivisme. Med andre ord et program, som ville have meget tilfælles med det arabiske initiativ.

Samtidig skulle den danske regering aktivere danske virksomheder som store aktiver i Rusland. Man kalder ofte den nye generation af russere for 'øl-generationen'; og når et dansk firma (Carlsberg) brygger meget af den øl, som de unge russe-

re drikker, så skal det bruges til at skabe et positivt billede af Danmark, så vi ikke kan blive dæmoniseret som georgierne.

Beredskab i Danmark

For at Danmark kan have en sammenhængende Ruslandspolitik, må der være et bredt kendskab til landet såvel som dets politik både i de kredse, hvor man diskuterer og formidler dansk udenrigspolitik, og dér hvor man fører den.

I lange tider har forsvarets sprogofficerer udgjort kernen i et sådant netværk, fordi de havde en forståelse for landet og et netværk med sig fra deres studier i russisk. Forsvaret har nu nedlagt uddannelsen, og hvis den ikke skal genopbygges, så skal andre overtage rollen at uddanne fremtidens Ruslands eksperter. Dem vil der også blive brug for i efterretningstjenesterne, der i de kommende år må fokusere på Rusland.

Danmark har mange andre strenge at spille på i forhold til Rusland, men det er vigtigt at vi finder melodien. Vi kan ikke længere nynne med på gamle slagere om Rusland som enten en dramatisk militær trussel eller en melankolsk fiasko af et land i Øst. Rusland er ved at finde en ny stormagtsrolle i en ny tid; og Danmark må finde en Ruslandspolitik, der passer til.

Mikkel Vedby Rasmussen, ph.d., chef for Dansk Institut for Militære Studier.

Firspandet på Brandenburger Tor rider mod øst

Peter Wivel

Tyskland og Rusland, de to europæiske stormagter, har følt hinanden på tænderne i århundreder og har lært at respektere – eller frygte – hinanden for det. Det har ikke været lykkeligt for Europa. Men intet tyder på, at Tyskland vil gentage fortidens dumheder. Spørgsmålet er, hvad Rusland vil

Perioden fra Tysklands indtrædelse i NATO i 1955 til socialdemokraten Willy Brandts valg til Tysklands kansler i 1969 og fra NATO's dobbeltbeslutning i 1979 til valget af Mikhail Gorbatsjov som generalsekretær for Sovjetunionens kommunistiske parti i marts 1985 betegner to relativt kortvarige vestvendte parenteser i et flere århundreder gammelt spændingsforhold, hvis bærende element har været et frivilligt eller ufrivilligt tysk skæbnefællesskab med Rusland/Sovjetunionen. Tysklands optagelse i NATO og Det Europæiske Økonomiske Fællesskab i 1955 blev endog ledsaget af en genoptagelse af de diplomatiske forbindelser med Moskva.

De tyske krige mod Rusland/Sov-

jetunionen fra hhv. august 1914 til marts 1918 og juni 1941 til maj 1945 fandt sted under omstændigheder, hvor den vestlige verden blev anset for en mindst lige så farlig fjende for Tyskland som Rusland.

Så sent som i 2004 sagde kulturhistorikeren Karl Schlögel, at nøglen til det ikke altid beroligende tyske sjælslandskab snarere lå i øst end i vest. Eksemplerne på det er legio, og de opregnes med største tydelighed i historikeren Gerd Koenens værk *Der Rusland-Komplex. Die Deutschen und der Osten 1900-1945* (C.H. Beck 2005).

Det er på alene på denne baggrund, man kan forstå Tysklands Ruslandspolitik under den socialdemokratiske kansler Gerhard Schrö-

der (1998-2005) og hans efterfølger Angela Merkel, CDU. Begge fortsætter en tradition, der er væsensforskellig fra det forhold, NATO-landene som helhed kan have til Rusland.

Men hvad er det for en historie, der fortsat interesserer Tyskland og Rusland gensidigt for hinanden? Det kan ikke mindst kulturhistorien fortælle os noget om.

En af de første, der anede og ikke mindst frygtede, at de gamle tider var på vej tilbage med Gorbatsjovs magtovertagelse i Kreml, var den tyske historiker Ernst Nolte. Han halede nogle af sine gamle travere frem af mølposen og relancerede dem i stort format i *Frankfurter Allgemeine Zeitung* i juni 1986. Hans tanke var, at nationalsocialismen blev båret frem af en almen borgerlig frygt for bolsjevismen i Sovjetunionen, og at Hitlers 'mod-tilintetgørelse' af jøderne var et svar på Stalins terror og udsejttelse af klassefjender.

Selv om Noltens indlæg ikke imponerer, viste den efterfølgende såkaldte 'historikerstrid', at der findes en hård kerne af sandhed i diskussionen af de to landes forhold til hinanden i årene fra sovjetrevolutionen og frem til Hitler-rigets undergang. Det, der om noget har forenet Tyskland og Rusland/Sovjetunionen i perioden og adskilt de to lande radikalt fra det anglo-saksiske Vesten, er to ideologier, nationalsocialismen og kommunismen, der blev afgørende for hele det 20. århundrede og tilsammen har kostet menneskehe-

den millioner og atter millioner af menneskeliv.

Rusland og Tyskland var i det 20. århundrede ideologiske stormagter. Det tjente ikke deres egne interesser, og positionerne var dømt til forfald. Tyskland har fundet en helt anden pragmatisk statsræson, og landet er i dag en bærende pille i det europæiske samarbejde. Dets projekt er en befæstelse af retssamfundet indadtil og en udbredelse af det på kontinenter i skikkelse af EU og i den øvrige verden, hvis Tyskland ellers kan bidrage til det.

For Ruslands vedkommende er situationen en anden. Rusland er i dag betydelig dårligere stillet. Skønt det i modsætning til Tyskland sidder i FN's Sikkerhedsråd, er en førende atommagt og et rige med den allerstørste indflydelse på verdens gang, råder Rusland ikke over en global vision, der kan bidrage til at forbedre verden i den forstand, at visionen kan fremme fred, afspænding og økonomisk fremgang. Det giver store problemer, og til løsningen af dem har Tyskland tildelt sig selv en privilegeret rolle som brobygger mellem Moskva og Bruxelles.

Moskva-Berlin-aksen

Süddeutsche Zeitung bragte den 22. november 2008 en samtale mellem de to fremtrædende tyske socialdemokrater, den tidligere kansler Helmut Schmidt og Egon Bahr, arkitekten bag Willy Brandts østpolitik. I ar-

tiklen fortæller Bahr, at drivkraften bag Brandts åbning mod Sovjetunionen var DDR's opførelse af Muren i august 1961, da Brandt var regerende overborgmester i byen. På dette tidspunkt måtte SPD konstatere, at ingen af de tre vestlige besættelsesmagter ville gå i krig for tyskernes skyld. Ergo måtte tyskerne selv arrangere sig med den fjerde besættelsesmagt, Sovjetunionen. "Når ingen hjalp os, måtte vi hjælpe os selv", siger Bahr. Schmidt føjer til, at Henry Kissinger, den amerikanske udenrigsminister under præsident Richard Nixon, var latent mistroisk over for kansler Willy Brandts udsoningspolitik over for Østeuropa og Sovjetunionen.

Kissinger kunne have gode grunde til sin mistro. I 1918 havde Lenin spået, at de to lande og folk var som to kyllinger, der var forudbestemt til at sprænge verdensimperialismens æggeskal og bære den socialistiske verdensrevolution fremad med udgangspunkt i Moskva-Berlin-aksen. Tre år senere skrev Thomas Mann: "Den germansk-romanske civilisation, der bygger på et romersk fundament, begynder at vakle, den slavisk-germanske opbygning fortsætter". Det var ikke bare bragesnak.

Den efterfølgende tysk-russiske historie rummede mindst tre skræmmende eksempler på, hvad Kissinger kunne frygte: 1. Særfreden med Lenins revolutionære Rusland i Brest-Litovsk i marts 1918 gav de kejserlige tyske styrker frie hænder på

Vestfronten. 2. Særfreden med Sovjetunionen i den liguriske by Rapallo i april 1922 gav tyskerne mulighed for at omgå Versailles-traktaten og genopruste på sovjetisk territorium, og endelig 3. Hitler-Stalin-pagten i august 1939, der udløste Anden Verdenskrig.

Splittelse og genforening

Det var Den Røde Hær der indtog Berlin, det tyske riges hovedstad, og det var Sovjetunionen, der fra 1945 holdt det østlige Tyskland besat og siden gjorde DDR til en sovjetisk lydstat. Alene denne omstændighed gjorde og gør Rusland til en meget nærværende magtfaktor i Tyskland. Brandt og Bahrs udenrigspolitiske linje kan i dag forekomme selvfølgelig, men set fra et vestligt allieret synspunkt i 1960'erne var den det ikke. Ingen ønskede en genforening, og i den forstand var den socialdemokratiske østpolitik derfor fremsynet. Tyskland måtte komme på talefod med Moskva igen – som en selvstændig samtalepartner, ikke som halehæng til vestmagterne.

Uden det særdeles grundige forarbejde, som både Brandt og hans to efterfølgere Schmidt og den borgerlige kansler Helmut Kohl havde gjort, var det næppe kommet til en smertefri genforening i 1990. Selv efter Murens fald tænkte mange vestlige statsledere: "Hellere et halvt Tyskland domineret helt end et helt Tyskland domineret halvt". De op-

gav tanken senere end Gorbatsjov. Tyskerne kvitterede for hans åbenhed. Et halvt år før Murens fald viste en meningsmåling i Tyskland, at 60 procent så med velvilje på Sovjetunionen, 80 procent troede på hans reformpolitik, og kun 2 procent afviste ham.

Det forenede Tyskland fik sin fulde selvstændighed tilbage med Paris-chartret fra november 1990, en måned efter Genforeningen. Chartret gjorde en ende på Europas deling efter Anden Verdenskrig og anerkendte den aftale, der var indgået i september 1990 i Moskva, hvor de 'fire-plus-to', altså Anden Verdenskrigs fire sejrherre og de to Tysklande, endegyldigt havde godkendt, at Tyskland genopstod som en samlet, forenet nation midt i Europa.

Petersburger-Dialogen

På grund af krisen i Kosova i 1999, hvor regulære tyske styrker for første gang siden Anden Verdenskrig var i aktiv kamp, nedkøledes forholdet til Rusland. Det blev dog hurtigt genoplivet, da Tyskland og Rusland i april 2001 indledte en dialog, der siden er kaldt Petersburger-Dialogen efter mødestedet, Sankt Petersborg. Siden da har de to lande hvert år, de seneste år i september eller oktober, afholdt møder på højeste plan skiftevis i Rusland og Tyskland. Møderne støttes af private sponsorer og de to landes regeringer, og de prioriteres højt af begge parter.

Dialogen mellem de to store europæiske nationer udmønter sig i en tysk støtte til og sympati for russisk medlemskab af en række internationale samarbejdsorganisationer, herunder NATO's Ruslands-råd, der blev en institution i maj 2002. (Arbejdet i dette råd blev midlertidigt suspenderet i august efter krisen i Georgien).

Den tyske kansler Gerhard Schröder udtrykte sin uforbeholdne solidaritet med USA efter angrebet den 11. september 2001. Men husfreden med de amerikanske venner varede ikke længere end et år. I slutfasen af den tyske valgkamp i 2002 erklærede Schröder, at hans land ikke kunne støtte en eventuel invasion i Irak, et udspil, der var med til at sikre hans genvalg. Schröder holdt imidlertid sit valgløfte, da USA og Storbritannien med allieret støtte invaderede Golflandet i marts 2003.

Herefter nåede forholdet mellem USA og Tyskland et nulpunkt i efterkrigshistorien. Den amerikanske forsvarsminister Donald Rumsfeld smed Tyskland i historiens skraldespand med bemærkningen om, at det tilhørte 'det gamle Europa'. Hvordan det skulle forstås, blev beskrevet indgående af den indflydelsesrige amerikanske kommentator Robert Kagan i bogen *Of Paradise and Power* (Knopf, 2003). Kagan rykede på hovedet af den europæiske udenrigspolitik. Den kan slet ikke måle sig med den amerikanske pragmatiske tilgang til en verden, der alt

for ofte kun forstår magtens sprog. Amerikanerne er fra Mars, mens europæerne er fra Venus, lød Kagans besnærende budskab. Det ene er et krigerfolk. Det andet forsøger lykken med diplomati og besnærelse, men sætter stiltiende sin lid til USA's atomparaply.

Bogen gik imidlertid især i rette med Tyskland i skikkelse af den tyske oplysningsfilosof Immanuel Kant, der hos Kagan udråbes til profet for 'den evige fred'. Omvendt idealiseres den engelske 1600-talstænkner Thomas Hobbes, læs Tony Blairs Storbritannien, der vidste, at vi lever i en ond verden. Bogen var ikke tyngt af filosofisk indsigt, og slet ikke af kendskab til de to filosofiske geniernes tankegang, men den blev et flittigt læst redskab i den moralske oprustning før og efter invasionen i Irak, og som et indirekte smædeskrift vendt mod det tysk-russiske diplomati.

Strategisk partnerskab

Mens der herskede nærmest istid, når Schröder og George W. Bush en sjældnen gang imellem traf hinanden, var Schröders forhold til den russiske præsident Vladimir Putin anderledes varmt. Der opstod et slags 'mandevenskab' mellem de to ledere, der mødtes mindst to gange om året. I april 2005, kort før 60-året for Tysklands betingelsesløse kapitulation i maj 1945, undertegnede Schröder og Putin et såkaldt 'strate-

gisk partnerskab' inden for en række udviklingsområder, især uddannelse og forskning.

Partnerskabet skal fremme fred og stabilitet på grundlag af demokrati, retsstatslighed og velstand og understøtte en markedsøkonomi, der tager sociale og økologiske hensyn. Det er forudset, at de to landes udenrigsministre mødes regelmæssigt, og at også 'kritiske emner' skal kunne tages op på møderne. Det er karakteristisk, at det tyske diplomati igen og igen understreger, at en forudsætning for en uddybning af samarbejdet mellem vestlige investorer og russisk erhvervsliv frem for alt er en positiv udvikling i Rusland selv, herunder især inden for området retssikkerhed.

Venskabet mellem Putin og Gerhard Schröder viste sig at være så nært, at Putin i 2006 ikke kunne pege på nogen bedre end den afgæede tyske kansler, da der skulle findes en formand for det driftsselskab, Nord Stream, der efter planen skal lægge en nordeuropæisk gasledning gennem Østersøen fra Sankt Petersborg til Greifswald i Mecklenburg-Vorpommeren. Selskabets aktionærer er for 49 procents vedkommende to tyske energileverandører, BASF og E.ON, mens de udslagsgivende 51 procent af stemmerne ligger i et datterselskab under det russiske energiselskab Gasprom. Schröder og Putin havde som aktive politikere banet vejen for indgåelse af aftalen mellem de to landes mere el-

ler mindre private selskaber. Transaktionen har ført til kritik i Tyskland, og den har skadet Gerhard Schröders troværdighed, når han udtaler sig om det tysk-russiske forhold. Men et faktum er det, at projektet stadig nyder fremme trods heftige protester fra en række østeuropæiske lande og Sverige. Gasledningsprojektet har således ikke bedret på det i forvejen anstrengte forhold mellem nabolandene Tyskland og Polen. Alligevel har den nuværende borgerlige tyske kansler, Angela Merkel, ingen planer om at lukke den gashane, der skal levere endnu flere kubikmeter russisk naturgas til tyske forbrugere direkte fra Rusland til Tyskland og uden om transitlande, der eventuelt kunne volde problemer i krisesituationer.

Merkel sætter intet spørgsmålstegn ved Ruslands pålidelighed som leverandør af energi, ikke officielt i alt fald. Den tyske kansler er en god kender af Rusland. Hun var borger i DDR og taler flydende russisk. Hun nærer ingen illusioner om hverken Putin eller Rusland.

Tyskland er storimportør af energi. Landet importerer 100 procent af sin uran, 97 procent af sin olie, 83 procent af sin naturgas og 61 procent af sit kul. Rusland er suverænt Tysklands største energileverandør. Tyskland får 41 procent af sin råolie, 37 procent af sin naturgas, 19 procent af sin uran og 8 procent af sit kul fra Rusland. Det er tal, der ikke er til at spøge med i en stor økono-

mi som den tyske. Kritikere i Tyskland siger, at landet i farlig grad har gjort sig afhængig af leverancerne fra Rusland. Modspørgsmålet lyder: Findes der andre og mere pålidelige energileverandører? Iran måske? Eller Irak? Dertil kommer, at afhængigheden er gensidig: Tyskland er Ruslands vigtigste samhandels- og dermed moderniseringspartner.

Forudsætning for stabilitet

Frank-Walter Steinmeier, der er udenrigsminister i Merkels borgerlig-socialdemokratiske koalitionsregering, og desuden det tyske Socialdemokratis kanslerkandidat til forbundsdagsvalget næste år, har været med under alle Gerhard Schröders venskabelige møder med Vladimir Putin, idet han fra 1998 til 2005 ledede Schröders statsministerium, kanslerkontoret, som det kaldes på tysk. Den politik har han fortsat som udenrigsminister. Også han står for det videst mulige samarbejde med Rusland.

Steinmeier formulerer det således, at Tyskland har brug for Rusland til at skabe stabilitet i verden, på Balkan, i Mellemøsten og i særlig grad i forholdet til Iran, der er tæt på at have konstrueret sin første atombombe. Han arbejder også for at fastholde Rusland på en nedrustningskurs i Europa. Under sin seneste store rundrejse i Rusland i 2008, betonedede Steinmeier igen og igen i sine officielle taler, der er lagt ud på

ministeriets hjemmeside, at retsstaten er en vigtig forudsætning for økonomisk trivsel i Rusland. Der er ikke tale om, at han snakker russerne efter munden.

“Jeg ved, at begrebet ‘demokrati’ støder på megen skepsis og afvisning efter erfaringerne i Rusland i 1990’erne. Derfor skal jeg præcisere, hvad jeg mener med ordet. Demokrati – det er ikke uorden, alles kamp mod alle og ustabilitet. Demokrati er snarere et samliv på basis af bindende regler, der udtrykkelig gælder for alle. Retsstatslighed bygger på en orden, hvor den stærkes ret ikke gælder, men derimod rettens styrke, som alle i lige grad må underkaste sig!”. Sådan sagde Steinmeier ved en middag i Jekatarinburg i maj.

Tyskland var sammen med Frankrig de to vigtigste NATO-lande, der på mødet i Bukarest i april 2008 udtrykte betænkeligheder ved optagelsen af Georgien i NATO og fik skubbet optagelsesforløbet ud i en ikke nærmere bestemt fremtid. Krigen i Georgien i august ændrede ikke grundlæggende det tyske standpunkt. Tyskerne anser Rusland for en vigtigere sikkerhedspartner end Georgien.

Men hvad vil Rusland?

Hvis man ser tilbage på de sidste ti års tysk Ruslandspolitik, således som den har været ført af først Schröder og siden Merkel, ligger den i direkte

forlængelse af den beslutning, Willy Brandt og Egon Bahr tog efter Murens fald i 1961: Hvis vi ønsker noget fra Rusland, må vi selv henvende os til Rusland. Det skete dengang under skepsis og modvilje fra Tysklands amerikanske allierede, og det samme har været tilfældet i de ti år, der er gået siden Schröder kom til magten.

Men det interessante er, at politiken beskriver et uændret forløb i alle disse ti år. Den blev ikke det mindste afsvækket, da den republikanske præsident George W. Bush tiltrådte i januar 2001 og siden erklærede USA for den eneste tilbageblevne supermagt, oven i købet med ret til foregribende, såkaldte preemptive militære angreb, der skulle komme en eventuel, men endnu ikke reel trussel i forkøbet. Den tyske åbning til Rusland blev tværtimod styrket.

Derfor står den så meget desto stærkere i dag, hvor Bush’ strategi ligger i ruiner på alle fronter. Måske er årsagen den, at de to europæiske stormagter virkelig har følt hinanden på tænderne i århundreder og har lært at respektere, eller frygte, hinanden for det. Det har på ingen måde været en lykkelig historie for Europa. Men intet tyder på, at Tyskland i dag nærer et ønske om at gentage fortidens dumheder. Spørgsmålet er, om Rusland gør.

Peter Wivel er korrespondent for Politiken i Berlin.

Dragens samliv med Ørnen – og resten af verden

Flemming Ytzen

Kinas vækst og opstigning er på vej til at justere de globale magtforhold. Forandringerne vil tydeligst vise sig i Kinas nærområder

Den globale finanskrisen i efteråret 2008 fik analytikere til at fremrykke tidspunktet for det historiske øjeblik, hvor den kinesiske drage lægger sig ud i overhalingsbanen og svinger uden om den amerikanske ørn i det globale kapløb om vækst og velstand i det 21. århundrede.

Læseren må tilgive anvendelsen af dette billede fra dyreverdenen, men det er nødvendigt i kort form at illustrere en realitet, som efterhånden færre og færre økonomer og politologer bestrider: at klodens potentielt største markedsøkonomi bliver den reelt største tidligere, end vi har villet erkende hidtil. Og jo, alle prognoser er behæftet med stor usikkerhed. Men ser vi på, hvor langt Kina er nået med både politiske og økonomiske reformer siden den meget gradvise og forsigtige start i 1978, så er der grund til at acceptere en betydelig optimisme på Kinas vegne.

Kan resten af verden dele denne optimisme?

Bliver kloden et bedre sted at være med Kinas forventede tilbagevenden til en position, som landet havde indtil ca. år 1800?

Hvilket rum vil Kina definere til sig selv om en generations tid eller to?

Betyder Kinas opstigning en afslutning på det generøse, amerikanske hegemoni, der er garanten for, at en fortsat globalisering gavner flest mulige individer på kloden?

Kan den opstigende kinesiske Drage leve fredeligt sammen med en amerikansk Ørn, der ved udgangen af 2008 så lidt forpjusket ud?

Mindst følgende ti faktorer og realiteter må ind i argumentationskæden i søgen på svar:

1) *Intern systemforandring*: 30 års reformpolitik har forvandlet en ideologisk kommunisme/maoisisme til

et elitestyret meritokrati, der accepterer den moderne globalisering og de betingelser, den sætter. Ved reformernes begyndelse var Kinas magtapparat mere parti, end det var stat – i dag er det omvendt. Nutidens pragmatiske partistat lægger rammerne for betydelige økonomiske, sociale, kulturelle og religiøse friheder for landets borgere, men oprettholder stramme restriktioner på organiseret politisk og intellektuel opposition. En social kontrakt mellem magthavere og borgere er alternativet til en vestlig demokratimodel. Skal vi tro de holdningsundersøgelser, som det amerikanske *Pew Global Attitudes Project* gennemfører, er 86 procent af den kinesiske befolkning tilfreds med den ledelse, landet har, ligesom de mener, at Kinas forøgede styrke i verden har positive effekter også uden for Kina.

2) *Pragmatisme i udenrigspolitikken:* Den høje prioritering af økonomiske vækstsmål og intern social stabilitet nødvendiggør opbygningen af international tillid, 'soft power' og fortsat integration i verdensøkonomien. Ifølge *Pew Global Attitudes Project* ser et flertal af verdens lande uden for Kina overvejende positivt på Kinas øgede fylde og indflydelse, men blandt udvalgte EU-lande (Tyskland, Frankrig og Italien) spores en voksende skepsis. Lidt overraskende er det nok, at der i Canada og Storbritannien er en overvejende positiv indstilling til Kinas voksende indflydelse i verden.

3) *Forsyningsikkerhed:* Kinas høje vækstsmål forudsætter udvidet adgang til råstoffer (russisk og centralasiatisk olie og gas, udvinding af energifelter i det Sydkinesiske Hav, råstofkoncessioner og -opkøb i Afrika og Latinamerika). Kina har på kort tid opbygget tætte relationer til energileverandører i Centralasien, Mellemøsten og i Afrika.

4) *Udvidet markedsadgang:* En fortsættelse og udbygning af processerne i Verdenshandelsorganisationen (WTO), når oprydningsarbejdet efter 2008-krisen er overstået. Kina har opnået enighed om målsætningerne i et asiatisk frihandelsområde med ASEAN og Indien: I 2015 vil tre milliarder asiater være en del af et fælles producent- og forbrugerområde, hvor virksomheder vil have frit lokaliseringsvalg.

5) *Vidensudveksling:* Kinas udgifter til forskning og udvikling vil (hvis man fremskriver de nuværende tendenser) overhale EU's i 2011 og USA's i 2014.

6) *Oprustning:* Kinas militære budgetter forøges med mellem 10 og 15 procent årligt, om end fra et meget lavt niveau. Kina satser på en markant udbygning af sin flådekapacitet. Hangarskibe er nu noget, som kinesiske planlæggere taler åbent om. Kina tilstræber selvforsyning på forsvarsområdet, og det betyder, at Rusland er under udfasning som primær våbenleverandør.

7) *Terrorbekæmpelse:* Kina ser sig selv som værende på Vestens side i

den internationale kamp mod terror. Denne selvopfattelse har interne motiver, fordi Kina har problemer med den muslimske befolkning i den vestlige provins Xinjiang, hvor grupper med udenlandsk støtte arbejder for oprettelsen (genskabelsen) af et uafhængigt såkaldt Øst-Turkestan (som havde en kort levetid i mellemkrigsårene).

8) *Menneskerettigheder og demokrati:* Kina modarbejder ikke aktivt vestlige bestræbelser på at udbrede hverken demokrati eller menneskerettigheder i udvalgte lande, men hjælper dem heller ikke på vej. Beijing har andre definitioner og prioriteringer på begge felter. Dialogen med Vesten om kritik af Kinas forfølgelse af egne borgere vil fortsætte, og Beijing vil fastholde, at fattigdomskæmpelse kommer før alle andre hensyn. Udviklingen af noget, der begynder at ligne en kinesisk retsstat, vil foregå i et langt lavere tempo end på alle andre reformområder.

9) *En ændret regional orden i Østasien:* En modus vivendi med Taiwan vil blive forsøgt forhandlet i løbet af få år og muligvis formaliseret. Japan vil få at vide, at det skal acceptere og respektere kinesiske sikkerhedsinteresser. Problemerne omkring Nordkoreas og Burmas fremtid skal inddæmme, indtil der findes mere langvarige løsninger.

10) *Justeret verdensorden:* Reformen af Sikkerhedsrådet kommer næppe på dagsordenen. WTO revitaliseres,

mens det gamle Bretton Woods-system (Valutafonden og Verdensbanken) skal finde nye betingelser. Sammensætningen af disse og andre globale institutioner skal afspejle Kinas øgede tyngde.

Det nære udland

Beijings ambitioner er regionale, før de er globale. Sydøstasiens 10 ASEAN-medlemmer, og Japan, Taiwan og Sydkorea er nære økonomiske partnere i et samarbejde, der har stor fremdrift trods uafklarede politiske konflikthanligheder. Logikken er fremme af en fælles velstand uden skelen til forskellighed i styreform – uden den institutionelle integration, der kendes fra EU.

I den forandrede verdensorden efter 11. september 2001 har Kina været sværvægteren i den regionale sikkerhedsorganisation *Shanghai Cooperation Organisation* (SCO), der så verdens lys i juni samme år og som har sit sekretariat i Beijing. Forløberen var *Shanghai Five*, dannet i 1996 som foruden Kina omfattede Rusland, Kasakhstan, Kirgistan og Tadsjikistan. Ved udvidelsen fem år senere kom Usbekistan med.

SCO samarbejder om terrorbekæmpelse og afholder fælles militærøvelser. I oktober 2007 indgik SCO en samarbejdsaftale med CSTO, den russisk-ledede sikkerhedsorganisation, der foruden de centralasiatiske stater i SCO også tæller Armenien og Hviderusland.

Tilforladeligt kan det lyde, når SCO-medlemmerne vedtager nærmest rituelle erklæringer om nødvendigheden af at forebygge og bekæmpe terror. Dagsordenen rækker imidlertid videre, som det tydeligt kom frem på SCO-topmødet i den kasakhstanske hovedstad Astana i 2005. Her lovryste medlemmerne først "den internationale koalitions antiterrorkampagne i Afghanistan og de fremskridt, der er gjort for at stabilisere situationen". Herefter blev der sunget rent ud: "SCO udbeder sig, at den internationale koalition sætter en tidsgrænse for anvendelsen af midlertidig infrastruktur og de militære styrkers tilstedeværelse i disse lande".

Naturligvis var det de amerikanske luftbaser i Usbekistan og Kirgistan, der blev sigtet til. Kinas budskab til USA i udiplomatiske vendinger lød: Forlad baserne i vores centralasiatiske baggård, når der er tilstrækkelig ro og orden i Afghanistan, gerne før.

Hvorfor nu det? Kina kan med god ret hævde at være omringet af klodens eneste tilbageværende supermagt: foruden de midlertidige baser i Centralasien er USA militært til stede i Sydkorea, Japan og indirekte i Taiwan. Læg hertil USA's tætte forsvars- og efterretningssamarbejde med Thailand, Singapore og Pakistan – så begynder det at ligne en inddæmning, trods mange års gode takter mellem Kina og USA siden Clinton-årene.

Koreas forandring

For knapt seks årtier siden var USA og Kina i blodig krig med hinanden ud for Kinas nordøstlige flanke: I dag udgør den koreanske halvø en helt unik forandring i kinesisk udenrigspolitik over et halvt århundrede. Her samarbejder Kina, USA, Sydkorea, Japan og Rusland med Nordkorea om få bragt det nordkoreanske atompotentiale under kontrol. Bush-administrationen har kaldt dette samarbejde for 'flagskibet' i de kinesisk-amerikanske relationer.

Den koreanske genforening er et uløst problem, men det unikke består i, at USA og Kina nu samarbejder tæt om at sikre en fredelig udvikling på den delte halvø og dermed skabe betingelserne for et muligt forenet Korea, når tiden er moden til det. At delingen bliver langvarig eller permanent kan ikke udelukkes. Ej heller kan en føderation fravælges som en mulig fremtidsmodel. Et delt Korea i mange år fremover ligner en tilstand, som alle involverede parter kan leve med, Kina og USA inklusive. Af følgende grunde:

Hvor længe Nordkorea forbliver dét, vi har kendt i mere end et halvt århundrede, er naturligvis højst usikkert, og indtil videre frabeder Sydkorea sig en 'tysk' løsning på problemet, fordi den økonomiske byrde bliver for stor. Skulle det alligevel ske, vil et genforenet Korea med stor sandsynlighed vælge et tæt

og intensivt kinesisk sikkerhedspartnerskab, hvilket vil udløse et japansk pres for en mere markant sikkerhedsprofil – remilitarisering, vil nogle kalde det (læs: mulig atombevæbning!) – og dermed tippe den nordøstasiatiske magtbalance i en amerikansk-japansk favør, fremmet af et internt japansk pres for at opgive den pacifistiske binding, der er indbygget i den japanske forfatning.

Et delt Korea og et Japan, der har udliciteret afgørende sikkerhedsansligninger til Washington, er en mindre trussel for Kina, end hvis et remilitariseret, atombevæbnet Japan går egne veje. Populært sagt lever Kina fint med et Japan som en amerikansk 'lænkehund', så længe Kina behøver mere tid til at opbygge sin økonomi og sit militær.

Taiwan vil selv, men får ikke lov

I den kinesiske optik er også Taiwan en uløst konflikt, der har overlevet siden 1950'erne. Eller som det er blevet formuleret i årtiers kinesiske propaganda: en provins, der afventer sin befrielse og genforening med moderlandet. De to stridende parter fra den kinesiske borgerkrig, Kommunistpartiet og Nationalistpartiet ('Guomindang') levede i årtier fint med opfattelsen af, at Taiwan var en del af et samlet Kina – uenigheden gik på, hvem der skulle sidde i Beijing og kontrollere dette genforenede rige. Men da Taiwans demokratisering udviklede sig fra 1987, ænd-

rede betingelserne sig. Taiwanske politikere ville i stigende grad vælge øens fremtid uafhængigt af den historiske binding til fastlandet. Derfor har USA bevaret sine sikkerhedsgarantier også efter den kinesisk-amerikanske normalisering i 1979.

Spørgsmålet er, om Taiwan på sigt kan opretholde sin demokratiske sammenhængskraft i lyset af det pres, som fastlandet lægger på øsamfundet. Holdningen i Beijing er, at en genforening helst skal ske på frivillig basis og med fredelige midler, men Beijing vil ikke afskrive muligheden af en militær invasion. Ved flere lejligheder er det blevet sagt, at en invasion kan blive en realitet, hvis 1) Taiwans regering udråber formel selvstændighed, 2) hvis Taiwan anskaffer sig kernevåben, eller 3) hvis der opstår et 'ukontrollabelt kaos' på øen.

Det er betingelse nr. 2 – om kernevåben – der er interessant, fordi en sådan oprustning af Taiwan kun kan realiseres af USA, som siden 1949 har forpligtet sig til at forsvare øen mod en eventuel kinesisk invasion.

I december 2004 udgav Kina en såkaldt hvidbog om målene for landets nationale forsvarspolitik. Den understreger Kinas beslutning om ikke at tolerere nogen form for løsrivelse, uafhængighed eller adskillelse for Taiwan. Andre af formuleringerne i hvidbogen demonstrerer vilighed til at reducere spændingerne i Taiwan Strædet: Så længe Taiwans

myndigheder accepterer princippet om ét Kina og standser forsøgene på at opnå formel uafhængighed, kan der til en hver tid holdes samtaler om, hvordan Folkerepublikken Kina og Republikken Kina på Taiwan officielt kan afslutte det formelle fjendskab, der har eksisteret siden 1949.

Mens verden har ventet på reelle forhandlinger, har pengene talt deres eget sprog. Taiwans erhvervsliv har siden åbningen i 1987 investeret mere end 150 milliarder amerikanske dollar på hovedlandet og de to områders økonomier integreres mere og mere for hver dag, der går. Økonomer taler om Taiwan-Kina som verdens tredjestørste frihandelsområde efter EU og det nordamerikanske NAFTA. Anslået en million taiwanere bor og arbejder på det kinesiske fastland.

Meningsmålinger gennem de seneste år har vist en voksende erkendelse blandt Taiwans indbyggere af, at det vil blive vanskeligt at leve som en uafhængig nation ved siden af et land med 1,3 milliarder mennesker, som man deler sprog, kultur og historie med. Men forholdet er tvetydigt. 'Blod er tykkere end vand', sagde Ma Ying-jeou, Taiwans nuværende præsident, da jeg mødte ham i Taipei i april 1989, da han 'kun' var en højtplaceret bureaukrat i Guomintang.

Taiwans regeringer og befolkning demonstrerer igen og igen, at de kan og vil regere sig selv. Ø-staten gør i praksis, hvad den ikke må for-

malisere juridisk og finder ikke det autokratiske – og målt per capita langt fattigere – fastland værd at genforene sig med. Ma Ying-jeou udelukker for nuværende genforening, men vil gerne samarbejde på alle tænkelige niveauer. Beijing er tilfreds med, at Guomintang atter er ved roret i 'oprørsprovinserne': Siden Ma blev valgt i marts 2008 er ordet 'genforening' forsvundet ud af de officielle kinesiske erklæringer om Taiwan.

Det er og bliver Kina og USA, der har nøglen til Taiwans status. Da USA og Kina normaliserede relationerne i 1979, fik Taiwan en forsvarsgaranti af Washington. Den indebærer også, at USA vil modsætte sig, at Kina bruger militær magt for at 'løse' Taiwan-problemet, dvs. ved en invasion. Men supermagten USA og den nye asiatiske stormagt er i udgangspunktet enige om, at Taiwan er en del af et samlet Kina, men en genforening har ingen hast længere.

Indbyggerne i Taiwan har talrige gange fortalt, at de kan leve med status quo. Kina kan vælge den nemme løsning og formalisere status quo. Muligvis med en enkelt tilføjelse, men så bliver det hele lidt sværere: de militære overvågningsfaciliteter på øen, som af USA og dermed også Japan kan bruges til at overvåge, hver eneste gang en missilrampe løfter på snuden ovre på det kinesiske fastland, vil blive taget ned. De amerikanske 'spioner' – alle tilknyttet

American Institute in Taiwan (en de facto-ambassade uden diplomater), mange af dem på orlov fra henholdsvis Udenrigs- og Forsvarsministeriet i Washington – vil blive sendt hjem.

Hvor Japan går hen ...

Bag usikkerheden om Taiwans fremtidige status lurer spørgsmålet om Japans fremtidige placering i østasiatisk sikkerhedspolitik. 19. februar 2005 indgik USA og Japan en revideret forsvarsaftale. For første gang tilsluttede Japan sig, at aftalen nævnte sikkerheden i Taiwan Strædet som 'et fælles strategisk mål'. Intet kunne være mere alarmerende for Kinas ledere end den afsløring, at Japan nu endeligt havde afsluttet seks årtiers officiel pacifisme ved at hævde en ret til at intervenere i Taiwan Strædet.

Siden underskrivelsen i 1952 af den første forsvarstraktat mellem Japan og USA er landet officielt blevet beskyttet mod såkaldt ydre trusler af amerikanske styrker på omkring 91 baser på det japanske hovedland og på øen Okinawa. USA's Stillehavsflåde har fortsat sit oversøiske hovedkvarter i den gamle japanske flådebase Yokosuka. Japan ikke alene understøtter disse baser, men accepterer tilmed den fiktion, at de amerikanske styrker kun er til stede for at styrke Japans forsvar. I virkeligheden har Japan i praksis ingen kontrol over, hvordan og hvor USA anvender sine militære styrker.

Siden slutningen på den kolde krig i 1991 har USA gentagne gange presset på, for at få Japan til at ændre artikel 9 i sin forfatning. Det er en artikel, der betyder, at Japan giver afkald på militær magtanvendelse, andet end som selvforsvar mod en indtrængende aggressor.

Det er officiel amerikansk politik, at Japan skal blive 'en normal nation', hvilket i praksis indebærer, at artikel 9 skal ud af forfatningen, uagtet at emnet skaber voldsom splittelse i den japanske politiske offentlighed. USA's daværende udenrigsminister Colin Powell udtalte 13. august 2004 i Tokyo, at hvis Japan nogensinde skulle gøre sig håb om at blive fast medlem af FNs Sikkerhedsråd – hvilket er officiel japansk politik – så måtte landets parlament afskaffe sin pacifistiske grundlov, der principielt fravælger militære midler til løsning af internationale konflikter.

Junta-gangsternes Burma

Foruden Nordkorea har Kina på sin sydvestlige flanke et andet problem, der generer Vesten og i mindre grad Kinas ASEAN-partnere: juntastaten Burma/Myanmar, som siden 1962 har været styret af skiftende militærklikker og forvandlet et tidligere riskammer til et af regionens fattigste og mest forpinte lande. Kina har en kompleks historie med dette land – det er ikke mange år siden, at et burmesisk kommunistparti, der

kæmpede mod centralmagten i Rangoon/Yangon, fik aktiv kinesisk støtte.

I dag er Kina den siddende burmesiske juntas største leverandør af våben – og arbejdskraft. De nordlige regioner af det konflikthærgede land oplever i disse år en massiv indvandring af kinesiske migrantarbejdere og forretningsfolk. Denne økonomiske invasion er en kilde til stor frustration hos den junta, der efter munkeopstanden i 2007 og cyklonen Nargis i foråret 2008 i stigende grad må være kommet i tvivl om sin egen overlevelse.

Derfor har juntaen planlagt en kontrolleret magtavgivelse ved et parlamentsvalg i 2010, muligvis tilskyndet af kinesiske argumenter om nødvendigheden af 'national forsoning' med de mange oppositionelle og etniske grupper, der i årtier har været generalernes fjende.

I kombination med den vestlige sanktions- og isolationspolitik (hvor juntaens altdominerende indtægtskilde, olie og gas, helt er undtaget – og holdes i gang af amerikanske og franske investeringer!) kan den voksende afhængighed af Kina være den faktor, der sætter juntaen på retræte (mere taktisk end reel), men som kan føre til intern splittelse og frafald i de militære rækker.

'Situationen i Burma er så flydende som aldrig tidligere', mener en tidligere FN-mand, der har direkte adgang til den ellers så xenofobiske junta i den dysfunktionelle stat. 'Juntaen har forberedt sig på en re-

træte, og usikkerheden er stor', lød hans budskab under en samtale i København i oktober 2008.

Et par uger senere kom nyheden om, at Kina i begyndelsen af 2009 indleder bygningen af en olierørsledning fra Yunnan ind i Burma. Dermed kan Kina reducere sin afhængighed af de lange og risikable transportveje gennem Malacca-strædet overtrafikerede farvand. Kinesiske strateger lægger ikke længere skjul på de langsigtede interesser i en stabilisering af Burma: Landet skal reduceres til at være råstofleverandør til naboen i nord samtidig med at være udskibningshavn for kinesisk eksport.

Darfur – og Afrika

At Kinas udenrigspolitik udvikler sig dynamisk i disse år kan også observeres i Darfur-konflikten i Sudan. Det har været en udbredt antagelse, at Kina beskytter regimet i Khartoum på grund af de store interesser i landets oliesektor. Men realiteterne er ikke så entydigt negative. Bush-regeringens tidligere viceudenrigsminister for østasiatiske anliggender, Thomas Christensen, sagde efter sin afgang i 2008, at Kina skiftede politik over for Sudan/Darfur i løbet af 2006: Kina stillede sig aktivt bag FN's mæglingsforsøg og tilbød i foråret 2007 at sende 300 ingeniørsoldater til Darfur – den første ikke-afrikanske del af en større fredsstyrke.

‘Et markant skifte’, konkluderede Christensen og noterede opmuntrende, at FN-resolution nr. 1769 om Darfur havde en kinesisk signatur, uagtet at Sudan er den største afrikanske modtager af kinesiske investeringer, og at regeringen i Khartoum sælger to tredjedele af sin samlede olieproduktion til Kina.

Da den daværende britiske udenrigsminister i foråret 2007 blev spurgt, om Kina skulle gøre mere for at bruge sin indflydelse i Sudan til at stoppe volden i Darfur, svarede hun: “Der har været kritik af Kina, men faktisk har Kina spillet en ret positiv rolle, især i forhandlingen af Darfur-fredsftalen. Kina er ligesom resten af det internationale samfund meget ærgerlig over, at fredsftalen ikke er overholdt af den sudanske regering eller af oprørerne”.

Også den amerikanske særlige ud-sending for Sudan, Andrew Natsios, forsvarede i 2007 Kina mod kritik: “Jeg synes, der har været meget kritik af Kina i Vesten. Ærlig talt er jeg ikke sikker på, at det er nogen god ide lige nu”, sagde han til Senatet og mente også, at Kinas diplomati nok var den afgørende faktor, som fik Sudan til at ændre sin holdning og acceptere FN’s indsats til støtte for Den Afrikanske Unions mission i Darfur.

I løbet af 10 år er den kinesiske samhandel med Afrika blevet tidoblet. De fleste afrikanske lande af betydning har oparbejdet store handelsunderskud over for Kina. Såle-

des importerer fx Etiopien for syv gange så meget fra Kina, som landet eksporterer til kineserne. I november 2006 var Kina vært for et afrikansk-kinesisk topmøde i Beijing, hvor ledere fra et halv hundrede afrikanske stater var til stede. I februar 2007 fulgte den kinesiske præsident Hu Jintao op ved at tage på en rundrejse i Afrika. På daværende tidspunkt stod de kinesiske investeringer i Afrika på omkring 50 milliarder kroner – med meget mere stillet i udsigt.

Motiverne er ikke altruistiske: Da 51 zambianske minearbejdere i 2005 omkom i en kinesisk ejet mine udtalte et medlem af det zambianske parlament til avisen *Christian Science Monitor*: “Kineserne er her ikke for at udvikle Zambia. De er her for at udvikle Kina”.

Investeringer og råstoffer

Kina fik i 2006 30 procent af sin olie fra Afrika, især Sudan, Angola og Republikken Congo. 85 procent af Kinas forbrug af kobolt, som er nødvendig for produktionen af mobiltelefoner, computere og batterier, kommer fra Congo-Brazzaville, Den Demokratiske Republik Congo (tidl. Zaire) og Sydafrika.

For at ingen skal være i tvivl om Beijings hensigter på det lange sigt, er det værd at erindre om oprettelsen af *China Investment Corp* (CIC) i september 2007. Her har Beijing placeret foreløbigt 200 milliarder

dollar (omkring en syvendedel af landets valutareserver på daværende tidspunkt), og hovedformålet er opkøb af virksomheder i udlandet. Et af de første opkøb blev foretaget få uger efter og gæet engang, hvem der blev genstand for købet? Standard Bank, som har hovedkvarter i Sydafrika og er kontinentets største bank. Ikke at det tyder på, at kineserne har ambitioner om at blive majoritetsaktionær. I Standard Bank sidder de på 20 procent.

I USA sidder de på 10 procent af UCBH (United Commercial Bank), der har specialiseret sig i at servicere de kinesiske samfund i USA og de amerikanske virksomheder, der opererer i, hvad banken selv kalder 'Greater China'. I Storbritannien sidder den kinesiske stat på beskedne tre procent af Barclays. Retningen er ikke til at tage fejl af. De kinesiske hensigter på det finansielle område er globale.

Darfur eller ej – Sudan har med sine 35 millioner indbyggere oplevet en fordobling af den gennemsnitlige indkomst per indbygger siden år 2000 – fra omkring 300 dollar per indbygger per år til omkring 640 dollar. Men prisen har været høj vil mange sige: Kina har bygget mindst tre våbenfabrikker i Sudan. De våben, Sudan importerer fra Kina, inkluderer kampfly, helikoptere og bombefly. Sudan har også åbnet op for en voksende kinesisk involvering i civil produktion. China National Petroleum Co. (CNPC) har 95 pro-

cent af rettighederne i Sudans største udvindingsområder, og 40 procent andre steder blandt andet gennem selskabet Great Nile Petroleum Operating Company, hvor Sudan selv har fem procent og firmaer fra Malaysia og Indien henholdsvis 30 og 25 procent.

Oprindeligt var det først et italiensk selskab AGIP, der ledte efter olie i Sudan omkring Det Røde Hav. Så blev det det amerikanske Chevron, som imidlertid blev angrebet voldsomt af oprørshæren SPLM og kritiseret internationalt for at billige Sudans krænkelse af menneskerettigheder og støtte regeringen økonomisk. Chevron måtte efterfølgende forlade Sudan, og ind kom de store kinesiske selskaber.

Sudans vestlige naboland Tchad afbrød i august 2006 de diplomatiske forbindelser med Taiwan og anerkendte i stedet for første gang Kina. Kovendingen skyldes en aftale mellem Kina og Tchad om olieudvinding.

Baggrunden er, at Kina overvejer at bygge en gigantisk olierørsledning fra Tchad gennem Sudan til Port Sudan ved Det Røde Hav. Pipelinen skal gå direkte gennem Darfur. Kina har derfor også en interesse i at hjælpe med at forbedre det politiske forhold mellem Sudan og Tchad og sikre fred i Darfur. Det tjener til at forklare, hvorfor FN-mandatet til den internationale fredsstyrke til Darfur i 2007 fik Kinas accept i FN's Sikkerhedsråd.

Kina er nr. tre i Afrika

Kina har siden 2006 været Afrikas tredjestørste samhandelspartner. Kun USA og Frankrig handler mere med Afrika, end Kina gør, så Kina har dermed overhalet den gamle imperiemagt Storbritannien. I 1999 handlede Kina for godt to milliarder dollar med Afrika. Seks år senere var tallet tæt på 40 milliarder dollar.

Men Kina møder ikke kun kritik. Økonomen Jeffrey Sachs, der er tilknyttet FN's millenniumprojekt, har sagt, at Beijing er i en bedre position til at hjælpe Afrika end de vestlige lande, for Kina 'holder færre foredrag og giver mere praktisk hjælp'. På kort tid har Kina øget sin fødevarerbidand gennem FN's Verdensfødevarerprogram, WFP, med mere end 200 procent. Kun USA og EU er nu større leverandører end Kina til WFP.

Afrikas folkerigeste land Nigeria er kontinentets største olieproducent og landet med de største kendte reserver. Det kinesisk-nigerianske samarbejde er under udvikling med øget olieeksport fra Nigeria og med kinesiske investeringer. Kina har bebudet investeringer på halvanden milliard kroner i en frihandelszone i Nigeria. Aftalen indebærer både infrastruktur og udvikling af industri og kraftværker.

For at understrege Kinas selvopfattelse af at være en international magt på linje med de vestlige stater, eftergiver Beijing også en del af sin

gæld til de afrikanske stater. Kina har indført en række handelslempler for udvalgte varer fra 25 af de allerfattigste lande.

Også Latinamerika mærker i disse år virkningerne af Kinas økonomiske offensiver. Samhandlen mellem Kina og Latinamerika voksede de første fem år af det nyt årtusinde med 600 procent og nåede 40 milliarder dollar årligt. Det er kun lidt i forhold til den latinamerikanske samhandel med USA på mere end 400 milliarder dollar, men det har været nok til at føre til alarmerende amerikanske kongresrapporter om, hvad Kinas stigende indflydelse i Latinamerika vil betyde for USA.

Iran og Irak

I det store geopolitiske spil om råstofadgang spiller Mellemøsten naturligvis også en rolle, så hvad er blevet af de kinesiske interesser i denne region ved udgangen af 2008?

Både Irak, Iran og Saudi-Arabien fylder en del. I november 2008 indgik det irakiske olieselskab *North Oil* en kontrakt med det statslige kinesiske olie-ditto CNPC til en værdi af 3,5 mia. dollar. Aftalen havde været forberedt under det daværende Saddam Hussein-regime og blev den første, som Irak indgik efter den amerikansk-ledede invasion i 2003. Naturligvis blev det bemærket, at Irak indgik en aftale med Kina før nogen anden aftale med et af de store vestligt ejede energiselskaber.

I de kinesiske forsyningsinteresser fylder Iran mere end Irak. *Sinopec*, Kinas største energiselskab indgik i 2007 en aftale med Teheran om at udvikle det store Yadavaran-felt – i forlængelse af en ikke mindre betydningsfuld kontakt om iransk naturgas fra *North Pars*-feltet. Kinesiske entreprenører har længe været i sving med at bygge terminaler for Iran i det Kaspiske Hav. Og mens kineserne alligevel er i landet, tager de sig også af at opføre et par nye lufthavne og at renovere Teherans metro.

Det iransk-kinesiske interessefællesskab begyndte med våbensalg under den iransk-irakiske krig i 1980'erne. I perioden 1979 til 2007 voksede Kina til at være Irans næststørste våbenleverandør (31,7 procent) kun overgået af Sovjetunionen/Rusland (35,1 procent). Leverancerne har omfattet både krydsermissiler til flådefartøjer og teknologier til brug for licensproduktion.

Kina er bekymret for udviklingen i landene omkring Hormuz-strædet. Her findes forklaringen på, at *China Petroleum Engineering and Construction Corporation* (CPECC) i begyndelsen af 2007 indgik en aftale med Abu Dhabis *International Petroleum Investment Company* om opførelse af en rørledning, der går uden om Hormuz. Projektet omfatter en 360 kilometer lang ledning fra Habshan vest for Strædet til al-Fujarah øst for Strædet. Dermed går ledningen gennem både De Forenede Arabiske

Emirater og Abu Dhabi. Opførelsen begyndte i marts 2008 og ledningen forventes at være klar til brug i marts 2010.

På det meget lange sigt håber Kina på at kunne reducere afhængigheden af mellemøstlig olie. Det vil kunne lade sig gøre, når Kina er nået til enighed i den langvarige konflikt med sine sydlige naboer om grænsedragninger i det Sydkinesiske Hav. Der er et stykke vej endnu, men for det gode naboskabs skyld taler alle parter med hinanden i disse år.

Konfrontation uundgåelig?

Kan det liberale Vesten leve med et autokratisk Kina, som mere og mere ligner en imperiebygger? Europa kan, og samarbejdet kører på højeste gear på stort set alle relevante områder. Men kan USA, og hvad er det i givet fald for et Kina, amerikanerne skal forsøge at bekæmpe eller inddæmme? Et 'Chimerica', som historikeren Niall Ferguson kalder den fortsatte integration af de to titaners økonomier?

Man kan nøgternt konstatere, som den neokonservative amerikanske kommentator og forfatter Robert Kagan har gjort det, at bare fordi kineserne er holdt op med at tro på kommunismen, så er de ikke holdt op med at tro på noget overhovedet. En moderne autokratisk magtfilosofi er naturligvis ikke en bred ideologi som marxismen eller

fascismen, men Kagan mener, at Kinas ledere virkelig tror, de handler på en måde, der er bedst for landet og befolkningen. “De er ikke bare autokrater – de tror på autokratiet. De er ikke bare med i det for pengenes skyld”, som Kagan har udtrykt det.

Han mener, at de alliancer, Kina opbygger først og fremmest i Asien ikke bygger på kultur, men på strategi. Der er ikke nogen direkte forbindelse mellem kultur og styreform, noterer han. Men han burde nok læse grundigt i undersøgelserne fra *Pew Global Attitudes Project* og begynde at finde forklaringer på, at Kinas globale popularitets-score på flere afgående områder overgår USA's.

Til gengæld har Kagan utvivlsomt ret i, at Kina ikke vil hjælpe til med at reformere FN's Sikkerhedsråd: Der kan findes mange gode argumenter for at give Tyskland, Indien, Brasilien og Japan faste pladser i Sikkerhedsrådet, men det vil Kina og Rusland ikke have, så det sker ikke.

USA ville ikke ligne sig selv, hvis ikke amerikanske meningsdannere og beslutningstagere udtrykte bekymring og foruroligelse over at få konkurrence fra en tidligere modstander fra den kolde krigs tid.

En af dem er John Mearsheimer, professor i statskundskab ved University of Chicago. Hans bud på et fremtidigt Kinas magtudøvelse lyder således:

Kina vil forsøge at dominere Asi-

en på samme måde, som USA dominerer den vestlige halvkugle. I særlig grad vil Kina forsøge at opnå styrke i forhold til sine naboer, især Japan og Rusland. Dog er det usandsynligt, at Kina vil begynde at invadere og erobre andre asiatiske lande. I stedet vil Kina forsøge at definere ændrede rammer for, hvad det opfatter som acceptabel adfærd hos naboerne. Efterhånden som Kina bliver stærkere, vil det forsøge at presse USA ud af Asien nogenlunde på samme måde, som USA trak de store europæiske magter ud fra den vestlige halvkugle. Et regionalt kinesisk hegemoni vil være måden at få Taiwan tilbage.

Historien har allerede bevist, hvorledes USA vil reagere, hvis Kina forsøger at dominere Asien – Kina vil blive inddæmmet indtil det punkt, hvor det ikke længere vil kunne opretholde en sådan dominans. Kort sagt, USA vil tackle Kina stort set som det i sin håndterede truslen fra Sovjetunionen under den kolde krig.

Zbigniew Brzezinski, rådgiver for præsident Jimmy Carter og arkitekten bag den kinesisk-amerikanske normalisering i 1979, køber ikke den logik:

Hvordan vil Kina kunne presse USA ud af Østasien – eller rettere: Få USA til at forlade Japan? Og selv hvis det skete, hvad ville Japan gøre? Japan har et betydeligt militært program og vil på kort tid kunne have sin egen atomafskrækkelse. Kina

kan ikke presse USA ud af Japan og selv, hvis det kunne, ville det ikke ønske sig at leve med konsekvenserne: et stærkt, nationalistisk og atombevæbnet Japan. Selvfølgelig vil der være spændinger om Taiwan. Men Kina ved, at hvis det forsøger at tage Taiwan med magt, vil USA gå ind i konflikten. USA forbliver i billedet i meget lang tid frem over, mener Brzezinski.

Fareed Zakaria, international redaktør ved *Newsweek* og forfatter til *The Post-American World* (2008) mener, at en amerikansk-kinesisk konfrontation kan undgås: Kinas mål er ikke konflikt, men at undgå konflikt. Virkelig succes i strategiske anliggender forudsætter manipulering af en situation med så stor effektiv-

itet, at resultatet uundgåeligt bliver i Kinas favør. Det er en tankegang, der er skabt af Kinas ældste strategiske tænker, Sun Zi, som argumenterede, at "enhver strid er enten vundet eller tabt, inden den overhovedet er udkæmpet".

Med andre ord: Hvis Kina fortsætter sin modernisering uden afgørende at konfrontere USA, har Kina allerede vundet i kapløbet om vækst og velstand i det 21. århundrede.

Flemming Ytzen er journalist ved Politiken. Han har besøgt Kina og dets nabolande regelmæssigt siden 1978 og udgav i april 2008 bogen 'Supermagten Kina – mirakel eller mareridt' på Politikens Forlag.

Læs mere på: www.supermagtenkina.dk

USA begynder et nyt kapitel

Michael Ehrenreich

Det vil kunne mærkes, at USA får en ny præsident. Men ikke mindst i udlandet er det nødvendigt, at vi får et realistisk forhold til Barack Obamas kommende præsidentskab. Ellers kan den skuffelse, der nok kommer under alle omstændigheder, blive til regulær forbitrelse

Indsættelsen af Barack Obama som USA's næste præsident den 20. januar bliver en ganske særlig begivenhed. Historiens vingesus vil blæse ned ad Washingtons hovedstrøg Pennsylvania Avenue og vil også kunne mærkes i resten af verden. Det bliver en dag, man vil huske.

Obama-valgsejrens skelsættende natur er efterhånden blevet analyseret så mange gange, at det er vanskeligt at finde nye vinkler. Men i virkeligheden kan forløbet bedst sammenfattes i de formuleringer, som sejrherren selv brugte på valgnatten, da resultatet var i hus:

“Forandringen er kommet til Amerika”, erklærede han. “Hvis der stadig er nogle, der tvivler på, at Amerika er et sted, hvor alt er muligt, som spekulerer på, hvorvidt vores grundlovsfædres drøm endnu er

i live, og som stiller spørgsmålstegn ved kraften i vores demokrati, så har de fået svaret i aften”.

Demokraten Barack Obamas sejr markerer begyndelsen på et nyt betydningsfuldt kapitel i USA's politiske udvikling. Men det vil være forkert at betragte den som en revolution. Bevæger man sig op i dette luftlag, vil det både trivialisere mandens bedrift og rejse helt urealistiske forventninger til hans kommende præsidentskab.

Valgsejren skyldes hovedsageligt to forhold. For det første hovedpersonen helt ekstraordinære lederevner og personlighed. Hans karisma og evne til at få folk med sig repræsenterer egenskaber på et niveau, man ikke har set i amerikansk politik i et halvt århundrede.

For det andet den siddende præsi-

dents næsten ligeså ekstraordinære mangel på opbakning. Tilslutningen til George W. Bush er den laveste, siden Gallup-instituttet begyndte at lave opinionsmålinger. Kombineres dette med USA's deltagelse i to krige og en økonomisk krise, der nåede sin foreløbige kulmination i ugerne op til valgdagen 4. november, giver det næsten sig selv, at den republikanske kandidat John McCain ikke havde mange chancer.

Faktisk var det noget af en overraskelse, at McCain trods alt fik 46 procent af stemmerne. Et meget stort mindretal af de amerikanske vælgere var altså ikke rede til at binde an med den kun 47-årige senator fra Illinois – selv i lyset af USA's økonomiske problemer og landets pressede internationale situation.

Analysere man valgresultatet på basis af antallet af valgmænd, tegner der sig et lignende billede. Som det fremgår af tabellen, blev Obamas sejr ganske vist større, end vi har set ved valgene siden årtusindskiftet. Men den nåede ikke samme højder som Ronald Reagans sejre i 1980'erne. Den blev snarere på et niveau som Bill Clintons i 1990'erne. Det vil sige, at sejren i 2008 blev stor, men uden at være prangende.

Obamas mandat

Tallene betyder, at Obama overtager præsidentembedet på basis af et klart folkeligt mandat. Men tilhængere af det demokratiske parti, sær-

Fordelingen af valgmænd mellem sejrherre og taber 1980-2008

1980	Reagan 489	Carter 49
1984	Reagan 525	Mondale 13
1988	Bush 427	Dukakis 111
1992	Clinton 370	Bush 168
1996	Clinton 379	Dole 159
2000	Bush 271	Gore 267
2004	Bush 286	Kerry 252
2008	Obama 365	McCain 173

ligt på venstrefløj, der nu drømmer om et ideologisk nybrud, overfortolker valgresultatet. Flertallet af de amerikanske vælgere betragter sig – som det også fremgår af gentagne meningsmålinger – stadig som konservative. Valgresultatet var først og fremmest et opgør med republikaneren Bush og ikke med kerne i partiets ideologi.

Amerikanerne ønsker forandring og fornyelse. De ønsker en ny stil i politik. Og de har sagt ja til en indenrigspolitisk reformpolitik, blandt andet på det forkætrede sygesikringsområde. Men de ønsker ikke det amerikanske samfund lavet om i grundlæggende forstand.

At Obama forstår denne sammenhæng, viste han allerede under valgkampen, hvor hans centrale budskaber var præget af forsoning, pragmatisme og moderation. Og han har efterfølgende vist det med sine vigtigste udnævnelser af ministre i kabinettet og af særlige rådgivere i inderkredsen i Det Hvide Hus.

Som listen over kommende mini-

stre og toprådgivere forelå før jul, var der langt mellem ideologerne. Hovedparten er valgt på grundlag af deres erfaring og kompetence og evne til at skabe resultater.

Det gælder ikke mindst Obamas økonomiske hold. Den kommende finansminister Timothy Geithner har årelang erfaring med at håndtere finanskriser, og som chef for centralbanken i delstaten New York har han været dybt involveret i at tackle den nuværende krise. Noget lignende gælder den kommende præsidents økonomiske rådgiver, Lawrence Summers.

Det udenrigspolitiske hold har samme præg. Hillary Clinton viste sig under primærvalgkampen som en udenrigspolitisk pragmatiker. Den kommende nationale sikkerhedsrådgiver James L. Jones nyder bred respekt blandt såvel demokrater som republikanere, og det samme kan siges om forsvarsminister Robert Gates.

Bill Clintons fejl

Listen over ministre og toprådgivere repræsenterer den endelige bekræftelse på, hvad Obamas nærmeste medarbejdere har ladet forstå i månedsvis, nemlig at de er meget opmærksomme på den forrige demokratiske præsident Bill Clintons fejltagelser i begyndelsen af embedsperioden – og ikke ønsker at gentage dem.

Clinton overfortolkede sin første

valgsejr i 1992 og iværksatte en radikal reformpolitik, der ikke mindst kom til udtryk med hustruen Hillary Clintons banebrydende forslag til ændring af sygesikringen. Men reformkursen slog fejl, og regningen kom to år senere, da republikanerne vandt en overvældende sejr ved midtvejsvalgene til Kongressen. Demokraterne mistede bl.a. flertallet i Repræsentanternes Hus for første gang i en generation. Clinton overlevede kun som præsident ved valget i 1996 ved at gå på strandhugst blandt republikanske mærkesager.

Ikke mindst i udlandet er det afgørende, at vi forstår begrænsningerne i den kommende præsidents muligheder. Efter de markante november-dage, hvor hele verden sang med på refrænet "Change – yes, we can", er det nødvendigt, at vi får et mere realistisk forhold til personen og politikeren Barack Obama. Ellers kan den skuffelse, der nok vil indfinde sig under alle omstændigheder, ende i regulær forbitrelse.

Knaster vil bestå

Følger man debatten i Europa i disse uger, er det tydeligt, at mange forestiller sig, at det ved skæbnens gunst er lykkedes at placere en europæisk indstillet politiker i Det Hvide Hus. De pågældende ser frem til en slags 'europæisering' af USA og af amerikansk politik. Men de vil blive slemt skuffede. For andre vil det komme som et chok, at Obama i

sine kommende udspil til løsning af internationale problemer ikke vil optræde som goodwill-ambassadør for den vestlige verden men slet og ret som USA's præsident.

Vi er nødt til at komme på det rene med to ting: Dels, at Obama først og fremmest vil kæmpe for varetagelsen af USA's interesser. Og dels, at USA's grundlæggende udenrigspolitiske interesser ikke skifter, selvom præsidenten gør det.

For Europa betyder det, at en række knaster i det transatlantiske forhold formentlig vil bestå, også efter præsidentskiftet, selvom Obama lægger op til politiske kursændringer på de pågældende områder. Tre eksempler skal nævnes her:

I forhold til krigen i Afghanistan lægger den kommende præsident op til en forstærkning af krigsindsatsen. Men han har gjort det klart, at USA ikke længere vil gøre så stor en del af det farlige arbejde, og at han forventer et stærkere europæisk militært engagement. Det vil bl.a. resultere i et pres mod Tyskland, netop som EU's største land går ind i et valgår. Det kan således hurtigt komme til at slå gnister mellem Washington og Berlin – byen, hvor Obama i parentes bemærket under valgkampen blev hyldet som en anden rockstjerne.

Også på handelsområdet kan der komme kurrer på tråden, i dette tilfælde mellem Washington og Bruxelles. Obama var under valgkampen kritisk mod frihandel som prin-

cip, og han kom betænkeligt nær ved at forlange indgåede, internationale handelsaftaler genåbnet. Så vidt kommer det næppe. Men forlanger hans demokratiske allierede i Kongressen, at han lever op til løfterne om at beskytte amerikanske arbejdspladser under globaliseringen, kan han få svært ved at modstå presset uden at foretage sig noget for at imødekomme protektionisterne i sit eget parti.

I Irak vil Obama indlede den gradvise amerikanske troppetilbagetrækning, som var et af hans centrale valglofter, selvom tidsplanen næppe bliver så stram, som mange amerikanere forestiller sig. Tempoet vil helt afhænge af omstændighederne undervejs. Men der skal ikke megen fantasi til at forestille sig, at USA vil stille krav til europæerne om at betale en større del af de penge, der skal gå til at stabilisere det krigshærgede land.

Verdens leder

I en global sammenhæng er det også vigtigt at minde om, at USA's egen selvforståelse som verdens naturlige leder vil stå uantastet efter magtskiftet i Washington. Forestillingen om, at hvad der er i USA's og det amerikanske folks interesse, grundlæggende også er i resten af verdens interesse, vil leve videre under Obama. Denne forestilling er en af grundpillerne under landets internationale magtposition, men den

vil blive forvaltet på en anden måde, end vi har set tidligere, specielt under præsident Bush.

Kernen i Obamas udenrigspolitiske filosofi er, at USA ganske vist er klodens eneste tilbageværende supermagt, men at verden alt andet lige ikke længere kan betragtes som unipolær. Det betyder, at de store trusler, som verden står overfor – fra terrorisme og slyngelstater til atomvåbenoprustning og klimaforandringer – ikke længere kan imødegås af USA alene eller i samarbejde med landets traditionelle venner og allierede.

Derfor – og her ligger det fundamentale brud med Bush-epoken – må USA genoprette sit globale lederskab ved i højere grad at være et eksempel for resten af verden og samarbejde med en bred vifte af udenlandske regeringer. Dette vil kræve, at Washington åbner sig politisk over for omverdenen og bliver samarbejdende frem for at gå enegang i overensstemmelse med Bush-doktrinen om USA's ret til 'at slå først'.

Det bliver Hillary Clintons hovedopgave som udenrigsminister at være eksponent for denne nye åbenhed, og det er hovedforklaringen på, at Obama valgte hende til posten. Ud over et indenrigspolitisk hensyn om at trække sin største rival fra primærvalgkampen til sig og dermed for alvor forene det demokratiske parti, har den kommende præsident utvivlsomt haft et godt øje til hendes globale stjernestatus.

I en situation, hvor USA's internationale image har fået nogle alvorlige ridser i lakken, og hvor genoprettelsen af dette image vil være en afgørende forudsætning for at kunne udøve effektivt lederskab, er det vanskeligt at få øje på en anden lige så kvalificeret kandidat til udenrigsministerposten.

Som globetrottende tidligere førstest dame og senator med speciale i udenrigs- og forsvarspolitik er Hillary Clinton allerede på fornavn med både politiske ledere og andre centrale spillere verden over. Hertil kommer, at hun er kvinde, og at hun i kraft af efternavnet kan trække på minderne om en anden og fredeligere tid – og et andet USA på den internationale scene.

Den nye filosofi

Konkret betyder den nye filosofi, at USA ikke længere vil basere sin internationale indflydelse alene på sin helt overlegne militære magt og trusler om dens anvendelse. De såkaldte 'bløde' magtmidler i form af diplomati og multilateralt samarbejde vil blive trukket længere frem, men uden at brugen af 'hård' magt vil blive udelukket, hvis alt andet glipper.

Det vil ifølge Obamas udenrigspolitiske rådgivere betyde, at USA igen vil arbejde via multilaterale organisationer. Hvor langt man vil gå her, er et åbent spørgsmål, og det vil hurtigt vise sig, om det bliver muligt

at lade handling følge ord. Men der blev ved udpegningen af den kommende præsidents udenrigspolitiske hold lagt mærke til, at den nye FN-ambassadør Susan Rice får kabinetsrang, hvilket var ganske udelukket under Bush.

Det helt store springende punkt for Obamas præsidentskab bliver selvfølgelig den finanskrisen, der siden valget er blevet til et egentligt økonomisk tilbageslag af stort omfang. De økonomiske rammebetingelser er med andre ord ændret siden valgdagen, og det står hen i det uvisse, hvor meget dette vil påvirke hans politik.

Indenrigspolitisk ligger det fast, at der er blevet mindre økonomisk råderum til at udmønte en reformpolitik og gennemføre de velfærdsforbedringer, som Obama stillede i ud-sigt under valgkampen. USA kæmper i forvejen med et budgetunderskud af gigantiske dimensioner.

Udenrigspolitisk har han efter valget bekræftet sine forsikringer om, at USA vil spille en ledende rolle i forsøget på at nå en aftale om at bekæmpe klimaforandringerne. Han har også gentaget løftet om, at supermagten skal gøres uafhængig af importeret olie i løbet af kun ti år. Begge dele bliver dyrt, og spørgsmå-

let er tillige, hvorvidt den kommende præsident kan få Kongressen med sig.

Hovedsigtet med nærværende artikel har været at bringe vores opfattelse af USA's nye førstemand lidt ned på jorden. Det betyder langtfra, at artiklens forfatter ikke har blik for det paradigmeskift, som Barack Obama står for, og de muligheder, der tegner sig, såvel for USA som for resten af verden.

Særligt efter de forløbne otte år er det nærliggende at knytte store forventninger til den unge pragmatiker, der erobrede USA og undervejs tog hele verden med storm. Hans opstigning til magtens tinde understreger endnu engang amerikanernes evne til at genopfinde sig selv og give landets idealer om fremdrift og nytænkning konkret indhold. Ikke mindst i krisetider er man villig til at tænke nyt.

Men vores forhåbninger til Barack Obama må også være realistiske. Det vil være godt for både ham og for alle os andre.

Michael Ehrenreich er medredaktør på Kristeligt Dagblad og udenrigspolitisk kommentator. Han er tidligere udlands-korrespondent i Washington.

Obamas glemte udfordring

Jens Lohmann

En af Barack Obamas vigtigste opgaver bliver at genoprette det gode forhold til Latinamerika. Men det bliver op ad bakke, for Bush forsømte ‘baggården’, der har vendt blikket mod andre lande og regioner i forsøgene på at stå på egne ben. Men Latinamerika er samtidig et sprængfarligt problem for USA’s nye præsident

En af de vigtigste, men ret oversete udenrigspolitiske udfordringer USA’s nye præsident Barack Obama står overfor, er forholdet til USA’s traditionelle baggård, Latinamerika.

Det meste af det såkaldte subkontinent har i løbet af George W. Bushs otte år i Det Hvide Hus bevæget sig ind på en uafhængig kurs i forhold til USA. Bush-regeringens næsten totale negligering af sine sydlige naboer har skabt en historisk stor afstand mellem Washington og de fleste latinamerikanske hovedstæder, som Obama og hans embedsmænd får vanskeligt ved at afkorte, trods Obamas erklærede gode vilje til at forbedre forholdet til de sydlige naboer, blandt andet i et hensigtsdokument, *A new partnership for the Americas*.

Spørgsmålet er, hvor dybt Obamas gode vilje over for Latinamerika stikker. Under valgkampen var den udenrigspolitiske fokus først og fremmest på krigen i Irak og på den globale finanskrise. Latinamerika blev næsten ikke nævnt under valgkampen – bortset fra en enkelt, kortfattet omtale fra Obama af den colombianske regerings manglende reaktion på mord på faglige ledere i Colombia, en omtale, der vist mere var beregnet på den amerikanske fagbevægelse, end den var udtryk for en speciel interesse for menneskerettighedernes elendige tilstand i Colombia, og en tale i maj 2008 til den eksilcubanske organisation CANF (*Cuban American National Foundation*) i Miami, hvor han blandt andet sagde, at “efter otte år

med George Bushs katastrofale politik, er det på tide at bruge direkte diplomati uden forhåndsbetingelser, over for såvel ven som fjende” med direkte henvisning til forholdet til Cuba, der siden præsident Eisenhower har været åbenlyst fjendtligt. Uden at det er lykkedes at fjerne det kommunistiske styre på den grønne revolutionsø. Tværtimod har USA’s økonomiske blokade og militære pres været med til at styrke regimet og legitimere undertrykkelsen. Ellers var der kun meget sporadiske omtaler af Latinamerika, specielt Cuba, under valgkampen.

Vender ryggen til USA

Barack Obama og hans rådgivere har uden tvivl set rigtigt, når de har formuleret en ny politik over for et Latinamerika, hvor en voksende national selvbevidsthed og uafhængig ageren på den internationale scene har fjernet nord og syd på den vestlige halvkugle fra hinanden. Ikke kun Venezuelas højtråbende præsident Hugo Chávez og andre venstreorienterede regeringer, men også mere moderate og borgerlige regeringer har helt eller delvist vendt USA ryggen og søgt nye partnere, der også synes ivrige efter at udfylde det delvise tomrum, Bush-regeringens manglende interesse for Latinamerika synes at have efterladt.

Der bliver rejst som aldrig før. Argentinas præsident Cristina Fernández besøgte således i midten af no-

vember Egypten, Libyen, Tunesien og Algeriet. Især besøget i Algeriet er interessant, fordi den obligate samarbejdsaftale der blev undertegnet, omfatter samarbejde om energi og rumfart samt argentinsk bistand til udvikling af atomkraft.

Kinas præsident Hu Jintao besøgte Costa Rica og Cuba på vej til APEC-topmødet i Perus hovedstad Lima i slutningen af november 2008. APEC er den økonomiske samarbejdsorganisation for Asien og Stillehavsområdet. Næsten samtidig besøgte hans russiske kollega Brasilien, Peru, Cuba og Venezuela. I Venezuela faldt hans besøg sammen med at en russisk flådeenhed med den atomdrevne russiske krydser ‘Peter den Store’ i spidsen deltog i en stor, fælles venezuelansk-russisk flådeøvelse i Caribien.

Iran har udvidet handelen og samarbejdet med flere latinamerikanske lande. Irans præsident Mahmud Ahmadinejad var i 2007 den første iranske præsident, der besøgte Latinamerika, da han foretog en rundrejse til Venezuela, Nicaragua, Ecuador og Bolivia.

Bolivias præsident Evo Morales er kommet stadig mere på kant med USA, hvis ambassadør han udviste i september 2008, idet han beskyldte ham for at blande sig i Bolivias indre anliggender ved at opfordre til uroligheder. Kort efter meddelte Morales, at visumtvangen for iranske statsborgere er ophævet, og at Bolivia ville flytte sin ambassade i Cairo

til Teheran. I oktober åbnede Iran og Venezuela en fælles flyrute Caracas-Damaskus-Teheran.

Det er dog forskellige interesser, der ligger bag Kinas, Ruslands og Irans tilnærmelse til et kontinent, der er næsten totalt fraværende i de danske medier.

For det økonomisk ekspanderende Kina er det vigtigt at sikre sig rigelige og stabile forsyninger af råvarer og fødevarer. Her er Latinamerika et oplagt valg. Kontinentet er rigt på mineraler og olie, og har et stort potentiale for produktion af fødevarer – fra kød og fisk til ris, soja og bananer.

Rusland er også interesseret i Latinamerikas mineraler og fødevarer, men den russiske hovedinteresse i tættere forbindelser med Latinamerika ligger et helt andet sted. Dels i at manifestere over for USA, at Rusland er en storpolitisk spiller, der kan agere overalt på kloden, også helt op til USA's grænser på samme måde som USA gjorde med sin militære bistand til den tidligere sovjetrepublik Georgien. Det er det signal russerne sendte ved at lade flådens flagskib 'Peter den Store' vise flaget i Caribien.

Dels er Latinamerika blevet et vigtigt marked for den russiske våbenindustri. Med Venezuela som den største, men langtfra eneste køber, er Ruslands salg af våben og militært udstyr vokset fra 300 mio. dollar i 2001 til 3 mia. dollar i 2006. Dermed er Latinamerika blevet et af de

vigtigste markeder for den russiske våbenindustri.

Irans interesse i at udbygge relationerne med Latinamerika er først og fremmest politisk. Det tætte forhold præstestyret efterhånden har udviklet til Venezuelas Hugo Chávez og via ham til andre latinamerikanske lande, tjener til at bryde den isolation landet efterhånden er kommet i, især i forhold til Vesten, blandt andet på grund af de internationale sanktioner som følge af styrets atompolitik. Selv om socialisten, den caribiske gadedreng Hugo Chávez næppe er enig med det konservative og livsforskrækkede præstestyre i mange ting, er deres positioner som vigtige, olieeksporterende lande og deres fælles fjendskab til USA en vigtig spore til – indtil videre – at følges ad på den internationale scene.

Hvor dybt interessen for Latinamerika stikker hos disse nye 'venner' af kontinentet vil blive sat på prøve af den økonomiske krises realiteter. Formentlig vil det især være Kina, som vil holde fast på grund af de oplagte økonomiske interesser – både i råstoffer og fødevarer, og i potentielle markeder, selv om krisen begrænser deres vækstmuligheder. Men på lidt længere sigt ligger der et stort potentiale for kineserne i Latinamerika, ikke mindst fordi USA's økonomiske tilstedeværelse vil være svækket.

De latinamerikanske lande har desuden den sidste halve snes år vist en større interesse for at udbygge

samhandelen med andre lande og regioner, med EU, Sydøstasien og de arabiske lande som de mest interessante.

Foreløbig har Mexico og Chile indgået frihandelsaftaler med EU, mens flere af østaterne i Caribien er med i den særlige ACP-aftale, der omfatter fattige, tidligere europæiske kolonier i Afrika, Caribien og Stillehavet. Flere latinamerikanske præsidenters og ministres hektiske rejseaktivitet til Asien, Afrika, Mellemøsten og EU afspejler interessen for at bryde de traditionelt dominerende relationer med USA, og især satse på Syd-Syd-relationer.

Særlig Brasiliens intense diplomatiske aktivitet under den moderate socialist Luíz Inácio Lula da Silvas regering er værd at bide mærke i. Brasilien er blevet en økonomisk gigant, som ønsker at spille en hovedrolle internationalt. Lulas satsning for at få Brasilien anerkendt som én af de store er ved at lykkes. Sammen med Kina og Indien tages landet nu med i kredsen af økonomisk betydende lande, når der skal tages stilling til verdensøkonomien.

Obamas nye syn

Latinamerika er med andre ord på vej bort fra det USA, der ellers har domineret kontinentet økonomisk, politisk og militært i godt et århundrede. USA kan ikke længere opnå meget med det princip præsident Theodore *Teddy* Roosevelt (1901-09)

baserede sin politik over for Latinamerika på: "Tal sagte og gå med en stor stok" – hvor stokken blev anvendt mere end den sagte (læs: venlige) tale. Ej heller den berygtede *Monroe-doktrin* fra 1823, hvor USA erklærede, at den vestlige halvkugle var dets interessesfære, som andre magter skulle holde sig fra, kan den kriseramte supermagt basere sin Latinamerika-politik på længere.

Det synes Barack Obama og hans rådgivere at have erkendt, hvis man skal tro det 13 siders dokument han udsendte under valgkampen i 2008, *A new partnership for the Americas*. Her lægges der op til at råde bod på Bush-regeringens mange fejltagelser og undladelsessynder over for de latinamerikanske lande. Problemet er blot, at dokumentet er holdt i generelle og til tider luftige vendinger uden at pege på ret mange substantielle forandringer i den hidtidige politik.

Flere kommentatorer i USA peger på at der er en genlyd af Franklin D. Roosevelts *Gode Nabo*-politik og John F. Kennedys *Fremskridtsalliance* i dokumentet, der har tre prioritetsområder:

- politisk frihed og demokrati;
- sikkerhed og frihed for frygt;
- fattigdomsbekæmpelse og skabelse af muligheder for de fattigste.

I dokumentet lægges der op til at den amerikanske udviklingsbistand skal fordobles, og Fredskorpset udvides kraftigt. Obama lægger både i dokumentet og i spredte udtalelser

op til, at han vil fremme en udvidelse og reformering af de demokratiske institutioner, og til at USA skal samarbejde med det demokratiske venstre, inklusive Hugo Chávez i Venezuela, da han er en legitimt og demokratisk valgt præsident. Ifølge Obama er USA's relationer med Latinamerika sygnet hen som følge af "en fejlagtig udenrigspolitik med et nærsynet fokus på Irak". Bush-regeringens "politik på den vestlige halvkugle (the Americas) har overset vore venner".

Ifølge Obama skal USA forlade den rodfæstede amerikanske tradition med kun at støtte regimer, der direkte fremmer USA's snævre nationale interesser. Og USA skal afstå fra at knytte personlige venskaber sammen med udenrigspolitik – en slet skjult hentydning til Bushs venskab med Colombias stærkt kontroversielle, konservative præsident Álvaro Uribe, der trods utallige løfter ikke har sørget for at mindske de mange alvorlige krænkelser af menneskerettighederne i Colombia.

Ét konkret resultat af Obamas erklærede politik over for Latinamerika *kan* blive, at den frihandelsaftale, som Bush og Uribe har underskrevet, og som siden juni 2008 har været strandet i Kongressen i Washington, primært på grund af menneskerettighedssituationen i Colombia, ikke bliver ratificeret. Det vil være et stort nederlag for Uribe. Uanset om frihandelsaftalen bliver ratificeret eller ej, er det tvivlsomt

om det vil føre til en ende på de væbnede konflikter i landet. Frihandelsaftalen rummer en klausul om menneskerettigheder, som USA i givet fald ville kunne tage i anvendelse over for Colombia.

Men menneskerettighedsklausuler er ingen garanti. Det viser EU's frihandelsaftale med Mexico. Krænkelserne af menneskerettighederne i Mexico er taget til gennem flere år. Især er ytringsfriheden under voldsomt pres. Mexico er således næst efter Irak det farligste land at være journalist i. Fra januar til november 2008 blev otte journalister myrdet i Mexico, og flere journalister har måttet søge tilflugt i USA og Canada.

Behov for troværdighed

Det største problem for Barack Obama i forholdet til Latinamerika bliver at skabe en troværdighed og genvinde en del af USA's tabte indflydelse. Det kræver en tålmodig indsats med økonomisk bistand, der ikke er betinget af en bestemt politisk orientering, og økonomisk politik, som støtter menneskerettigheder og ikke mindst manifesterer en udtalt respekt for latinamerikanernes egne løsninger på de mange alvorlige problemer kontinentet lider under – fra den voldsomme sociale ulighed til politisk og narkorelateret vold og overgreb mod indfødte folk.

Sidst men ikke mindst kræver det en erkendelse af og respekt for, at

latinamerikanerne kan ønske at gå andre veje, der traditionelt betragtes som suspekte eller farlige i USA. Hidtil har USA betragtet den såkaldte 'venstredrejning' i Latinamerika som farlig og uacceptabel – med Hugo Chávez' Venezuela og Evo Morales' Bolivia som skræmmeksempler – uden at se på årsagerne til disse radikale udviklinger.

Begge ledes radikale og stærkt kritiske syn på USA har rod i den traditionelle amerikanske stillingtagen til fordel for højreorienterede og ofte undertrykkende regimer. Tankegangen fra præsident Franklin D. Roosevelt, da han i 1939 skal have sagt om Nicaraguas amerikansk støttede diktator Anastasio Somoza: "Somoza may be a son of a bitch, but he's our son of a bitch", må høre fortiden til, hvis Obama skal kunne skabe et tæt og ligeværdigt forhold til Latinamerika.

Det må indebære en nedtoning af den enøjede kritiske holdning til kontinentets mange mere eller mindre venstreorienterede regeringer, som alle – bortset fra Cubas – er demokratisk valgte. Og det må indebære en langt mere kritisk holdning til de USA-venlige, stærkt konservative regeringer i to af regionens vigtigste lande, Mexico og Colombia.

Columbia og Mexico

Begge lande har i årevis været plaget af en tiltagende vold, som meget forenklet er blevet tilskrevet narko-

kartellerne og narkohandelen. I Colombia med den tilføjelse, at guerillaen, først og fremmest den gammelkommunistiske FARC, spiller en nøglerolle for opretholdelsen af voldsspiralen. Dermed har såvel politikere som medier overset kernen i problemet, nemlig at staten i Colombia kontrolleres af en præsident, der har en meget tæt tilknytning til en af parterne i konflikten, nemlig de narkorelaterede, paramilitære grupper, og som desuden har myndighed over politi og militær, der er gennemkorrupte og i høj grad har blod på hænderne.

Bush-regeringens ambitiøse *Plan Colombia*, der skulle komme narkohandelen (og guerillaen) til livs, kan næppe kaldes en succes, selv om FARC er alvorligt svækket. I dag tæller bevægelsen knap 8000 personer under våben mod flere end 20.000 i 2006. Men man overser, at et stort antal guerillaer er deserteret med deres våben og har sluttet sig til paramilitære grupper eller dannet egne banditgrupper, der begår overgreb mod civilbefolkningen – og i øvrigt er involveret i produktion og handel med narko.

Man overser også, at den hastigt tiltagende vold i Mexico i høj grad skyldes, at narkokarteller og andre grupper kæmper om det magttomrum, der er opstået i verdens 13. største økonomi, olielandet Mexico, fordi skiftende regeringer siden 1990'erne har været plaget af interne opgør og grasserende korrupcion

og har forsømt at løse landets stadig alvorligere sociale og økonomiske problemer. De mexicanske karteller har bånd til politikere på alle niveauer. Ifølge en mexicansk undersøgelse kontrollerer narkokartellerne direkte eller gennem tilknyttede politikere 54 procent af landets kommuner – de er *feudaliseret*, som det hedder. Flere delstater er ifølge forskerne godt på vej til samme situation.

Ligesom i Colombia er politi og militær på alle niveauer infiltreret eller købt af narkokartellerne, direkte eller gennem korrupte politikere. Den konservative præsident Felipe Calderón har ikke kontrol over landet. Han har med en usædvanlig snæver klan-mentalitet satset på at udnævne sine venner og kontakter til ministre og andre vigtige poster, og har derved splittet sit eget katolsk-konservative parti, PAN.

Han har skubbet den store opposition fra sig frem for at forsøge at skabe en national samling for at løse landets alvorlige problemer – en specielt alvorlig sag, når han i forvejen af en del af befolkningen betragtes som illegitim, fordi han ikke gik med til en fintælling af stemmerne efter valget i juli 2006, selv om der var beviser på uregelmæssigheder. Han blev udråbt som vinder med en margin på 0,56 procent.

De to lande er potentielt langt farligere krudttønder end de fleste af de lande, som styres af moderate og venstreorienterede regeringer, der

seriøst – med forskelligt held – forsøger at løse deres respektive landes alvorlige problemer, fra fattigdom og ulighed til miljø og menneskeretligheder, samtidig med at de skal sørge for at ride den økonomiske krise af uden alt for alvorlige følger.

Mellemamerika

En tredje krudttønde er Mellemamerika, hvor de mexicanske narkokarteller især har fået fodfæste i Guatemala, og hvor både den kriminelle og den institutionelle vold er udbredt. Hverken i Honduras eller Guatemala har regeringerne – begge moderat reformorienterede – fuld kontrol over institutionerne eller landet.

I Nicaragua truer den tidligere sandinistiske revolutionshelt Daniel Ortegas vilkårlige énmandsstyre med at kaste landet ud i en politisk og social krise, som kan medvirke til at destabilisere Mellemamerika.

Den skærpede interne konflikt i Bolivia mellem de velstående lavlandsprovinser, der vil løsrive sig, og det fattige højland, der er præsident Evo Morales' vigtigste magtbase, er også en tikkende bombe, der kan påvirke flere af landene i Andesregionen. Lysende Stis tilsyneladende genkomst i Peru kan genoplive den væbnede konflikt fra 1970'erne og 1980'erne.

Cuba er et særligt og følsomt kapitel. Fidel Castro dør muligvis i Obamas regeringstid. Obama har erklæ-

ret sig rede til at mødes med Cubas præsident, lillebror Raúl Castro, uden forhåndsbetingelser. Men han vil ikke ophæve den 47 år lange økonomiske blokade, der har påført Cuba mange problemer, højst lempe nogle af bestemmelserne i blokaden.

Måske kan Obamas nye Latinamerika-politik medvirke til at løse nogle af problemerne i regionen. Men man skal ikke forvente at Latinamerika – bortset fra Cuba – vil få toprioritet i Washington, selv om Rusland udfordrer USA militært og Kina fortrænger USA fra dets hidtidige ledende økonomiske position i regionen.

De latinamerikanske regeringer er også mindre tilbøjelige til at vende sig mod Washington for at få

hjælp til at løse deres problemer. De er ved at få øje på, at de måske kan gå meget langt ad vejen selv ved fælles hjælp. Regionale og bilaterale samarbejdsaftaler mellem landene *kan* blive et af midlerne. Syd-Syd-Syd-samarbejdet med lande i Afrika, Asien og Mellemøsten *kan* bidrage, og et tættere samarbejde med EU *kan* blive vigtigt.

Under alle omstændigheder kan Obama betyde et nyt og mere frugtbart kapitel i det traditionelt konfliktfyldte forhold mellem den nu vaklende kolos i nord og de stadig mere selvbevidste latinamerikanere i syd.

Jens Lohmann er journalist og forfatter specialiseret i latinamerikanske forhold.

Den franske præsident og EU-formandskabet

Ulla Holm

Det franske formandskab har været exceptionelt og en historisk begivenhed. Sarkozy har sat EU i bevægelse og Frankrig i førersædet

Hvem er gaullisten Sarkozy? Er hans hyper-aktivisme positiv eller negativ for det franske EU-formandskab? Vil Sarkozy være i stand til at sætte franske nationale interesser på standby, hvad et EU-formandskab kræver? Hvad betyder det for EU, når Sarkozy konstant taler om nødvendigheden af 'brud'?

Sådan lød de ængstelige spørgsmål i de europæiske hovedstæders regeringskontorer, da Sarkozy overtog EU-formandskabet den 1. juli 2008. Sarkozy gjorde denne ængstelse til skamme under finanskrisen og konflikten mellem Georgien og Rusland. Sarkozy fremstod som den store leder af et handlekraftigt EU.

Fransk synlighed og handlekraft i EU og i verden er et 'must' i den franske nationalstatslige selvforståelse. Sarkozy repræsenterede dermed ikke et brud med fortidens franske aktivistiske europapolitik. Han fort-

sætter i de Gaulles og Mitterrands europæiske fodspor. EU fremstilles stadig som mangedobling af magt og som et middel til at spille en vigtig udenrigspolitisk rolle.

Brug for pragmatisme

Stor var den europæiske ængstelse, da Sarkozy lige efter det irske nej til Lissabon-traktaten 12. juni 2008 – få uger før det franske EU-formandskab – udtalte, at irlenerne igen måtte gå til stemmeurnerne for at stemme ja. Det blev taget ilde op, at netop en fransk præsident kom med en sådan udtalelse. Fransk mændene havde jo selv ved en folkeafstemning i 2005 sagt nej til den europæiske forfatningstraktat.

Ville den franske præsident nu belære andre nationalstaters befolkninger om, hvordan de skulle opføre sig? Men Sarkozy besindede sig

hurtigt. Efter den uheldige udtalelse lød det fra Sarkozy, at nu måtte alle regeringsledere tage EU-borgernes daglige bekymringer alvorlig. 'Back to basics', lød det fra Frankrig. Sarkozy ville, at den økonomiske og sociale situation i EU skulle tackles på en effektiv og pragmatisk måde.

Den europæiske bekymring over risikoen for fransk arrogance under EU-formandskabet blev taget alvorligt af de franske parlamentarikere og af regeringen. I oktober 2007 barslede det franske parlaments udenrigspolitiske kommission med en rapport, der gjorde opmærksom på, at nok var Frankrig respekteret af de andre EU-lande, men samtidig mistænkte landet for ikke altid at overholde EU-spilleregler.

Ifølge rapporten var det derfor vigtigere end nogensinde før, at det franske formandskab opførte sig eksemplarisk.

Rapporten advarede mod, at Frankrig under sit EU-formandskab kun lytter til andre store EU-lande, hvad Frankrig har haft en tilbøjelighed til at gøre. Ifølge rapporten udelukkede en eksemplarisk adfærd dog ikke et stærkt lederskab – især i kritiske situationer; men lederskabet skulle ske i samråd med de andre lande.

Som optakt til det franske EU-formandskab udgav en statslig kommission en hvidbog om *Frankrig og Europa i verden – 2008 - 2020*. Den anbefaler en pragmatisk politik, som tager udgangspunkt i konkrete projekter. Ifølge hvidbogen kræver en

sådan politik, at Frankrig antager 'en mindre deklaratisk adfærd og en mere operationel politik'.

Fransk lydighed

Sarkozy tog i en vis udstrækning disse råd ad notam. Der skulle lyttes til EU-medlemsstaternes forskellige interesser. Sarkozy og ministrene kastede sig derfor ud i et heftigt rejse-diplomati i 2007. Oplægget til det franske EU-formandskab blev – lige som under andre EU-formandskaber – udarbejdet i nøje samråd med de to følgende formandskaber (Tjekkiet og Sverige) og med de to foregående – i dette tilfælde med Tyskland og Portugal.

Hovedprioriteterne for fransk EU-formandskab blev udpeget til at være: migration, klima-energi, sikkerhed – og forsvar samt etableringen af en *Middelhavsunion*. Desuden skulle Lissabon-traktatens fremtid, Lissabon-strategien for vækst og jobskabelse samt 'sundhedstjekket' af den fælles landbrugspolitik også stå på dagsordenen.

Fælles for de udvalgte politikområder er, at de alle fokuserer på EU's interne og eksterne sikkerhed. Der blæses til kamp mod illegal indvandring, mod CO₂ udslip, mod afhængighed af olie, mod kriser/krige uden for EU-medlemsstaternes grænser samt mod det sydlige Middelhavs voksende økonomiske, sociale, politiske og religiøse problemer. Sarkozys europæiske ambition har

været, at der skal handles så hurtigt som muligt mod disse trusler med en blanding af dramatisering og pragmatisme.

Nutid og fremtid

Aktivistisk rastløshed, viljen til at lancere en endeløs række af konkrete reformforslag og dramatiseringen af disse reformer både internt i Frankrig og eksternt på den europæiske og internationale scene – er kernen i Sarkozys politiske stil. En stærk præsident, som genindfører styrke, styring, orden og autoritet, skal sikre, at Frankrig igen kan blive en stærk nationalstat, som projicerer sig ud i Europa og i verden.

Dramatiseringen tjener det politiske formål at vække franskmændene og EU til dåd efter lang tids politisk passivitet under tidligere præsident Jacques Chiracs sidste præsidentperiode (2002 – 2007). Sarkozy taler om, at der over alt er en uopsættelig nødvendighed for reformer. Udenrigsminister Bernard Kouchner, tidligere socialist og grundlægger af Læger uden grænser, startede sit job som udenrigsminister med at erklære, at han opfattede sit udenrigsministerium som 'Ministeriet for uopsættelige handlinger'.

Under præsidentvalgkampagnen henviste Sarkozy ofte til forskellige aspekter af fransk historie for at forsikre befolkningen om, at han ville være i stand til at samle venstrefløjens og højrefløjens helte i sin per-

son. Han alene kunne indgive Frankrig håb om at komme ud af det politiske og økonomiske morads, landet havde befundet sig i under Chirac.

Det var derfor ikke tilfældigt, at Sarkozy fremstillede sig som en reinkarnation af de Gaulle, der satte en stopper for Algeriet-krigen (1954 - 1962) og dermed reddede Frankrig fra totalt kaos. Ifølge Sarkozy var "General de Gaulle håbets symbol. Da alt var tabt, fik de Gaulle franskmændene til at håbe igen. Jeg holder af Frankrig, og jeg vil indgive franskmændene håb".

Efter præsidentvalget har Sarkozys taler imidlertid været præget af næsten kemisk renelse for referencer til fortiden. Væk er henvisningerne til fransk *gloire* og *grandeur* (ære og storhed) og historiske fyrtårne.

Fremtiden skal tilsyneladende skabes uden relationer til fortiden, som ikke kan bruges til noget i 'det store spring' fremad. Sarkozy vil fremstå som nutidens og fremtidens mand. Han vil, at "Frankrig står i spidsen for de lande, som skaber historien og ikke underlægger sig den". (Sarkozys tale til de franske ambassadører den 27. august 2008).

Manglen på referencer til fransk fortid får Sarkozy til at fremstå som bruddets mand. Men fortiden indhenter ham alligevel, når han understreger, at Frankrig skal skabe historie, være primus inter pares i EU, og være "sjælen i den nye europæiske renæssance, som verden har

brug for og være bærer af budskabet om menneskerettigheder” (Sarkozys nytårstale 2008). Frankrig kan i denne optik stadig noget, som andre (små) lande ikke kan: Spille en afgørende politisk rolle i EU, og EU skal være en synlig og aktivistisk aktør.

En sådan vision ligger i direkte forlængelse af tidligere præsidenters opfattelse af Frankrig i EU og i verden. Denne vision har dog udmøntet sig i forskellige opfattelser af forholdet mellem EU og Frankrig. De Gaulle opererede således med et staternes EF, hvor de store stater indgik i forskellige alliancer alt efter den konkrete situations muligheder – dog altid med den fransk-tyske akse som omdrejningspunkt.

Mitterrand var fortaler for en fordobling af Frankrig på EU-niveau, idet EU skulle kunne alt det, som Frankrig ikke længere kunne – men stadig med den fransk-tyske akse som kernen i EU-konstruktionen. Chirac blandede de to afdøde præsidenters visioner i sin EU-politik. Det samme gør Sarkozy. Hans politik er en blanding af alliancepolitik mellem store magter og en fordobling af Frankrig på EU-niveau.

I begge tilfælde forbliver den fransk-tyske akse kernen. Dog er der sket en vis forskydning af den fransk-tyske akse centralitet. Sarkozy har flere gange udtalt, at den fransk-tyske akse er én af hjørneste-nene i europæisk politik pga. den store udvidelse i 2004. En anden

akse er det fransk-engelske forsvarssamarbejde. Når der opstår kriser i Europa, er det dog stadig den fransk-tyske akse samarbejde, der tæller som under den nuværende finanskrise og Georgien-konflikten.

Sarkozy i europæisk statsmandstøj

“I dag er Frankrig inde i hjertet af EU, og vi arbejder kollektivt sammen med de andre EU-medlemsstater” (Sarkozys tale til de franske ambassadører d. 27. august 2008).

Sarkozy har ofte udtalt, at han vil et nyt Europa – et brud med fortidens europapolitik. Samtidig taler han også om nødvendigheden af en pragmatisk europapolitik, hvor de konkrete små skridt hen imod ‘et resultaternes Europa’ skal have topprioritet.

Sarkozy vil et pragmatisk brud! Dette begreb har tilsyneladende en indbygget selvmods sigelse. Der er ikke tale om et ‘revolutionært’ brud med de Gaulles, Mitterrands eller Chiracs europapolitik. Bruddet henviser til opgør med Chiracs EU-politik, som ifølge Sarkozy satte Frankrig på den europæiske sidelinje. Bruddet er et positioneringsbrud i forhold til Chiracs politik.

Begrebet ‘pragmatisme’ refererer til måden at føre politik på. Som anbefalet i den ovenfor omtalte parlamentsrapport skal det være slut med de store retoriske armbøjninger og begrebsgymnastikken. Der skal tales jævnt og forståeligt om hverdagspro-

blemer, og der skal laves kompromiser i EU.

Sarkozy kan have besvær med at huske formaningen om at holde lav fransk profil og være pragmatisk. I foråret 2008 kom han eksempelvis for skade at sige, at den europæiske ambition er en forlængelse af den franske ambition.

Det kunne nok få det til at løbe koldt ned ad ryggen på Merkel og de andre europæiske statsledere. En sådan udtalelse kunne ses som et udtryk for Sarkozys opfattelse af EU som en fordobling af Frankrig og dermed tilsidesættelse af andre landes europavisioner. Efter den lapsus er den tydelige tale om en forlængelse af den franske have forstummet. Men det betyder ikke, at Sarkozy har opgivet den 'mitterrandske' vision om, at EU skal kunne alt det, som Frankrig ikke længere kan. EU skal især føre en fælles penge- og valutapolitik, som tager hensyn til vækst og beskæftigelse.

Arven fra Mitterrand

Da Mitterrand i 1991-1992 forhandlede Maastricht-traktaten sammen med daværende kansler Helmut Kohl, foreslog Mitterrand oprettelsen af en europæisk økonomisk regering, som skulle fastlægge de generelle retningslinjer for EU's penge- og valutapolitik og for medlemsstaternes finanspolitik. Frankrig måtte dog afstå fra dette krav; men det har ikke forhindret de franske

præsidenter i at fortsætte kritikken af Centralbankens penge- og valutakurspolitik samt af Vækst- og Stabilitetspagten, der sætter snævre grænser for eurolandenes statslige underskud.

Sarkozy er fulgt i samme spor lige fra præsidentdag et. Den franske ide om en økonomisk regering og et handlekraftigt EU fik vind i sejlene, da finanskrisen tordnede ind på EU-scenen. På de forskellige topmøder om finanskrisen, som Sarkozy indkaldte til, plæderede han for oprettelsen af en økonomisk regering med udgangspunkt i eurogruppen, der ifølge Sarkozy fremover bør holde faste topmøder med de 15 (efter 1.1.09 16, red) eurolande, dvs. de lande der har tilsluttet sig den økonomiske og monetære union.

Hvis det franske EU-formandskab får opbakning til dette forslag, er der blevet skabt lydhørhed for Mitterrands oprindelige ide om oprettelse af en økonomisk regering.

Sarkozys første handling i finanskrisen var at indkalde de store stater – Tyskland, Storbritannien og Italien til det såkaldte G4 mini-topmøde den 4. oktober. Dog sørgede han for, at mødet blev europæisk indrammet af Barroso, formanden for Europa-Kommissionen, Jean-Claude Juncker, lederen af Euro-gruppen, samt Jean-Claude Trichet, direktøren for Den Europæiske Centralbank. Sarkozys mødeindkaldelse huede bestemt ikke de andre EU-medlemsstater, som frygtede, at Frankrig

ville presse sine egne løsningsforslag igennem.

Den franske finansminister Christine Lagarde gjorde ikke bekymringen til skamme, da hun luftede ideen om oprettelsen af en fælles europæisk indskudsfond, der skulle komme betrængte banker til hjælp. Det forslag blev skudt i sæk med det samme af den tyske kansler og den engelske premierminister Gordon Brown. Sarkozy måtte offentligt tage kraftigt afstand fra sin egen ministers udtalelse for ikke at støde de to andre store europæiske magter.

Et kompromis blev nået og derefter blev eurogruppen og Storbritannien indkaldt til et møde, hvor man tog beslutning om en samordnet handlingsplan, der udløste en række statsstyrede redningsplaner for de trængte banker.

Kompromiset var en kombination af nationale handlingsplaner og EU-overvågning af udviklingen. Planen blev hilst med tilfredshed på det europæiske topmøde den 15. - 16. oktober. Den bliver fulgt op med et møde i Washington i november – efter det amerikanske præsidentvalg.

Det er meningen, at Sarkozy som leder af EU-formandskabet, kommissionsformand Barroso, G8 (de største industrilande), samt Brasilien, Indien, Kina og Rusland skal diskutere, hvordan man på globalt plan kan samordne initiativer, der kan imødegå finanskrisen og den globale økonomiske recession, der truer forude. De store lande og regi-

onale magter, der opererer på globalt niveau, skal mobiliseres hurtigt. I sin tale til de franske ambassadører i august 2008 erklærede Sarkozy, at “hvis vi ikke gør noget snarest muligt så vil finanskrisen betyde, at EU kommer økonomisk bagud i forhold til de store opkommende magter”.

Georgien

Sarkozy reagerede også lynhurtigt over for Ruslands invasion i Georgien. På få dage fik han skabt enighed mellem EU-landene om en fælles tilgang til Georgien-konflikten. Det skete på trods af EU-landenes splittede holdning til Rusland. Det ‘nye Europa’ – de tidligere østeuropæiske lande og de baltiske lande – var af historiske grunde imod en blød linje over for Rusland. De ønskede en hård sanktionspolitik over for Rusland. Tyskland, Italien og Frankrig gik derimod ind for en kritisk og pragmatisk dialog med såvel Rusland som Georgien.

Sarkozys og udenrigsminister Kouchners intense penduldiplomati gav pote. EU-medlemsstaterne, Georgien og Rusland skrev under på en sekspunkt-plan. Rusland og Georgien indgik derefter våbenhvile.

Standstillingen af russernes fremmarch – uden amerikansk indblanding – blev fremstillet som et bevis på, at EU endelig var i stand til at optræde som sikkerhedsproducent til trods for, at Lissabon-traktaten

ikke var blevet vedtaget. Traktaten ville have betydet udnævnelse af en EU-udenrigsminister og et mere permanent EU-formandskab (to et halvt år med mulighed for forlængelse).

Sarkozy var da heller ikke sen til at udtale lige efter indgåelsen af våbenhvilen, at hvis Lissabon-traktaten havde været på plads, ville EU have kunnet tale med én stemme. Da det nu ikke var tilfældet, var Frankrig nødt til at tage initiativ og derefter diskutere indholdet af sekspunkt planen med de andre europæiske lande.

Hvis ikke Rusland og Georgien havde indgået en våbenhvile, ville det franske initiativ givetvis have vakt stor irritation blandt de andre EU-lande. De ville have opfattet Frankrig, som det land der altid vil føre sig frem uden at have lyttet til alle andre, inden der blev taget en beslutning. Nu lykkedes det imidlertid Frankrig at hale en foreløbig succes i land, som giver fransk EU-formandskab prestige.

De lynsnare redningsaktioner over for finanskrisen og krigen i Georgien viste Sarkozys/Frankrigs handlingskraft og synlighed. Aktionerne bekræftede den franske selvforståelse om 'at handle er at eksistere', som Mitterand udtalte i 1986.

Sarkozys håndtering af finanskrisen og Georgien-konflikten er en illustration af blandingen af gaullistisk og midderrandsk europapolitik. Sarkozy samarbejder på gaullistisk

vis med andre vigtige europæiske stater samtidig med, at han fortsætter den midderrandske vision om et Frankrig, der som en synlig og effektiv aktør fordobles på EU-niveau.

Sarkozy balancerer på en knivskarp æg mellem de to politikker. Hvis han spiller de store magters kort i for lang tid, vil mindre og små europæiske magter anklage ham for udelukkende at forfølge fransk national storhed på bekostning af det europæiske sammenhold. I tilfælde af kriser ligger det imidlertid til højrebenet, at nogle store lande tager initiativer i et EU med 27 medlemsstater, som vil have svært ved at finde et hurtigt fælles fodslag.

Når der bliver dekretet krise og alarmtilstand i EU-landene, gives der mere plads til, at enkelte lande tager ekstraordinære initiativer, som Sarkozy gjorde. Sådanne initiativer kan kun accepteres på længere sigt, hvis der indgås kompromiser med de andre EU-lande.

Handlingsplan for klima og energi

Det lykkedes Sarkozy at tage initiativ og indgå kompromiser både i håndteringen af konflikten i Georgien og i finanskrisen. Kan det også lade sig gøre at finde fælles fodslag hvad angår klima-energi handlingsplanen, som er top-prioritet under det franske formandskab? Lykkes det Sarkozy at få modvillige lande, så som Italien, Tyskland og Polen, til at være med til at nedbringe CO₂-ud-

ledningen med de 20 procent, som er blevet besluttet?

Der er ingen tvivl om, at Sarkozy vil kæmpe hårdt for en klima-energi aftale til trods for finans- og økonomi-krisen. Han forsikrede på det europæiske topmøde i oktober 2008, at EU's overordnede målsætning skal fastholdes. En sådan udtalelse åbner for fleksible ordninger for hvert enkelt land, når blot det sker inden for rammerne af det overordnede mål. Hvis det lykkes for det franske formandskab at finde et forlig inden for de fastlagte overordnede rammer, vil det være en kæmpe sejr for Sarkozy. Han vil kunne sige, at det franske EU-formandskab klarede hele tre kriser i løbet af få efterårsmåneder. Han vil kunne erklære, at når Frankrig er i stand til at handle, sker der noget på den europæiske scene

Frankrig er tilbage i Europa

“Jeg mener, at der ikke kan eksistere noget stærkt Frankrig uden Europa, lige så vel som et magtfuldt Europa ikke kan eksistere uden Frankrig... Den europæiske konstruktion er Frankrigs absolutte prioritet, for uden Europa vil Frankrig ikke være i stand til at yde et effektivt svar på tidens udfordringer” (Sarkozys tale til de franske ambassadører d. 27. august 2007).

“De europæiske befolkninger lider under en identitetskriser, som er forbundet med globalisering og markedsførelse. Ordet 'protektionisme' skal derfor ikke være

bandlyst” (Sarkozy til Europa-Parlamentet, 13. november 2007).

“Frankrig er tilbage i Europa”. Det erklærede Sarkozy selv samme dag, hvor han blev valgt til fransk præsident. Når nu han siger, at Frankrig er tilbage i Europa, hvilket Europa og hvilket Frankrig taler han om? Gamle gaullister og venstrefløjener mener, at det er et neo-liberalt EU, Sarkozy vil. Imidlertid har Sarkozy – lige siden sin præsidentvalgkampagne – slået fast med syv tommerøm, at han vil, at EU skal *beskytte* borgerne. Det er oplægget til det franske EU-formandskab et klart bevis på. Oplæggets titel er *Frankrigs tilbagekomst i Europa og et beskyttende Europa (l'Europe protection)*.

Sarkozy har udtalt, at sand liberalisme kun eksisterer i teorien, ikke i den virkelige verden. Hans devise er, at ideologi ikke dur til noget som helst. Han er pragmatikeren, der betragter virkeligheden som den er, og sådan som franskmændene ser virkeligheden' (tale til journalister d. 18. september 2007).

Virkeligheden er, at et flertal af franskmændene sagde nej til den europæiske forfatningstraktat i 2005. De sagde nej, fordi de mente, at traktaten var for liberal, at den ville fremme udflytning af virksomhederne med endnu større arbejdsløshed til følge samt at udenlandske virksomheder ville styrte sig over det europæiske marked. Det er denne bekymring, Sarkozy tager politisk højde for, når han taler om et be-

skyttende Europa. Nok udtaler Sarkozy, at han er pragmatiker, og at han vil brude med fortidens politik; men hans vision om et beskyttende Europa ligger i forlængelse af afdøde præsident Mitterrands ide om et stærkt Europa, der skal kunne alt det, Frankrig ikke længere selv kan.

Ideen om statslig politisk og økonomisk intervention er grundfæstet i fransk politisk kultur. Det er den også hos Sarkozy, ligegyldigt om han ønsker mindre stat på det nationalsatslige territorium. Mindre stat i Frankrig skal kompenseres med mere politisk og økonomisk interventionisme på EU-niveau. EU skal således være mangedobler af den magt, som fransk økonomi mangler.

Kloderne økonomiske kamp

Den økonomiske politik er sikkerhedspolitik som følge af globaliseringen, der truer Europa i 'kloderne økonomiske kamp'. Der skal gøres noget drastisk – og det skal ske hurtigt. Truslen om fransk/europæisk økonomis nedtur afspejles i Sarkozys sprog. Han taler om de globale finansielle rovdyr, som forhindrer en sund vareproduktion. Han advarer mod, at Europa bliver en la-deport for store udefra kommende magter som Kina, Indien og Brasilien.

Disse globale giganter må ikke dumpe deres varer inden for EU. Derfor skal EU beskyttes mod især asiatisk unfair industriel konkurren-

ce. Alle skal stå på lige fod i den globale konkurrence. Derfor skal en række krav om miljø og energisikkerhed, samt løn- og sundhedsforhold overholdes af ikke-europæiske virksomheder, der vil ind på det europæiske marked.

EU skal redde de skrantende virksomheder og investere i store industrier. Det kan kun ske, hvis der føres en fælles europæisk industripolitik, som især skal investere i kæmpe virksomheder, der producerer infrastruktur (*les champions*) – tilfældigvis en sektor hvor Frankrig har stor ekspertise.

I oktober 2008 – midt under finanskrisen – understregede Sarkozy, at det var EU's pligt at støtte produktion af skibe, biler, fly og tog, ellers ville europæerne vågne op en dag og opdage, at europæiske virksomheder var blevet solgt til ikke-europæisk kapital (Sarkozys tale i Europa-Parlamentet).

Sarkozys argumentation for beskyttelse af landbruget følger den samme logik som forsvaret for beskyttelse af europæisk/fransk industri. Store landbrugslande uden for EU skal følge de samme regler som europæisk landbrug. De skal overholde betingelserne for fødevarer-sikkerhed og bedre miljø. Sarkozy har sågar udtalt, at det ikke kan nytte at landmændene bliver udsat for miljø- og social dumping, skatte og valuta-dumping.

Der må derfor sættes en grænse for dumping af fødevarer og den

grænse skal sættes i WTO -forhandlingerne. Kun hvis det sker, kan landbrugssubsidierne fjernes.

Det beskyttende EU skal være en fast borg, hvor orden og autoritet stråler ud fra Bruxelles-centeret. EU skal være en stærk magt i en fragmenteret og globaliseret og dermed truende verden. EU skal tage kampen op med de store opkommende økonomiske magter Kina, Brasilien, Mexico, Indien og Sydafrika, hvis magtpotentiale skal 'inddæmnes'. Det skal gøres ved at udvide de otte store industrialiserede magters samarbejde (G8) til at inkludere de ovennævnte lande i de ottes klub, som dermed bliver til G13. Håbet er, at en sådan udvidelse vil medføre, at de nye opkommende økonomiske magter 'socialiseres' til et fair internationalt konkurrencesystem.

Visionen om et beskyttende EU kobles sammen med visionen om de stærke staters 'koncert' på globalt niveau. Frankrig tilskrives dermed en rolle på regionalt europæisk niveau som den magt, der kan drive EU fremad. Samtidig får Frankrig magt som stor suveræn stat på globalt niveau, hvor Frankrig sammen med andre store magter kan designe den fremtidige økonomiske orden.

Denne vision slog Sarkozy fast i sin tale til de franske ambassadører den 27. august 2008, hvor han erklærede at "Frankrig bør være avantgarde i det europæiske projekt, lige så vel som Frankrig bør forblive en

magt, som har en rolle at spille på verdensplan".

Der må være en grænse

Der skal også skabes grænser til de andre – til de illegale indvandrere. Lige fra dengang Sarkozy var fransk indenrigsminister (2002 - 2004 og 2005 - 2007) og indtil det franske EU-formandskab har bekæmpelse af illegal immigration – især fra de tidligere franske kolonier i Nordafrika og i Afrika – været top-prioritet, hvad det også har været under det franske EU-formandskab.

På det europæiske topmøde i oktober 2008 blev det franske forslag om en immigrations- og asylpagt vedtaget uden vanskeligheder, da alle EU-landene i større eller mindre grad er interesseret i en fælles politik. Pagten bygger på en række EU-lovforslag, der er blevet vedtaget de seneste år. Formålet er at beskytte Europa bedre ved at kontrollere de ydre grænser, at organisere legal immigration på basis af hver enkelt stats evne til at modtage indvandre-re, at organisere effektiv fjernelse af illegale immigranter, at etablere et asyleuropa samt hjælpe udviklingslandene økonomisk.

Under forhandlingerne lykkedes det ikke Frankrig at få en erklæring om forbud mod massiv legalisering af illegale indvandrere igennem. Spanien satte sig imod, fordi det siden 2005 har ført en storstilet legaliseringspolitik af illegale immigran-

ter. Kompromiset blev, at det skulle være op til hvert enkelt land at bestemme omfanget af legalisering.

Der skal skabes en grænse til Tyrkiet, som Sarkozy og med ham en stor del af den franske befolkning ikke anser som europæisk. Det er et brud med Chirac, som af geopolitiske grunde var tilhænger af tyrkisk medlemskab. Imidlertid måtte Sarkozy indgå et kompromis, da han blev præsident. Han indvilligede i, at EU-forhandlingerne med Tyrkiet fortsatte. Til gengæld fik Sarkozy gennemtruffet, at EU nedsatte en såkaldt refleksionsgruppe, der skulle komme med bud på, hvor EU's grænser skulle gå i fremtiden, samt hvordan EU-institutionerne skulle udvikles.

Men også i denne sag måtte Sarkozy gå på kompromis. Ingen ønskede, at refleksionsgruppen skulle beskæftige sig med de to ovennævnte emner. I stedet fik den mandat til at tale om alle mulige emner så som klima, terror, immigration, international kriminalitet samt en europæisk social og økonomisk model. Gruppen blev nedsat på topmødet i oktober 2008. Det er uhyre vanskeligt at forestille sig, at den får en stor betydning, da alle ovennævnte emner behandles i andre fora.

Skal der også skabes en grænse for yderligere EU-udvidelser? Det er en offentlig hemmelighed, at Frankrig ikke har været nogen varm tilhænger af EF/EU-udvidelserne. Hvis de ikke kunne undgås, skulle

der først ske en uddybning af EU-institutionerne, som skulle sikre, at EU kunne blive en synlig og aktiv EU-aktør. Men pludselig i efteråret 2007 meldte Sarkozy, at Frankrig ikke længere ville modarbejde udvidelser med Balkan-landene.

Jean-Pierre Jouyet, minister for europæiske anliggender, erklærede i januar 2008, at Frankrig ikke havde gjort nok for at forstå nødvendigheden af udvidelser.

Her var der virkelig tale om et brud i forhold til Mitterrands og Chiracs politik. Et sådant brud var muligt, fordi Lissabon-traktaten sikrede en uddybning og effektivisering af institutionerne. Nu er Lissabon-traktaten lagt på hylden. Sarkozy fremstiller sig dog stadig som fortaler for udvidelser. Men han er ikke altid lige klar i mælet.

I Polen under Georgien-konflikten erklærede han, at Ukraine nok skulle få EU-medlemskab på et eller andet tidspunkt. På EU-Ukraine topmødet den 9. september 2008 i Paris blev man enig om, at Ukraine skal tilbydes en ny samarbejdsaftale, der skal rykke Ukraine tættere på EU – dog uden tilbud om EU-medlemskab. I Frankrig taler Sarkozy om, at der først skal ske institutionelle ændringer i EU, før nye udvidelser kan komme på tale.

Middelhavsunionen

EU skal beskyttes mod udefra kommende sikkerhedsproblemer. Til

den ende lancerede Sarkozy i 2007 ideen om en Middelhavsunion, der skulle indbefatte de sydeuropæiske lande og de sydlige Middelhavslande. Formålet var at forhindre det sydlige Middelhav i at blive et yderligere sikkerhedsproblem for EU med et øget antal immigranter, risiko for terror-eksport til EU og øget forurening af Middelhavet.

Den ide faldt ikke i god europæisk jord. Det gjorde den ikke, fordi den udelukkede EU som aktør. Den blev betragtet som udtryk for en typisk fransk enegang. Angela Merkel vendte tommelfingeren nedad, og Frankrig var nødt til i marts 2008 at bøje sig for tysk krav om, at Middelhavsunionen blev til et fælles europæisk projekt, der ikke blev afkoblet Barcelona-processen, som blev iværksat i 1995 mellem EU, de arabiske lande omkring det sydlige Middelhav samt Israel.

Middelhavsunionen blev derfor omdøbt til Barcelona-proces: union for Middelhavet. Den blev lanceret den 13. juli 2008 som en vigtig prioritet under fransk EU-formandskab. Men det er vanskeligt at se, hvad nyt den skal bibringe i forhold til hidtidige middelhavsprojekter.

Sarkozy beviste i marts 2008, at han var i stand til at indgå et vigtigt kompromis med Tyskland nogle få måneder, før Frankrig stod for at overtage EU-formandskabet. Forslaget om *Middelhavsunionen* og forslaget om en refleksionsgruppe var udtryk for den deklaratoriske politik

og mangel på forståelse for andre EU-landes interesser, hvad Parlamentsrapporten havde advaret mod. Sarkozy viste, at han var i stand til at tilpasse Frankrig til EU-formandskabet, som kræver, at formandslandet sætter egne interesser på standby.

Tilpasning er udtryk for Sarkozys pragmatisme. Han farer frem med forslag for at ruske op i EU. Derefter falder han ned for at få nogle reformer igennem. Men der ingen tvivl om, at Sarkozy vil fastholde kampen om et beskyttende Europa, der beskytter mod illegale immigranter, unfair dumping af varer, forurenende produkter og amoraliske finanskapitalister.

Denne kamp giver mening på den franske nationale scene. Den giver også stadig mere mening på den europæiske scene bl.a. pga. finans- og økonomikrisen.

Forsvarseuropa og NATO

“Jeg er en ven af USA; men jeg vil, at EU får et selvstændigt forsvar, for hvis vi ikke er i stand til at forsvare os, så er vi ikke i stand til at forsvare vor uafhængighed” (Sarkozys tale til det gaullistiske parti UMP, d. 12. januar 2008)

“Vi har behov for NATO og et europæisk forsvar. USA har behov for stærke allierede. Det faktum åbner op for, at Frankrig fornyr sit forhold til NATO” (Sarkozys tale ved NATOs topmøde, den 3. april 2008 i Bukarest)

Pragmatisk opbygning af et europæisk forsvar har haft top-prioritet

under det franske EU-formandskab.

Frankrig satser på udvikling af følgende områder: 1) En revision af den europæiske sikkerhedsstrategi, som blev vedtaget i 2003; 2) en styrkelse af EU's militære kapaciteter, 3) et tættere samarbejde mellem de militært stærke lande samt 4) en udvikling af det indre marked for militært udstyr.

Med undtagelse af det første punkt, er de andre punkter gamle travere på EU's – og Frankrigs forsvars dagsorden. Her er der overhovedet ikke tale om et Sarkozy-brud med fortiden – hverken med den franske eller den europæiske. Ikke desto meget mindre tales der i visse medier om, at Sarkozy bryder med franske forsvarstraditioner.

Det omtalte brud refererer til, at Sarkozy højt og tydeligt har erklæret, at Frankrig vil genindtræde i NATOs militære integrerede kommando. Helst allerede i april 2009, hvor NATO fejrer sin 60 års fødselsdag med topmøde i henholdsvis den franske by Strasbourg og dennes tyske naboby Kehl. Et symbolsk møde, som skal signalere, at ikke alene har Frankrig og Tyskland været forsonet siden Anden Verdenskrig; men at Frankrig, NATO og USA nu også er forsonede.

Sarkozys udmelding om nødvendigheden af fransk fuldt medlemskab af NATO har vakt ramaskrig blandt franske socialister, den yderste venstrefløj og blandt gamle gaulister. Sarkozy skældes ud for at være

atlantist og amerikaner med fransk pas. Værre skældsord findes næsten ikke i Frankrig. Sagen er imidlertid, at han ikke er så meget atlantist, at han opgiver den traditionelle franske vision om et forsvarseuropa, som skal kunne optræde globalt og på lige fod med USA. Han er på linje med de Gaulle, når han udtaler – med de Gaulles egne ord – at “Frankrig nok er allieret med USA, men ikke automatisk linet op bag amerikansk udenrigspolitik” (Sarkozys tale til de franske ambassadører den 27. august 2007).

Frankrig har lige siden terrorangrebet på World Trade Center i 2001 bakket USA's anti-terror krig op. Frankrig har fra første færd været til stede militært i Afghanistan og har sendt forstærkninger i sommeren 2008. Sarkozy støtter også amerikansk politik over for Iran. Men han er imod Irak-krigen og den amerikanske opfattelse af Syrien som en slyngelstat samt imod amerikansk utvetydig støtte til tyrkisk EU-medlemskab.

På NATOs topmøde i april 2008 modsatte Sarkozy sig også NATOs og USA's ønske om at give Ukraine og Georgien en Membership Action Plan (MAP), der er et forstadie til NATO-medlemskab.

Kampen for klimaet

Den udenrigspolitiske balancegang over for USA samt opbygning af et stærkt forsvarseuropa har været

grundstrukturen i fransk sikkerheds- og forsvarspolitik. Sarkozy bryder ikke med denne struktur. Et andet kendetegn er, at Frankrig ikke på noget tidspunkt har sat spørgsmålstegn ved NATOs funktion som kollektiv forsvarsaktør. Det har været og er stadig modstander af et politisk stærkt NATO styret af USA. Det samme gælder for Sarkozy og hans forsvarsminister Hervé Morin.

Sidstnævnte har således udtalt, at "NATO kun skal være en militær alliance". Dette siges dog ikke helt så klart i den nye franske hvidbog for forsvar og national sikkerhed, som blev udgivet i juni 2008.

Ifølge hvidbogen spiller NATO en central rolle for europæisk og fransk sikkerhed. Samtidig understreges det, at fornyelse af NATO og styrkelse af europæisk forsvar går hånd i hånd. Der skal være komplementaritet mellem de to enheder. Det betyder – stadig ifølge hvidbogen – at NATO har behov for et EU, der skal påtage sig et større ansvar i stabilisering af eksterne kriser. EU har på sin side behov for et NATO, der er i stand til at sikre forsvarsmissionerne og styrke båndet til USA.

To scenarier

Hvidbogen advarer mod to ekstreme scenarier. Det ene er et scenario, hvor EU udelukkende er NATOs civile arm. Det andet er, at EU alene påtager sig det kollektive forsvar af sine medlemslande. Hvidbogen fo-

reslår i stedet for disse to ekstreme positioner, at EU bliver NATOs privilegerede forsvarsaktør inden for både det civile og militære område.

En betingelse for at Frankrig indtræder i NATOs militære integrerede samarbejde er, at der skal ske en fornyelse (rénovation) af NATO. Hvad denne fornyelse skal bestå af, forbliver noget tåget. Forsvarsminister Hervé Morin har udtalt, at betalingen for fransk fuld indtrædelse i NATO er flere kommandoposter til Frankrig.

Det var også betingelsen for Chirac, da han i 1996 talte om nødvendigheden af en fornyelse af NATO i forbindelse med fransk deltagelse i NATOs Militærkomité, som Frankrig havde forladt i 1966. Chirac ville, at NATOs Syd-kommando skulle overtages af en europæer (læs: en franskmand). Fransk indtrædelse i NATOs integrerede militære struktur strandede dengang på amerikansk uvilje mod at give Frankrig mere indflydelse i NATO.

Spørgsmålet er nu, om USA har så meget brug for fransk militær og politisk styrke, at USA opgiver sin uvilje mod at give Frankrig mere indflydelse i NATO i form af kommandoposter. Det er også et spørgsmål, hvorvidt Frankrig vil frafalde sit krav om kommandoposter, fordi det har brug for at styrke NATO og få mere indflydelse i NATO.

Frankrigs fremtidige forhold til NATO og USA afhænger i meget høj grad af, hvordan den nye ameri-

kanske præsident vil agere i verden. Vil den nye præsident følge deisen om, at det er missionerne, der bestemmer, i hvilke koalitioner USA vil indgå?

Hvis det er tilfældet, vil det vanskeliggøre yderligere uddybning af de franske relationer til USA og NATO. Hvis præsidenten derimod vil, at USA optræder som partner og ikke som leder af NATO, vil Frankrig i princippet kunne indtræde fuldt i NATO. Men det er ikke alene amerikansk politik, der afgør, hvorvidt Frankrig indtræder fuldt og helt i NATO. Den franske indenrigspolitiske diskurs om forholdet til NATO er også udslagsgivende.

De gamle gaullister, socialisterne og den yderste venstrefløj er bestemt ikke tilhængere af fuld indtrædelse i NATO. Det vil for dem betyde et politisk knæfald for USA. Ifølge dem vil Frankrigs forsvarsafhængighed være en saga blot. Frankrig vil ophøre med at være en exceptionel nationalstat. Det er en myte, at Frankrig er forsvarsmæssigt uafhængigt. Frankrig er dybt involveret i NATO – både finansielt og hvad angår operationelle missioner. Men myten lever. Og det bliver politisk vanskeligt at demontere denne myte.

Sarkozy skal han kunne påvise, at det politisk kan betale sig at være i NATO. Frankrig skal kunne erklære, at det ikke bare følger i hælene på amerikansk udenrigspolitik. Det skal kunne vise, at EU kan gøre en for-

skel i EU's nærområde. Hvis ikke det sker, er det meget tvivlsomt, at modstanden forstummer.

Hvis det lykkes Sarkozy at få en revideret europæisk sikkerhedsstrategi vedtaget på EU-topmødet i december 2008, kan han hale endnu en sejr hjem. I Frankrig vil det være svært for modstanderne af hans forsvars- og sikkerhedspolitik at kritisere ham. På den europæiske scene vil han blive udråbt som en effektiv europæisk statsmand, der fik alle til at skrive under på en strategi, som alle kunne tilslutte til trods for yderst forskellige holdninger til USA og også til Rusland.

Konklusion

Der er ingen ende på begejstringen over Sarkozys handlekraft.

Kommentatorer og forskere udtaler, at det franske EU-formandskab er exceptionelt og en historisk begivenhed. Sarkozy har sat EU i bevægelse. Han har handlet hurtigt i kriser. Han har fået sat Frankrig i førersædet i EU. Det var også hans mål med det franske EU-formandskab.

Hvad vil der ske efter fransk EU-formandskab? Sarkozy vil givetvis forsøge at få Frankrig til at fremstå som en drivende kraft under det tjekkiske og svenske EU-formandskab. Der er nok af problemer, der skal løses under de to formandskaber. Der er valg til det europæiske parlament i juni 2009. Der er et irsk

nej til Lissabon-traktaten – et irsk nej, der ifølge Sarkozy og de fleste andre europæiske statsledere skal vendes til et ja, og helst inden valget i juni.

Der er spørgsmålet om forholdet til Rusland, som ikke bare lige løses. Der er et NATO-topmøde i april 2009, som bliver af allerhøjeste vigtighed for fransk og europæisk fremtidig sikkerheds- og forsvarsstrategi. Der vil være en økonomisk krise, som kræver nytænkning af forholdet mellem stat, samfund og EU. Sarkozy vil sikkert med ildhu kaste sig over alle problemerne. Hvordan han vil kaste sig selv og Frankrig ud på den europæiske og globale scene vil i vid udstrækning afhænge af, hvorvidt Lissabon-traktaten vedtages.

Hvis den ikke bliver det, vil Sarkozy sikkert føre gaullistisk politik. Han vil forsøge at danne ad hoc alliancer med andre store lande. Hvis den bliver vedtaget, bindes Frankrig institutionelt så meget, at det snarere vil være den middelhavske vision om et fordoblet Frankrig på EU-niveau, der vil være den dominerende franske EU-model.

*Ulla Holm er seniorforsker ved DIIS
(Dansk Institut for Internationale
Studier)*

Artiklen er skrevet færdigt 30. oktober.

Udvalgt litteratur

"Direction de l'action du gouvernement. Présidence française de l'Union européenne", Assemblée nationale, au nom de la commission des affaires étrangères, no 279, tome VI, 11.10.07.

U. Holm (2006): *Det gamle Frankrig i det nye Europa*. København: DIIS.

U. Holm (2007): "Sarkozy: Et stærkt Frankrig i et effektivt EU", *Udenrigs*, nr 2, ss. 75 – 86.

A. Juppé, L. Schweitzer (red.) (2008): *La France et l'Europe dans le monde. Livre blanc sur la politique étrangère et européenne de la France. 2008 - 2020*. Paris, La documentation française

F. Mitterrand (1986): *Réflexions sur la politique extérieure de la France*. Paris: Fayard.

N. Sarkozy (2007): *Ensemble*. Paris: XO éditions
Le livre blanc sur la sécurité et la défense, juni 2008.
Paris: Odile Jacob.

Krisen i Tyrkiet er et grundlæggende regimeopgør

Pola Rojan

Den kroniske politiske krise i Tyrkiet vil ikke høre op, før regeringen tør sætte landets hidtil mest ambitiøse og potentielt farlige projekt i søen: at reformulere Republikken Tyrkiets grundprincipper

De seneste års turbulens i tyrkisk politik er blevet betegnet som en politisk krise af vestlige medier, kommentatorer og andre iagttagere. Med rette.

Men ofte bliver kriserne fremstillet som spontant opståede hændelser. De vestlige medier tegner et billede af et ellers roligt Tyrkiet, hvis sociale og politiske stabilitet pludseligt bliver rystet af en række enkeltstående hændelser, der kan isoleres til specifikke begivenheder omkring en lille håndfuld centrale og formelle statsinstitutioner.

Det ville være mere fyldestgørende at betragte den anspændte situation i landet som symptom på en grundlæggende regimekrise, snarere end som en isoleret politisk konflikt, der handler om jura og bureaukrati-tekniske detaljer og i øvrigt

kun bekymrer elitens mænd i jakkesæt.

Kimen til den værdi- og identitetskamp, der nu er spidset til blandt landets multipolariserede befolkning, blev lagt af stifterne af Republikken Tyrkiet, da general Mustafa Kemal og hans officerer besluttede sig for, hvilken politisk profil landet skulle have.

Siden stiftelsen i 1923 har Tyrkiet været ramt af flere alvorlige og indbyrdes forbundne kriser, der hovedsageligt og mest synligt har bevæget sig langs to forskellige akser: en religiøs og en etnisk. Der ligger imidlertid en tredje og mere fundamental konfrontation til grund for disse to kriseakser: Modsætningen mellem elitens politiske projekt og befolkningens virkelighed.

Den nuværende situation, hvor de

bløde islamister i regeringen slås mod den sekulære elite i og uden for parlamentet, og den kurdiske politiske opposition og befolkningen slås mod henholdsvis regeringen og den væbnede ordensmagt, er således den foreløbige kulmination på 85 års permanent krise. En krise, hvor landsfaderen Mustafa Kemals projekt om en sekulær og etnisk homogen nationalstat efter vestlig model konstant er blevet udfordret af virkeligheden. En virkelighed, der ikke afspejler sig i den tyrkiske forfatning.

Nationalt traume

De seneste mange årtier i Tyrkiet har været historien om en civil og militær elite, der har svoret troskab mod de såkaldt kemalistiske principper, og som med næb og kløer har forsvaret statens ideologiske fundament mod truslen fra de islamiske fundamentalister, morderiske kommunister og kurdiske separatister, som statens fjender hurtigt blev udpeget til at være. Men det har skabt problemer for den interne stabilitet, at disse fjender blev udpeget blandt landets egen befolkning. Det var Tyrkiets egen politisk-islamiske bevægelse, landets egen demokratiske venstrefløj og civile kurdiske statsborgere, som var farlige i etablerementets øjne.

Resultatet, som vi kender det i dag, blev et statsapparat i evig strid med sine egne borgere. De under-

gravende elementer i samfundet bliver støttet af de vestlige imperialister, lød den officielle forklaring efter første verdenskrig, og derfor kunne disse samfundsgrupper betragtes som en statsfjendtlig femtekolonne, der kun var ude på at ødelægge og splitte Tyrkiet ad.

Den retorik er udtryk for et nationalt traume, der navnlig stammer fra den såkaldt nationale befrielseskrig efter første verdenskrig, hvor vestlige stormagter ville dele det slagte osmanniske riges jord mellem sig, men blev slået tilbage af tyrkiske oprørsstyrker under general Mustafa Kemals kommando. Den nationalistiske befrielsesbevægelse blev starten på en tyrkisk nationalstat i Anatolien. Revolutionslederen Mustafa Kemal reddede altså tyrkerne fra en skamfuld skæbne, lyder nationalmytologien i dag i Tyrkiet.

Femtekolonne-forfølgelserne gik som bekendt værst ud over landets armenske befolkning, som under og efter første verdenskrig blev udsat for omfattende massakrer, der endte med at koste omkring halvanden millioner armeniere livet. Formelt set fandt udryddelsen af armenierne sted under osmannisk flag, og de sidste par årtier af det osmanniske sultanats levetid kom de samme tyrkiske nationalistes ledere fra blandt andet militærets rækker, som senere skulle blive stiftere af republikken. I dag er det i Tyrkiet stadig strafbart at kalde massakren på armenierne for et folkemord, sådan som nogle

historikere betegner det. Mange moderne tyrkere har i dag stadig et stærkt følelsesmæssigt bånd til deres osmanniske arv.

Ny særegen identitet

Det nationale traumes forestilling om at have været på nippet til at miste kontrollen med eget territorium til imperialistiske stormagter og deres lokale håndlangere har haft afgørende indflydelse på det politiske liv i Tyrkiet, og det har frem for alt givet militæret en særdeles betydningsfuld rolle i samfundet.

Generalerne, som har kuppet folkevalgte regeringer fire gange siden 1960, bliver den dag i dag betragtet som ukorruperte og idealistiske forsvarere af den tyrkiske stat og nationale identitet og ære. En identitet, som officererne med Kemal i spidsen selv designede. Glosen design er i denne sammenhæng valgt med omhu. For det er i denne identitetskonstruktion, vi skal finde roden til det nuværende morads. Idéen om at konstruere en national identitet er hverken særegent tyrkisk eller for så vidt særligt odiøs. Lignende konstruktionsprocesser ligger til grund for alle moderne nationalstater.

Formålet er at skabe og særligt gennem uddannelsessystemet at rodfæste opfattelsen af en nation, der er forenet ved sprog, kulturelle symboler og fælles fortid, og som udsondrer et 'os' forhold til 'de an-

dre'. Med en fælles national identitet bliver det legitimt at rejse kravet om et uafhængigt territorium med nationale grænser, der omkranser os og holder de andre ude.

Bag de tyrkiske bestræbelser på at skabe en særegen national identitet lå der en entydig politisk målsætning om at distancere sig mest muligt fra den religiøse, osmanniske identitet, der for de nye vestvendte magthavere i Ankara symboliserede økonomisk tilbagestående og åndelig primitivitet. Alt det, som den nye moderne republik skulle gøre op med. Tyrkernes stat skulle ikke længere være Europas syge mand, men i stedet tæt og stærkt allieret med kontinentets øvrige nationalstater. Mustafa Kemal, der meget passende tog tilnavnet Atatürk, som betyder tyrkernes fader, var så ståltsat i et sit ønske om at starte på en frisk, at han for eksempel fra den ene dag til den anden forbød det arabiske alfabet og erstattede det med det latinske, med det resultat at alle indbyggerne i den nye nation blev analfabeter og skulle oplæres på ny.

Tyrkiske skolebøger er i dag stadig fyldt med pompøse nationalmantraer som "Enhver tyrk fødes som soldat", "Vor jord er gødet med martyrernes blod", "Martyrer dør aldrig" og det mest berømte "Lykkelig er den, der kan kalde sig tyrk". Inden for ganske få år fik alle indbyggere tyrkiske efternavne og kalifatet blev afskaffet. Ikke-tyrkiske sprog blev forbudt, og islam blev bandlyst fra

det politiske liv. Tyrkiet var genfødt som en sekulær stat, hvor det religiøse liv var under myndighedernes kontrol, og alle inden for statens grænser var tyrkere. Ingen af disse forhold var til diskussion.

Sammenhængskraften?

Men alt tyder på, at kalkulen om at kunne transformere indgroede traditioner og identiteter, der går århundreder tilbage, var uholdbar og ude af trit med den anatolske virkelighed. Idéen om på tegnebrættet at kunne formulere et simpelt politisk program, som skulle få kurderne til at opgive deres sprog og kultur, og de tyrkiske muslimer til at glemme, at deres religion havde været et samlingspunkt for alle mellemøstlige folkeslag (endda med en vis grad af selvstyre for etniske og religiøse minoritetsgrupper) viste sig at være ønsketænkning fra kemalisternes side.

For republikken var kun få år gammel, da problemerne for centralmagten begyndte at melde sig i form af blandt andet omfattende væbnede oprør blandt kurderne og en gryende islamisk opposition. Kurderne følte sig ikke anerkendt, men forsøgt tvangsassimileret, mens de tyrkiske muslimer pludseligt følte sig politisk fremmedgjort over for en stat, som oven i købet var styret af deres egne. Det skal i parentes bemærkes, at flertallet af kurderne jo også er muslimer. Men i denne sam-

menhæng benævnes og behandles de to bevægelser separat, da den kurdiske bevægelse har et sekulært grundlag.

En stor del af de indledende uoverensstemmelser mellem den kemalistiske centralmagt og de forskellige oppositionsgrupper bundede i, at Kemals officerer i høj grad havde fået bugt med de vestlige magter under befrielseskrigen ved at erklære, at alle borgere i det nye Tyrkiet ville blive tilgodeset uanset tro og sprog.

Kemal gav for eksempel den væltede sultan lov til at beholde sin titel af kalif, religiøst overhoved for verdens muslimer, selv efter den sekulære republik blev udråbt. Formentlig for at berolige landets islamiske grupper, der havde deltaget i revolutionen mod stormagterne. Først da sultanen begyndte at blive en samlingsfigur for den islamiske opposition mod nationalisterne i midten af 1920'erne, afskaffede Kemal kalifatet for bestandigt. Et andet eksempel er, at de kurdiske parlamentariskere ved den første lovgivende forsamling i Ankara i 1923 fik lov til at kalde sig repræsentanter for Kurdistan. En lignende erklæring i dag ville næsten med sikkerhed udløse en dom for separatisme ved en tyrkisk domstol.

Med tilsagn om statslig tolerance over for forskelligartethed og trosskab mod den osmanniske arv kunne Kemals nationalister effektivt mobilisere befolkningen til opstand. Men løfterne om anerkendelse og

medindflydelse har vist sig ikke at holde, og det har naturligvis affødt en reaktion. Resultatet blev stribevis af politiske oprør og væbnet oppositionsvirksomhed op gennem republikkens historie, som gang på gang er blevet mødt med hård militærmagt, selv om alle tegn peger i retning af dybe strukturelle årsager, der trods tusindvis af tabte liv, permanent social uro og periodevis politisk lammelse, ikke er forsvundet gennem fredelige tiltag og konsensuskabelse.

I dag, over 80 år efter, at den tyrkiske nationalstat så dagens lys, er myndighederne stadig i krig med deres egne borgere. Snesevis af legale kurdiske og islamiske politiske partier er blevet lukket af myndighederne, siden Mustafa Kemals Republikanske Folkeparti, CHP, opgav sit politiske monopol og indførte flerpartisystemet i 1950. Titusindvis af politiske modstandere, intellektuelle og andre fredelige systemkritikere er gennem tiden blevet fængslet, nogle likvideret uden rettergang, og adskillige henrettet med henvisning til statsfjendtlig virksomhed.

Skribenter og journalister bliver stadig retsforfulgt, og aviser og tv-stationer bliver stadig lukket, når de bevæger sig for langt væk fra den officielle linje i afgørende og følsomme spørgsmål som etnicitet og religion.

Reform eller revolution

Men noget er under forandring i

Tyrkiet, og i dag bliver den gamle gardes magtmonopol udfordret på nogle punkter af det islamisk-konservative Retfærdigheds- og Udviklingsparti, AKP, som ved et jordskredsvalg kom til regeringsmagten i 2002.

Det er ikke fordi der nu sidder et erklæret islamisk parti ved magten – det er sket før – men fordi det denne gang sidder med et ganske solidt vælgerflertal i ryggen og uden nogen koalitionspartner.

Det er i sig selv unikt i tyrkisk politik, hvor traditionen længe har været små og skrøbelige koalitioner med en kort levetid, og som aldrig har haft arbejdsroen og nerverne til at iværksætte reformer.

Men denne gang har regeringen – indtil for nylig – vist sig villig til delvist at udfordre nogle af de store tabuer. Det AKP-dominerede parlament vedtog frem til 2005 ikke mindre end ni reformpakker, der omhandlede alt fra kvinders retsstilling til militærrets beføjelser. Der var på papiret tale om ændringer, der endda fik reformhungrende, liberale kredse til at tale om en revolution.

Det skyldtes, at AKP turde røre ved ømtålelige områder, især forholdet til det magtfulde militær. Regeringen fik blandt andet gennemført en større civil repræsentation i det nationale sikkerhedsråd, hvor generalerne hidtil var i overtal. Reformvilligheden og ikke mindst den omfattende socialpolitik målrettet landets mange fattige har kun fået par-

tiets popularitet i befolkningen til at stige, alt imens generalerne og deres republikanske allierede i parlamentet raser. Islamisterne er ulve i fåreklæder, og de prøver at købe sig til stemmer hos de fattige med henblik på at indføre et tyrkisk sharia-vælde ad bagdøren, mener de. De henviser ofte til, at ministerpræsident Erdogan tidligere har været dømt og fængslet for antisekular virksomhed i en tale.

AKP for forfatningsdomstolen

Kemalisternes frygt blev først for alvor til panik, da regeringens populære udenrigsminister Abdullah Gül på legitim vis blev valgt til det magtfulde præsidentembede, der har beføjelser til at nedlægge veto mod lovforslag. En kemalistisk håndbremse, som skiftende præsidenter har brugt flittigt. Så præsidentskiftet gik da heller ikke gnidningsfrit for sig.

Det Republikanske Folkeparti (CHP) lammede den politiske proces, da partiet hev præsidentopgøret for forfatningsdomstolen, en stærk kemalistisk bastion, der ved hjælp af valgproceduren lagde tekniske hindringer i vejen for valget af en AKP-præsident. Da Abdullah Gül endelig fik sat sig til rette i præsidentstolen, erklærede landets kemalister kollektivt landesorg og arrangerede massedemonstrationer i gaderne, mens regeringen ikke var sen til at udnytte, at en af deres egne nu var kommet til tops. AKP fik i parlamentet

straks gennemført en hævelse af tørklædeforbuddet på landets universiteter. Et klarere bevis på regeringens slette og fundamentalistiske hensigter kunne ikke tænkes, skreg CHP's kemalister indigneret i parlamentet og bragte loven for forfatningsdomstolen, der hurtigt annullerede parlamentets beslutning, selv om det var vedtaget af et folkevalgt flertal i landets lovgivende forsamling.

I juli undslap AKP så med nød og næppe at blive lukket af forfatningsdomstolen. Tiltalen lød ikke overraskende på overlagt forsøg på undergravning af republikkens sekulære principper. Men selv om partiet mod forventning undgik at lide samme skæbne som AKP's islamiske foregangspartier siden 1960'erne, blev partiet stadig fundet skyldig i anklagen af ti ud af domstolens elleve dommere. Men kun skyldig nok til at få frataget halvdelen af sin offentlige partistøtte. Arbejdet i partitoppen med hurtigst muligt at stifte et afløserparti for AKP var ellers relativt fremskreden, da dommen faldt.

Den siddende regering har altså turdet gøre brug af sit stærke folkelige mandat til at være en smule nyskabende i en ellers meget statisk og rigid politisk verden.

AKP's politiske sejrsgang er frem for alt et tegn på, at der i befolkningen er en massiv utilfredshed, der bare venter på at blive hørt. Det viste sig også ved parlamentsvalget sidste år, hvor AKP for eksempel høste-

de en kæmpe portion af stemmerne i de østligste, kurdiske provinser, hvor den kurdiske bevægelse traditionelt står stærkt. Tillidstilkendegivelsen fra de kurdiske vælgere var et resultat af AKP's markedsføring af sig selv som en folkelig reformbevægelse, der både ville tage hånd om religiøse og etniske mærkesager, tørklæder og kulturelle rettigheder, og tage kampen op mod de konservative kræfter.

Men de herskende dogmer i tyrkisk politik er svære at nedbryde, og når man som AKP ved parlamentsvalget sidste år høster 47 procent af samtlige stemmer, så er man nået langt ud over det progressive reformistsegment i samfundet. Der er således også mange konservative og nationalistiske borgere blandt AKP's vælgerkorps og medlemmer, hvis interesser ikke stemmer overens med for eksempel den kurdiske befolknings.

Så regeringens reformiver i forhold til løsningen af demokratiske udfordringer generelt og det kurdiske spørgsmål specifikt er løjet kraftigt af, mener blandt andre Europa-Kommissionen i sin sidste statusrapport fra november. Det skyldes selvfølgelig også presset fra militæret, der som altid holder regeringen i kort snor, og er der en sag, generalerne ikke vil have civil indblanding i, er det terrørsørgsmålet, som det kurdiske problem konsekvent bliver kaldt af de væbnede styrker.

Siden starten af 1980'erne har sta-

ten ligget i borgerkrig med det væbnede PKK, Kurdistans Arbejderparti, der står på EU's og USA's terrorlister. En krig, der hver uge kræver adskillige menneskeliv.

Mindst lige så længe har der med jævne mellemrum været brand i gaderne i forskellige storbyer i Tyrkiet. Unge stenkastende kurdere er i karabolage med politiet, molotovcocktails flyver gennem luften og tåregassen hænger i tykke tåger. I skrivende stund i november har der på fjerde uge været kampe i en lang række storbyer.

Både demonstranterne og de militante PKK-medlemmer i bjergene kræver offentlig kurdisk modersmålsundervisning og øgede kulturelle rettigheder. Men AKP-regeringens modtræk har dels været at fratage de forældre, hvis børn deltager i urolighederne, vigtig offentlig understøttelse, dels at sigte de unge under terrorlovgivningen.

Fem unge mellem 13 og 15 år, der blev anholdt for at kaste med sten, risikerer i øjeblikket fængselsstraffe på mellem 13 og 23 år. Ministerpræsidenten gjorde kun ondt værre, da han i midten af november i en tale sagde, at de mennesker i Tyrkiet, som ikke kan acceptere tanken om én stat, ét flag og ét folk, kan forlade landet, som de ønsker.

Ikke noget nyt

Billedet af et borgerkrigsplaget Tyrkiet er ikke nyt. Den hårde udmel-

ding stod i skærende kontrast til en anden banebrydende tale, Ergodan holdt i 2005, hvori han erkendte, at Tyrkiet har et 'kurisk problem', og at staten kan tillægges et ansvar. Denne kovending har overrasket mange, især liberale kredse, hvis lid til regeringen var fæstet til regeringens reformvilje.

Sådan har det været i 85 år, og ligeså længe har de uniformerede magthavere ment at kunne se enden på problemet, opstandens sidste krampetrækninger og fjendens desperate sidste træk, uden at bekymre sig om, hvorvidt de officielle udmeldinger i denne permanente borgerkrig har klangbund i den brede befolkning.

Kritisk stillingtagen svækker militærets prestige i offentligheden, mener generalerne, som er bange for at miste deres *raison d'être*. Hvis der ingen umiddelbar sikkerhedstrussel er, vil officererne miste det politiske initiativ i forhold til udviklingen i resten af samfundet. De tyrkiske officerer har naturligvis studeret historien i de øvrige af middelhavskystens tidligere militærstyrede, autoritære stater som Grækenland, Italien, Spanien og Portugal. På den baggrund er de bange for, at den kemalistiske republiks dage vil være talte i takt med, at demokratitanken får lov at fæstne sig i befolkningen.

AKP-regeringen nedsatte sidste år et udvalg, der havde til opgave at formulere et udkast til en ny og civil forfatning til erstatning for den nu-

værende, der blev formuleret og vedtaget under en militærjunta i 1982. AKP's forslag til en forfatning skulle behandles i parlamentet i år og siden sendes til folkeafstemning. Udkastet har i månedsvis ligget i ministerpræsidentens skuffe, selv om blandt andre EU gang på gang har efterspurgt handling. Adspurgt af pressen for nylig om forfatningsudspillet skæbne, sagde Erdogan, at tiden ikke var inde, at "konjunkturerne var imod idéen". Et i Tyrkiet karakteristisk og nødvendigt kodesprog, som oversat betyder: "Vi er bange for generalerne, og det ville sandsynligvis være politisk selvmord for regeringen at kaste sig ud i et forfatningseventyr".

Det er kun lidt over ti år siden, Erdogans egen politiske mentor og tidligere regeringschef, Necmeddin Erbakan, blev fjernet fra regeringsmagten af officererne i det nationale sikkerhedsråd og sat i politisk karantæne. Militæret fandt Erbakans politik for forfatningsstridig, selv om Erbakan og hans islamiskorienterede Velfærdsparti i sagens natur sad med et mandat fra et flertal af vælgerne. Militærindgrebet i 1997 er gået over historien som Tyrkiets første postmoderne militærkup. Der blev ikke affyret et eneste skud.

Venter på hamskifte

Problemerne i Tyrkiet er strukturelle, og de vil ikke høre op, før en regering tør sætte landets hidtil mest

ambitiøse og potentielt farlige projekt i søen: at reformulere Republikken Tyrkiets grundprincipper og sørge for et gennemgribende ham-skifte. Der er et enkelt spørgsmål, som kan igangsætte den afgørende interne debat i Tyrkiet: Hvorfor er der 85 år efter skabelsen af Republikken Tyrkiet stadig så mange modstandere af det kemalistiske regimes grundprincipper om håndfast sekularisme og en etnisk enhedstanke?

Hvis alle indbyggere i Tyrkiet havde fundet sig til rette med styret og gladelig og frivilligt har taget Mustafa Kemals principper til sig, sådan som det hævdes fra mange civile og militære magthavere, ville militæret vel ikke bruge næsten alle sine ressourcer på at bekæmpe borgere in-

den for landets grænser, og domstolene ikke bruge så uforholdsmæssigt meget energi på at behandle sager om ytringsforbrydelser rettet mod systemet.

Og frem for alt, hvis militæret havde tillid til befolkningen, ville generalerne vel ikke se nogen grund til at holde et så vågent øje med civil politik og fra tid til anden gribe aktivt ind i politikernes arbejde og vælgeres ønsker.

Den dag den tyrkiske offentlighed prikker hul på bylden og begynder at diskutere dette åbent uden frygt for repressalier, vil Tyrkiet have taget skridtet mod lysere tider.

Pola Rojan er cand.comm. i journalistik og offentlig administration og underviser

Til menneskehedens bedste

Henrik Døcker

FN's menneskerettighedserklæring og FN's folke-
drabskonvention fyldte begge 60 år i 2008.

Samtidig fejrede Den Europæiske Menneskeret-
tighedsdomstol 50-års jubilæum. Har de hjulpet ?

Rigtig mange diktatorer og utvivl-
somme 'storkrænkerere' af menne-
skerettighederne har fundet en na-
turlig død: Stalin, Pol Pot, Kim il
Sung, Mao Zedung, Idi Amin – for
blot at nævne nogle af de mest no-
table. Først over 50 år efter afslut-
ningen af Anden Verdenskrig er ver-
den nogenlunde enedes om at der
må sættes en effektiv stopper for
det. FN's verdenserklæring om men-
neskerettighederne og FN's konven-
tion mod folke drab af hhv. 10. og 9.
december 1948 var imidlertid de
historisk vigtige startskud til en ud-
vikling, som i det 21. århundrede er
kommet virkelig i omdrejninger.

Samtidig kunne Den Europæiske
Menneskerettighedsdomstol i Stras-
bourg i efteråret 2008 fejre 50-året
for igangsættelsen af sin virksom-
hed, otte år efter vedtagelsen af den
europæiske menneskerettigheds-
konvention 4. november 1950.

Det komplicerede fletværk af defi-

nition af de enkelte menneskerettig-
heder (der er ca. 30 af dem), tilveje-
bringelse af en domstol, der interna-
tionalt skal udmåle godtgørelser for
overtrædelser af dem, samt det bre-
de ønske om at straffe de ansvarlige
for de helt grove, omfattende kræn-
kelser har kun under særlige om-
stændigheder og overvejende i Eu-
ropa udmøntet sig i målelige resul-
tater.

Der skal her gøres et forsøg på at
skille uendelige mængder af ideal-
isme fra et betydelig mindre opbud
af realiteter. Det er væsentligt at
forstå, at historien om den interna-
tionale menneskeretsbeskyttelse i
det væsentlige drejer sig om et poli-
tisk magtspil, hvor kun europæiske
ofre for menneskeretskrænkelser i
de 50 år har fået nogen som helst
form for godtgørelse for krænkel-
serne.

Det følgende vil i det væsentlige
give en oversigt over, hvad man in-

tereuropæisk har gjort for at rette op på menneskeretskrænkelser og alvorlige folkeretsbrud.

FN's menneskerettighedskommission, dannet umiddelbart efter FN's oprettelse i 1945, barslede på kun tre år med den nævnte verdenserklæring, men den forpligtede ikke nogen. Den indkredsede – med stærk inspiration af den franske erklæring om menneskets og borgernes rettigheder af 1789 – hvad det var, som skulle beskyttes.

Den personlige frihed (fravær af vilkårlige fængslinger), forbud mod tortur, ytrings-, forenings-, samlings-, religionsfrihed, stemme- og valgret, ejendomsrettens ukrænkelighed osv., osv. Faktisk en hel masse rettigheder, danskerne kendte fra deres grundlov af 1849.

100 år havde gjort formuleringerne lidt 'støvede', det rådedes der nu bod på, men først og fremmest skabtes som noget nyt internationale organer, som kunne korrigere staternes egne 'godkendelser' af indtrufne menneskeretskrænkelser.

Det er nemlig således, at man i almindelighed ikke kan tale om en menneskeretskrænkelser, med mindre der har været en offentlig (dvs. statslig) aktør ind i billedet. Hele beskyttelsessystemet er opbygget som borgerens værn mod staten i situationer, hvor denne har forløbet sig, om man så må sige. Eksempler i det efterfølgende vil vise, at krænkelserne imidlertid godt i deres udgangspunkt kan være forvoldt af pri-

vate. Det er så det efterfølgende statslige ansvar, der har svigtet.

Én mands værk

Mens ingen enkeltperson kan tage æren for FN-verdenserklæringen, skyldtes formuleringen af folke-drabskonventionen i det væsentligste den landflygtige polske jurist Raphael Lemkin.

Han var under krigen flygtet fra sit fædreland og var via Sverige kommet til USA, hvor han – som tilmed var jøde – fik støtte til en konvention mod hvad han kaldte folke-drab, dette at mennesker på grund af deres nationalitet, race, etniske tilhørsforhold eller religion alene blev genstand for forfølgelse med henblik på hel eller delvis udryddelse af den gruppe, han/hun tilhørte.

Denne konvention blev altså til i samme periode som menneskerets-erklæringen, men den tilsigtede i modsætning til erklæringen at forpligte staterne til at retsforfølge de ansvarlige. Nazitysklands målrettede udryddelse af Europas jøder var hans stærkeste inspiration, men også Det Osmanniske Riges tilsvarende deportationer af og drab på dette riges armeniere i 1915 var en tilskyndelse.

Mens folkedrabskonventionen imidlertid ikke fik nogen betydning før i 1990'erne, igangsatte ikke mindst Strasbourg-domstolen en vældig udvikling, koncentreret om

at godtgøre menneskeretsofrene.

Efter at denne domstol (og tidligere supplerende Europarådets Ministerkomité) nu i alt har afgjort ca. 12.500 sager endeligt – og et større antal sager er blevet forligt – kan man spørge, hvilke rettigheder der så særligt er blevet styrket? Og hvilke rettigheder krænktes fortsat i beklageligt omfang?

Noget kort og koncist svar kan af mange grunde ikke gives, men der kan peges på både positive og negative tendenser. Først må det lige med, at det i perioden indtil lidt ind i 1990'erne alene var Vesteuropa, som havde ratificeret menneskerettighedskonventionen og underkastede sig Menneskerettighedsdomstolens afgørelser. I dag er hele Europa (undtagen Hviderusland), i alt 47 lande, med. De fleste af krænkelseerne har ikke nogen udtalt politisk karakter, men vedrører borgerlige rettigheder og vil i reglen ikke være begået forsætligt.

Flest krænkelse i Italien

Lad os begynde med Danmark og se på det positive. Danmark har kun tabt en god håndfuld, dvs. under ti, sager i Strasbourg, og har hurtigt ændret den lovgivning, der i de givne tilfælde gav anledning til menneskeretskrænkelsen. Efter at det i Hauschildt-sagen i 1989 blev fastslået, at den samme dommer ikke både kunne forlænge fængslingskendelser under en verserende

straffesag og afsige dom i sagen, ændredes denne praksis hurtigt. Ligeledes har afgørelser om udvisninger af straffede udlændinge, hensynet til journalisters dækning af i øvrigt strafbare handlinger, gennemførelse af retssager inden for rimelig tid og frafald af krav om fagforeningstilhørsforhold været direkte dikteret af domme, hvor Danmark fandtes at have krænkelse konventionen (Amrolah-, grønjakke-, bløder-, og Sørensen/Rasmussen-sagerne).

I praktisk taget alle de domme, hvor et land har krænkelse konventionen, er landet blevet pålagt at betale den krænkede borger en godtgørelse, som så er blevet erlagt. Netop bestemmelsen om at en sag skal afgøres inden for rimelig tid, er særlig hyppigt blevet overtrådt, ja det er den enkelte bestemmelse, som der er faldet flest domme om – og det er her Italien, der er rekordholder!

Til dato er der i Strasbourg endeligt afgjort omkring 6000 sager om det uvæsen, at retssager trækker urimeligt ud, dvs. i visse tilfælde i årtier! Med inspiration bl.a. fra Spanien har Strasbourg-domstolen da ivret for, at de enkelte lande indførte nationale klageorganer til at behandle langstrakte sager.

Italien fulgte dette op gennem den såkaldte Pinto-lov, men desværre har det i en hel del tilfælde vist sig, at de godtgørelser, italienske domstole nu tilmåler borgerne for forsinkelser, er alt for lave – i 2004 fik en række italienske klagere så-

ledes ved Strasbourg-domstolens mellemkomst forhøjet deres godtgørelser med ca. fem gange i forhold til de beløb, italienske domstole havde tilkendt dem. I 2007 var der eksempelvis stadig 25 Strasbourg-domme mod Italien om langsommeligheden ved domstolene (men fx endnu flere vedrørende Grækenland, Tyrkiet og Polen). Andre central- og østeuropæiske lande har arbejdet energisk på at overholde en rimelig ekspeditionstid.

Tortur i Tyrkiet

Tortur samt umenneskelig eller nedværdigende behandling er næst efter henrettelse den alvorligste menneskeretskrænkelse, man kan forestille sig. Kun Tyrkiet er i stor skala blevet dømt for dette i Strasbourg, til dato i over 150 tilfælde, mens det i omkring 100 tilfælde er dømt for drab ved nedskydning, typisk under aktioner mod kurderne. Det er vanskeligt at se nogen tydelig nedgang i disse typer sager.

Dette land er siden sin første dom i Strasbourg i 1995 blevet dømt for krænkelse af konventionen i 1395 tilfælde og overgås totalt kun af Italien. Det har for tiden 9000 verserende sager, men det er ingenting mod Ruslands over 20.000 af slagsen. Mange domme har vedrørt Tjetjenien, men russiske bortførelser af og drab på unge tjetjenere er ikke opført.

Generelt kan imidlertid konstate-

res, at tortur i hele Europa efter at Jerntæppet gik op i 1990/91, anvendes langt mindre. Såvel bortfaldet af de kommunistiske, som tidligere af de spanske, portugisiske og græske diktaturstater har fjernet disse uhyrligheder.

Mens Tyrkiet altid har betalt godtgørelser til torturofre eller efterladte til henrettede personer efter dom i Strasbourg, ligger det tungt med straf over gerningsmændene, noget som under alle omstændigheder helt påhviler enkeltstaterne uden international medvirken. Selv om der har været tusinder af sager mod tyrkiske politifolk og officerer, er kun et fåtal dømt, og i næsten alle tilfælde er deres straffe højest blevet betingede.

Europarådets Ministerkomité følger gennem et særlig sekretariat i Strasbourg nøje Menneskerettighedsdomstolens afgørelser op og bombarderer sendrægtige stater med påmindelser om at ændre love eller former for retspraksis, som er blevet underkendt.

I spredt fægtning kan det nævnes, at Østrig måtte ændre sin retsplejelov, fordi sigtede sad for længe i forundersøgelingsarrest, Belgien sin straffelov, hvorved administrativ frihedsberøvelse afskaffedes, foruden sin civilret, således at børn født uden for ægteskab blev ligestillet med ægtefødte børn, Holland sin militære straffelov, således at soldater fik bedre retsgarantier, Schweiz sin ægteskabslov, således at

fraskilte ikke var i en tidsmæssig 'karantæne' inden de kunne gifte sig igen, Storbritannien sine regler for transseksuelle og Portugal hele sit domstolssystem.

Særlig interesse har knyttet sig til en stribe sager fra de tidligere kommunistiske diktaturstater i Central-europa. Det har vist sig, at Strasbourg-domstolen i en del tilfælde har kunnet hjælpe personer i Tjekkiet, Rumænien, Ungarn m.fl. stater, som søgte retfærdighed som følge af uret, der blev begået mod dem forud for de pågældende staters ratifikation af menneskerettighedskonventionen i 1990'erne.

Det har ikke mindst drejet sig om ret til ejendom, som var nationaliseret under kommunismen. Andre sager har drejet sig om ophævelse af rigoristiske indgreb over for folk, der tidligere var ansat i et lands sikkerhedstjeneste eller afhjælpning af statsløshed som følge af de nye grænser i Østeuropa.

Politiske massemyrderier

Folkedrabskonventionen fik som nævnt først rigtig betydning, da der som følge af folkedrabene i Eksjugoslavien og Rwanda i 1990'erne blev nedsat særlige tribunaler til at pådømme personer med ansvar for bl.a. denne forbrydelse – som sammen med krigsforbrydelser og forbrydelser mod menneskeheden regnes for særlig grove brud på folkeretten. Disse alvorlige krænkelser

omfatter altså forbrydelser i stor skala og over en vis periode. Sager af denne karakter kan siden oprettelsen af Den Internationale Straffedomstol i 2002 indbringes for denne domstol, hvis en stat ikke vil eller kan retsforfølge personer, sigtet for sådanne forbrydelser begået på dens territorium.

Det har dog vist sig overordentlig svært at bevise folkedrab i talrige tilfælde, hvorfor kun ganske få personer hidtil er blevet dømt netop for det – den første var den rwandiske borgmester Jean-Paul Akayesu, der i 1999 idømtes livsvarigt fængsel for opfordring til og deltagelse i folkedrabet på Rwandas tutsi-befolkning i 1994.

En række andre tiltalte er så i stedet blevet dømt for forbrydelser mod menneskeheden – det omfatter bl.a. drab, slaveri, deportation, tortur, voldtægt, dvs. i virkeligheden den samme slags ugerninger, blot uden den forsætlige udryddelse-hensigt vedføjet.

Kun nogle af de politiske massemyrderier, der er begået i de sidste ca. 100 år, kan med alle eksperter tilsagn regnes for folkedrab, og disse er i alle tilfælde begået i krigstid: Europas jøder, Eksjugoslaviens bosniakker, Rwandas tutsier.

En stribe andre vækker heftig diskussion, selv om folkedrabsmotivet i vide kredse kaldes indiskutabelt: Det Osmanniske Riges armeniere (1915), Sovjetunionens ukrainske befolkning (1932-33),

Guatemalas indianere (1982), Cambodias befolkning (1975-79). Folke-
drab kan ifølge konventionen også
forekomme i fredstid. Retsopgør
efter kommende folke-
drab vil kun-
ne tænkes indbragt for Den Interna-
tionale Straffedomstol.

Kun Europas fællesindsats for
menneskerettighedsbeskyttelse er
omtalt i det foregående, eftersom de
øvrige verdensdele ikke har syste-
mer, der effektivt sætter ind over for
krænkelser.

Men FN's to menneskerettigheds-
konventioner for hhv. borgerlige/
politiske og økonomiske/sociale/
kulturelle rettigheder af 1966, der
gjorde 1948-erklæringen forplig-
tende, har haft stor politisk betyd-
ning og har inspireret en række lan-
des forfatninger. Disse to har tillige
med en række specialkonventioner
(mod fx diskrimination) også fået
kontrolorganer (komiteer), som
imidlertid kun kan give henstil-
linger til staterne og ikke træffe be-
slutning om godtgørelser.

Som sådan har menneskeretsbe-
grebet altså været murbrækker for
mange forbedringer i menneskers
tilstand, uanset enorme forskelle i
den nærmere definition af dem i
den verdens 196 lande. Folke-
drabskon-
ventionen har næppe virket præven-
tiv på nogen måde, men dens defini-
tion af et uhyggeligt begreb har væ-
ret vigtigt og befordrende for kodifi-
ceringen af den internationale straf-
feret, som er skudt op inden for den
sidste halve snes år.

Den strafferet, som bl.a. gjorde
det muligt at bringe to diktatorer –
den nu afdøde serber Slobodan
Milosevic og liberianeren John Tay-
lor – til en anklagebænk i Haag.

*Henrik Døcker er journalist og forfatter.
Han har i dette nummer af Udenrigs
også anmeldt "Blood and Soil – A World
History of Genocide and Extermination
from Sparta to Darfur".*

Farewell Mr Bush

Fjerde kvartal 2008

Statsminister Anders Fogh Rasmussen (V) tog den demokratiske præsidentkandidat Barack Obamas sikre sejr ved det amerikanske præsidentvalg 4. november helt roligt.

“Den største forskel bliver nok i stil, udtryksform og måske metode. Når det gælder det grundlæggende politiske indhold, så er jeg ikke sikker på, at der bliver så forfærdelig stor forskel, i hvert fald når vi ser på amerikansk udenrigspolitik”, udtalte statsministeren til Ritzau dagen efter valget.

Statsministeren, der aldrig har lagt skjul på sin store sympati for præsident George W. Bush, hæfter sig ved den kommende amerikanske præsidents beslutning om at koncentrere USA’s militære indsats i Afghanistan for at hindre landet i igen at blive en base for terrorvirksomhed vendt mod nabolandene og resten af verden.

Hvad så med Irak? For et af de markante nybrud ved det amerikanske præsidentvalg var, at amerikanerne for første gang i deres historie valgte en politiker, som midt under en krig definerede sig som modstander af denne krig – og at han havde advaret mod krigen, inden den brød ud.

Hans argumenter den gang var for øvrigt de samme, som Tyskland, Rusland, Frankrig, Sverige og andre europæiske lande brugte – og som stod i skærende kontrast til argumenterne fra Det Hvide Hus og den danske regering.

Bliver Danmark så straffet?

Nej. For det første vil Barack Obama forsøge at samle USA’s allierede. For det andet stod hans eget parti, Demokraterne, i lang tid bag præsident George W. Bushs Irak-politik, om end entusiasmen var mere end begrænset.

Men: selv om Danmark med indsatsen i Afghanistan stadig vil være i god ‘standing’ i Washington D.C., er stjernen falmet, erkender en dansk diplomat med gode forbindelser til flere af de kommende topfolk i den amerikanske administration.

“De betragter os nok som lidt naive. Nyttige idioter er måske så meget sagt, men vi har status som et land, der klapper hælene sammen, når storebror kalder. Det giver ikke den store respekt. Og i Afghanistan er vi kun ét land blandt mange”.

Er der ellers noget, vi skal være bange for?

Flere danske politikere pegede før og efter valget på, at Barack Obama

har udtalt sig kritisk om visse sider af frihandelen. Flere demokrater har stillet spørgsmålstejn ved frihandelsaftalen mellem Canada, USA og Mellemamerika, og planer om eventuel statsstøtte til kriseramte industrier med bilindustrien i spidsen bliver fulgt meget nøje i Europa.

Grønt parallelløb?

Men hvis der er to, som i de kommende år vil stå sammen om en såkaldt grøn vækstøkonomi, er det Anders Fogh Rasmussen og Barack Obama.

Fogh Rasmussen overraskede sit eget parti, Venstre, med sin grønne vision på partiets landsmøde i Herning den 16. november, halvanden uge efter præsidentvalget i USA. "Jeg vil sætte det meget ambitiøse mål, at vi skal gøre Danmark helt fri af fossile brændsler som olie, kul og gas. Vi skal skabe et fossilfrit Danmark. Vi skal skabe en grøn vækstøkonomi i Danmark", sagde statsministeren ifølge Ritzau.

Grøn økonomi er svaret på den finansielle krise, mener Fogh Rasmussen. Han benyttede landsmødet til at slå et slag for, at Danmark skal blive absolut førende inden for ny miljøteknologi.

Ligesom Barack Obama har signaleret et klart kursskifte i USA i retning af at (forsøge at) gøre sig fri af olieimport ved at udvikle mindre klima- og miljøbelastende energiteknologi, skal Danmark ifølge Anders

Fogh Rasmussen nu satse på vedvarende energi og netop grøn teknologi.

Det grønne kursskifte i USA styrker også de danske forhåbninger om en global aftale ved klimatopmødet i København til november. Hvis Barack Obama endda vil deltage i klimamødet – 'COP15' – i Bella Center, vil de danske værter utvivlsomt også være godt tilfredse.

Obama bestyrkede håbet herom, da han ved åbningen af den californiske guvernør Arnold Schwarzeneggers internationale klimakonference samtidig med Venstres landsmøde sagde: "Når jeg har overtaget præsidentembedet, kan I være sikre på, at USA igen vil engagere sig dybt i disse forhandlinger (om en international klimaaftale, red.) og hjælpe med at føre verden mod en ny æra med globalt samarbejde om klimaforandringer".

Klimaminister Conni Hedegaard var da også klar til at invitere Barack Obama til Grønland, hvor hun har brugt udviklingen i Isfjorden i Ilulissat som illustration af klimaforandringer – og påmindelse om nødvendigheden af at mindske CO₂-udslippet her til jords.

Conni Hedegaard var dog ikke ligefrem begejstret for Obamas ambitionsniveau. Hvis den ny præsident vil gøre USA førende i kampen mod klimaforandringer, skal han styrke sine mål, sagde den danske klimaminister efter, at Barack Obama havde erklæret, at USA's drivhusgasser i

2020 skal ned på 1990-niveau – mens EU-kredsen i samme periode vil begrænse sit CO₂-udslip med 20 pct. i forhold til 1990-niveaueet.

“Det er klart, at vi andre vil kræve egentlige reduktioner af USA i forhold til 1990-niveaueet”, sagde Connie Hedegaard til Politiken.dk.

Afrika-initiativ

Hjemlige trakasserier kom (også) til at stå over for internationale ambitioner, da statsministeren i november lod Venstre-ministre være alene hjemme for, at han selv kunne slå et slag for økonomisk udvikling i Afrika.

Stort spektakel, i hvert fald hjemme, hvor statsministeren knapt havde forladt landet, før partifæller i ministerierne for integration og velfærd og snart beskæftigelse kastede sig over hinanden i uenighed om dialog – eller rettere om, hvilke repræsentanter for det muslimske mindretal, samfundet skal føre dialog med.

Vore danske medier og tilhørende spindoktorer var ikke overraskende mere optaget af at fortolke de hjemlige bataljer i regeringschefens parti end af hans – internationalt set – usædvanlige prioritering af at søge løsninger på Afrikas økonomiske krise.

Men sådan var det, at i november 2008 valgte den danske statsminister at bruge adskillige dage på samtaler i sin internationale Afrika-kommision. Fogh Rasmussen fremlagde ef-

ter et møde i Addis Abeba i Etiopien seks forslag, som han kaldte et opgør med ‘gammel udviklingssocialisme’.

Fattigdommen i Afrika skal ifølge Fogh Rasmussen bekæmpes med den private sektor. Med liberalisering. Ved vægt på små og mellemstore virksomheder. Med inddragelse af kvinder – og med skelen til de dynamiske vækstøkonomier i Sydøstasien.

Og så måtte ministre og spindoktorer passe sig selv derhjemme et par dage. Fogh var i Addis Abeba parat med ‘den største danske udviklingspolitiske satsning nogensinde’, som statsministeren sagde.

Varme på euroen

Dansk Folkeparti satte sig op på den høje hest, da Fogh Rasmussen (V) i begyndelsen af november åbnede for en hurtig afstemning om euroen. Partiets EU-ordfører Morten Messerschmidt kaldte meldingen fra statsministeren for en ‘krigserklæring’, og han truede med en ny fodnoteperiode i dansk udenrigspolitik.

Baggrunden for polemikken var finanskrisen i oktober.

“Den seneste tids begivenheder har forstærket behovet for at lade danskerne tage stilling til euroforbeholdet”, lød det fra Anders Fogh Rasmussen (V), og kort tid efter vedtog et bredt flertal i Folketinget at afholde en høring om euroforbeholdet i januar 2009.

Baggrunden for meldingerne var presset på den danske krone under finanskrisen i oktober, som tvang Nationalbanken til at hæve den danske rente med det resultat, at rentespændet – forskellen mellem renten i Danmark og euro-landene – tog til og i begyndelsen af november var på 1,75 pct. Ifølge beregninger fra Venstre kostede det boligejere med flexlån på to millioner kr. 16.000 kr. om året.

Det er til at forstå, og flere meningsmålinger viste flertal for dansk tilslutning til euroen, som et solidt flertal sagde nej tak til ved folkeafstemningen i 2000. Den gang var et af daværende statsminister Poul Nyrup Rasmussens (S) argumenter for et ja, at deltagelse i euroen ville sikre danskerne mod at stå alene i en økonomisk krise.

De EU-venlige partier støttede statsministeren. SF, der ellers er klar til en afstemning om de danske forbehold minus forbeholdet om euroen, kaldte det med finansordfører Ole Sohns formulering for “hamrende uansvarligt at tage en afstemning midt i en krise”. Dansk Folkeparti og en af Venstres egne kandidater til valget til Europa-Parlamentet i juni, Jens Rohde, brugte stort set samme formulering.

Statsministerens melding lød: ro på. Der er ikke taget beslutning om en folkeafstemning, og han lovede, at Folketingets høring om euroen ikke bliver startskuddet til en folkeafstemning.

Truslerne fra Dansk Folkeparti er ikke nye. Tidligere på året kørte partiet en hidsig kampagne mod EF-Domstolen, og partiet har truet med i EU-sager at indgå i flertal uden om regeringen med det resultat, at et sådant flertal kan tvinge danske ministre til i Bruxelles at forsvare sager, som regeringen er imod.

Spørgsmålet er så – som i andre sager – hvor langt Dansk Folkeparti tør gå i den svære kunst det er både at være i opposition til den siddende regering – og i det daglige fungere som dens støtteparti? Til gengæld er det sikkert, at Danmarks forhold til eurosamarbejdet nu igen for alvor er på dagsordenen med mulighed for en folkeafstemning i løbet af 2009.

* Per Stig Møller var i november på lynvisit hos de danske styrker i den afghanske Helmand-provins. Her stillede han dem i udsigt, at Danmark skal regne med at have tropper i Afghanistan i endnu fem år. Det er målet, at nye afghanske styrker gradvis skal overtage kontrollen med området. Udenrigsministeren glædede sig over, at bønder i området synes interesseret i at skifte valmueproduktionen (til opium) ud med dyrkning af hvede.

Michael Seidelin er udenrigspolitisk medarbejder på Politiken. Anders Jerichow er kronikredaktør på Politiken og redaktør af Udenrigs.

Folkedrab i det lange og korte perspektiv

Henrik Døcker

Som folkeretligt begreb har det kun 60 på bagen, men erobringstogter tusinder af år tilbage havde i virkeligheden også folkedrabskarakter

Ben Kiernan: **Blood and Soil – A World History of Genocide and Extermination from Sparta to Darfur**, Yale University Press, 724 sider.

Synet på krig har ændret sig meget gennem århundrederne – men der hæfter stadig en vis ‘prestige’ ved at vinde én. Skoleundervisning i historie drejede sig også i lang tid mest om hvem der vandt. Den australske historiker Ben Kiernan vil med sin gigantiske bog have os til at forstå, at folkedrab kan føres tusinder af år tilbage med Romerrigets puniske krige som ét af de første markante eksempler. Han øser af et imponerende stort kildemateriale, men så meget, at han næsten drukner læseren i facts og citater.

Novel, det er et beundringsværdigt forsøg på at give en omfattende historisk fremstilling af begrebet *folkedrab*, formuleret som en særlig

alvorlig folkeretskrænkelse for blot 60 år siden, nærmere bestemt da FN’s Generalforsamling den 9. december 1948 vedtog den internationale konvention til bekæmpelse af folkedrab. Det tilsigtede forsøg på, helt eller delvist, at udrydde en befolkningsgruppe på grund af dennes nationale, racemæssige, etniske eller religiøse tilhørsforhold var det, verden vendte sig imod, og som signatarmagterne forpligtede sig til at bekæmpe og straffe.

Folkeretskyndige jurister har splittet mange hår siden den rwandiske borgmester Jean-Paul Akayesu i 1999 som en første i retshistorien blev dømt for folkedrab ved det særlige tribunal til domfældelse af de ansvarlige for folkedrabet i Rwanda i 1995. Det har vist sig særdeles svært for anklagemyndigheden såvel ved dette tribunal som Eksjugoslavienstribunalet at bevise folkedrabs-

LITTERATUR

hensigten, hvorfor der i mange flere tilfælde er faldet domme for drab, tortur, deportation og andre grufuldheder under den anden kategori af grove folkeretskrænkelser, kaldet forbrydelse mod menneskeheden. Retspraksis fra tribunalerne afspejler ikke, at denne kategori udløser mildere straf.

Et bredere syn

Men historikeren Kiernan anlægger et langt bredere syn på folkedrabsbegrebet end konventionen – som i øvrigt i det væsentlige skyldtes den landflygtige polske jurist Raphael Lemkin (1900-1959). Dennes stort anlagte værk *Axis Rule in Occupied Europe* (Washington, 1944) om Nazi-Tysklands jødeudryddelser såvel som hans efterladte papirer vil ind imellem blive berørt i det følgende.

Kiernan lægger ud med Romerrigets tilintetgørelse af den fønikiske stat Karthago, som der måtte tre puniske krige til, før senatoren Marcus Porcius Cato fik opfyldt sit siden hen bevingede ord: *Pretereo censeo Carthaginem esse delendam*. Det skete år 146, da angiveligt 70.000 indbyggere blev slågt i i første omgang, idet de ikke ville efterkomme romernes krav om at forlade deres bystat og sløjfe deres religiøse riter. Det var Scipio, som fik brudt Karthagos mure, og det var ham som tog 55.000 overlevende som slaver. Mindst seks puniske byer jævnedes med jorden, og ødelæggelserne

strakte sig længere ud, eftersom Rom havde sværget at udrydde alle, der havde været i ledtog med karthagerne.

Oven på dette 'horror-glimt' fra oldtiden virker det næsten beroligende, at Kiernan konstaterer, at middelalderens erobringstogter nok var brutale, men sjældent nåede ud til folkedrabskarakter.

Nok er der rædselsberetninger om, at kejser Karl den Store under en krig med sakserne halshuggede 4500 saksiske krigsfanger på én dag, men oftere skred sejrende magter til deportationer. Som Europa voksede sig stærkere udøvedes dog ind imellem enkeltstående massakrer, som i hvert fald havde folkedrabskarakter (vil jeg tillade mig at sige – uden udtrykkeligt belæg hos Kiernan), fx da omkring 8000 jøder blev myrdet i otte tyske byer maj-juni 1096. Og da korsfarerne tre år senere ifølge ærkebiskoppen af Tyros tog livet af titusinder af 'vantro', her såvel muslimer som jøder.

Ordet *race* begyndte at dukke op i europæiske sprog i det 14. århundrede, men i begyndelsen sigtede det dog nok til det, som man i det 16. århundrede betegnede som *nationalitet*. Kiernans 'rædselskabinet' åbner nu døren til den spanske erobring af Sydamerika, conquistadorernes tid. Hovedkilden til spaniernes brutale fremfærd er her Bartolomé de las Casas, en munk, der en overgang var slaveejer, men som én af de få blev grebet af anger

og udviklede sig til den fremmeste kritiker af den brutalitet, spanierne udøvede: Deres mishandling af og drab på tusinder af indianere. Ifølge Kiernan var det dog et fåtal, der direkte blev dræbt.

Men spanierne var oprørte over, at indianerne ikke kunne formås til at dyrke jorden. Og dermed tages hul på et tema, som vil vende tilbage mange gange i forfatterens beskrivelser: Kolonialisternes næsten romantiske opfattelse af dyrkning af jorden i forbindelse med udbredelse af deres i kristendommen indsvøbte ideer om den hvide races overlegenhed for ikke at sige civilisatoriske mission – en selvindbildt legitimering af uhyrlige tvangsmetoder.

Fra Columbus' første kolonisering af områder i Caribien videre til Cortés' blodbad på indianerne i Mexico: Af den befolkning, som dér i begyndelsen af 1500-tallet skønnedes at være 12 millioner, blev 85 pct. udryddet i løbet af blot et par år.

Mange citater beretter lige ud om nedslagtningerne af mænd, kvinder og børn. Hensigten var imidlertid ikke at udrydde indianerne som sådan, snarere at befæste de spanske kolonisters magt og påtvinge befolkningen spanske, kristne normer. Kiernans bog svækkes betydeligt ved, at han detaljeret beretter om grupvækkende massakrer, uden at han analyserer dem i forhold til folke-drabsbegrebet som sådan. Og det meste af det er altså *ikke* folkedrab, når det kommer til stykket.

Få vil nok betragte Englands kolonisering af Irland som folkedrab, men det var altså en meget blodig affære det 16. århundrede igennem, begyndende med forbud mod det irske sprog (gælisk) i 1537. I løbet af ti år, ca. 1580-90, blev befolkningen reduceret med 30 pct., idet mange byer blev lagt i ruiner.

Barbariet var ikke mindre i den nye verden, i Nordamerika, hvor en traktat ligefrem fastslog, at indianerstammenavnet pequoterne skulle droppes, idet også stednavnene (naturligvis) ændredes til det velkendte, fx New London og en flod til Themsen! Af denne stamme blev 35 pct. i løbet af ét år ombragt af kolonimagten. Det lå tungt med at have fanger, og en del af disse blev simpelthen solgt.

Det 20. århundredes brutalitet

Vi når så op til det 20. århundrede og dermed – takket være en tydeligere identifikation af enkelte staters befolkningsgrupper – til et egentligt grundlag for at bedømme hvorvidt denne eller hin brutalitet, forfølgelse eller nedslagtning har karakter af folkedrab.

Tysklands sene forsøg på at opbygge et kolonirige i Afrika, nærmere betegnet i nutidens Namibia, tidligere kaldet Sydvestafrika, tog livet af mellem 5.000 og 20.000 hereroer. Mænd, kvinder og børn blev myrdet i tusindvis, men officielt blev de 'bare' fordrevet fra deres

LITTERATUR

jordlodder. Hereroerne fik simpelt hen ordre til at forlade deres traditionelle områder, mange blev skudt, deres vandhuller forgiftet.

En del eksperter opfatter ikke denne undertvingelse, så barsk og blodig den end forekom, som folke-drab, fordi Tysklands formål primært var at sikre sig en koloni på sine betingelser, men Kiernan vil gerne inkludere dette folk, så meget mere som der i 1904 udstedtes en *Vernichtungsbefehl*: "Herero-folket må forlade dette landområde, hvis det ikke sker, vil jeg gennemtvinge det ved hjælp af artilleri, og hver herero, bevæbnet som ubevæbnet.. vil blive skudt", hed det i en ordre fra den tyske general Lothar von Trotha. På tre år omkom 30 pct. af den indfødte befolkning svarende til ca. 10.000 mennesker om året.

Folkedrab på armenierne

Indiskutabelt – undtagen i nutidens Tyrkiet – forekommer Det Osmaniske Riges folkedrab på dettes armeniske befolkningsgruppe. En beslutning fra sultanen i Istanbul om at armenierne skulle betale dobbelt-skat udløste et oprør i 1894. Da det ikke umiddelbart lykkedes at undertvinge det, indsatte sultanen 12 hær-bataljoner, som afbrændte i alt 25 landsbyer. Ifølge nogle kilder skulle 80.000 til 100.000 mennesker være omkommet i løbet af et års tid, mens overlevende i 550 landsbyer blev tvangsislamiseret. Da osmannerne i

1914 trådte ind i Første Verdenskrig på Tysklands side, var armenierne skæbne på det nærmeste beseglet: Ungtyrkernes organisation, Komiteen for Samling og Fremskridt (CUP), støttede en hård kurs mod de oprørske armeniere.

Men først og fremmest blev armenierne (der udgjorde ca. fem pct. af befolkningen i Osmanner-riket) alle sendt i arbejdsbrigader, hvorfra mange deporteredes eller dræbtes i massakrer. Myndighederne løslod også et betydeligt antal tyrkiske kriminelle fra fængslerne og rekrutterede dem til dødspatroljer. Kiernan serverer mange citater fra osmanniske øvrigheds personer, som åbenlyst støttede ombringelse af armeniere og også af de osmanner, som måtte hjælpe armenierne.

Tyske og britiske diplomater og andre indberettede herom til deres regeringer, men kilder henviser også til direkte beslutninger i centralkomiteen for ungtyrkernes CUP. Begrundelsen for hvad der i dag betegnes som folkedrab på omkring 1,5 mio. armeniere i 1915 kommer Kiernan ikke meget ind på, men andre kilder peger på osmannerne frygt for at armenierne ville støtte fjenden Rusland.

Men 1917-18 lider de tsaristiske hære i Kaukasus nederlag, og osmanniske styrker trænger ind i Russisk Armenien, hvor 300.000 armeniere havde søgt tilflugt under krigen: Nu fortsatte ungtyrkernes blodbad på armenierne også her. Hur-

tigt ændres magtforholdene imidlertid, verdenskrigen sluttede med tysk nederlag, og sultanen i Istanbul var mand for nu at erklære CUP's nedslagtning af armenierne 'forbrydelser mod menneskehedens love'.

To ledende ungtyrkere blev dødsdømt for at have organiseret massedrab, bl.a. ved at kaste armeniere ud fra både på havet. Flere andre ledende ungtyrkere blev ved en tyrkisk militærdømstol dømt in absentia. Kiernan opgiver ikke hvor mange, der modtog fængselsdomme, men antallet af retssager angives til godt en snes.

Det nutidige Tyrkiets indædte modvilje mod at erkende armenier-folkedrab debatteres ikke af Kiernan – en tyrkisk frygt for massive erstatningskrav fra armensk side menes af nogle eksperter at være den væsentligste grund.

Hungerkatastrofen i Ukraine

Blandt Europas politiske masse mord indtager den hungersnød, Sovjetunionen i 1932-33 påtvang Ukraine som led i opbyggelsen af den unge sovjetstat også en betydelig plads. Mens Kiernan også her leverer striber af relevante citater, sætter han ikke skarp fokus på den diskussion, som i de sidste par år er opstået om hvorvidt denne forfærdende gigantforbrydelse også må betegnes som folkedrab. Men de tal og kendsgerninger han fremlægger, styrker troen på folkedrabshensigten.

Tvangskollektiviseringen ramte selvejerbønder i hele Sovjetunionen, men da denne type bønder var særlig talrige i det kornrige Ukraine, kom ukrainerne til at lide uforholdsmæssig hårdt. Ifølge Kiernan levede kun tre pct. af bønderne i 1928 i kollektiver, mens det to år efter var 60 pct. Den blodige modstand mod kollektivbrugene fik simpelthen millioner af bønder til at forlade deres ejendomme, samtidig med at den sovjetiske diktator Josef Stalin forhøjede påbudte kornleverancer til staten eksorbitant.

De spredte citater om at "holde godt øje med Ukraine", at "omkringrejsende ukrainere demoraliserede kollektivbrugene" eller at "det ukrainske kommunistparti var skrækeligt [afsporet fra den rette kommunistiske kurs]" kan ikke uden videre tolkes som en klar hensigt om at tilintetgøre den ukrainske nation.

Men det står fast, at den ukrainisering, dvs. støtte til ukrainsksprogede skoler og udvikling af ukrainske bykadrer, som Stalin i 1920'erne fandt nyttig og reelt støttede, ret brat sluttede i december 1932, da det sovjetiske kommunistpartis centralkomité udlagde de voldsomme folkevandringer, dvs. de tusinder af forarmede bønder, berøvet deres korn og ejendele af barbariske byaktivister, som noget der var igangsat af Sovjetunionens fjender (bl.a. Polen). Tusinder af disse mennesker havnede så i Gulag-lejrene. Men det

LITTERATUR

ramte såvel ukrainere som polakker og andre nationaliteter.

Her er det nødvendigt at foretage en digression til den ukrainske historiker Roman Serbyn, som gør opmærksom på, at folkedrabskonventionens 'fader', Raphael Lemkin i et uudgivet efterladt manuskript til en bog om folkedrabs historie udtrykkeligt også hertil henregner de excessive krav om ukrainernes kornafleveringer til staten, de fortvivlede forældre, som drog tiggende rundt i byerne, og de tusinder af forladte børn – hele dette mareridt, som trods Stalins forsøg på at afsondre Ukraine fra omverdenen i 1932-33 alligevel er blevet kendt og dokumenteret i udlandet.

Dette til trods har mange folkeretslærde i forskellige lande pointeret, at Sovjetunionen ikke dengang tilkendegav en klart hensigt om at eliminere den ukrainske nation eller det ukrainske folk.

På Sovjetunionens foranledning blev politiske og sociale grupper ikke nævnt i konventionen. Årsagerne var flere, men i hvert fald juristerne pegede på, at tilhørsforholdet skulle være af en vis konstans, hvis man skulle forestille sig retssager mod ansvarlige for folke- drab.

Den amerikanske jurist Davis Marcus har i en afhandling viet emnet kunstig hungersnød som politisk våben særlig opmærksomhed. Han finder, at der i det 20. århundrede foruden i Ukraine også var tale om

uhyrlige politiske massedrab gennem udsultning i Etiopien og Nordkorea. Den etiopiske regering var imidlertid 1983-85 i den situation, at den kunne drage nytte af en udstrakt tørke ved at begrænse forsyninger til oprørske provinser.

Ifølge *Africa Watch* omkom 400.000 mennesker i denne periode kun i begrænset omfang som følge af tørken, men snarere ved regeringens tilbageholdelse af nødhjælp. Dette er udtrykkelig kriminaliseret i statutten for Den Internationale Straffedomstol.

Hans påstand om at Nordkoreas hungersnød også er kunstigt fremkaldt for at holde oppositionelle dele af befolkningen i ave, er betydelig sværere at underbygge i dette det mest lukkede land i verden i dag. Flere udenlandske hjælpeorganisationer, som ville undsætte særlig hårdt ramte dele af Nordkorea, er blevet lagt alvorlige hindringer i vejen. Noget bedre underbygget er det at sætte Etiopien i gabestokken for folke- drab, men ikke nødvendigvis alene ved udsultning. Under alle omstændigheder blev landets tidligere præsident Mengistu Haile Mariam i december 2006 af Etiopiens højesteret dødsdømt in absentia for folke- drab på Tigre- og Wollo-befolkene.

Folkedrabet på jøderne

Med den polske sociolog Zygmunt Baumans ord ville Nazitysklands

folkedrab på seks millioner europæiske jøder overvejende i perioden 1940-45 næppe have været muligt før det 20. århundrede.

Den tyske diktator Adolf Hitler byggede videre på en udstrakt antisemitisme, der havde rod fæste langt ud over Tyskland, bl.a. i det Polen, som blev Anden Verdenskrigs første offer. Men han tog i virkeligheden et udgangspunkt helt tilbage til bystaten Sparta. Der var race og overmenneskeideer at blive inspireret af! Hos nazismen – som også flere af de kolonisationsstater, som Kiernan beskriver – skamroses de egne bønder, de er ‘sande’ bærere af nationen. Denne dyrkelse af landbrugers hvervet gik hånd i hånd med jødehadet.

Jøderne var imidlertid hindret i at eje fast ejendom, men måtte holde for simpelthen på grund af deres sammenhængskraft og beskyldtes i øvrigt for at være roden til alle Tysklands ulykker efter den ‘skammelige’ Versailles-traktat efter Første Verdenskrig. Kiernan lader uomtalt, at ingen af Det 3. Riges spidser i Nürnberg blev dømt for folkedrab, idet begrebet jo først kom til verden to år efter processen. Det var derfor det datidige til formålet konstruerede begreb *forbrydelse mod menneskeheden* kom til at dække alle de uhyrligheder, der ikke var dækket af begrebet *krigsforbrydelser*.

Mens Stalin med magt bragte kommunismen via bykadrer ud i landdistrikterne, benyttede Kinas

Mao Tsedung til dels den modsat rettede trafik, i hvert fald var det påfaldende, at Kinas kommunistiske parti i 1961 lukkede 100.000 virksomheder og tvang 10 millioner mennesker fra byerne ud i landdistrikterne.

Som i hele Kiernans bog bydes der på mange citater og mange tal, men pålideligheden af sidstnævnte kan med rette betvivles i mange tilfælde. Fejlslagne landreformer angives at have krævet omkring én mio. menneskeliv. Hvor mange menneskeliv kulturrevolutionen krævede er uhyre usikkert. Kiernan hævder til omkring én mio. menneskeliv. Han tager ikke rigtig stilling til, om Maos eksorbitante afleveringskrav til bønderne, de mange millioners død, der måske ikke var direkte tilsigtet, men resultat af kynisk, til det forbryderiske grænsende ligegyldighed med menneskeliv og en forfærdende uvidenhed om de basale livsgrundlag for bønderne, er folkedrab.

Fra Rwanda til Bosnien

Nået frem til Rwanda, Cambodia, Irak (Halabja) og Bosnien (særlig Srebrenica), er vi straks på mere sikker grund. Det virker ude af proportion så kortfattet han befatter sig med sidstnævnte (godt seks sider). Rwandas indre rivninger går helt tilbage til Tysklands kolonisering af det daværende Ruanda-Urundi for godt 100 år siden, bestandig favori-

LITTERATUR

serende mindretallet af *tutsier*, noget den påfølgende belgiske kolonimagt i 1916 fortsatte. Da de som Rwanda og Burundi blev selvstændige i 1954, var de begge forsynet med et flertal af *hutuer* og et mindretal af *tusier*, som sad på magten. Men begge folkegrupper taler samme sprog og har samme religion. Kiernan dvæler ikke ved den minimale FN-styrke, som sendtes til Rwanda i 1990'erne, og i det hele taget om verdensorganisationens svigt, hvorved folkedrab på ca. én million (tutsier og moderate hutuer) kunne gennemføres.

Pol Pots magtovertagelse af Cambodiam, uddrivelsen af bybefolkninger til landdistrikterne førte i løbet af årene 1975-79 til omkring 1,7 mio. menneskers død, mange sultede ihjel, mange blev henrettet, og atter andre døde som følge af ubehandlede sygdomme. Som under Stalins tvangskollektiveringer, hvor ordet kulak fra at betyde selvejerbonde og siden 'storbonde' med tiden kendetegnede alt og alle, der ikke fuldt og helt sluttede op bag kollektiveringerne, blev alle, der ikke fuldt tilsluttede sig Cambodiam-kommunistpartiets linje, kaldt 'forrædere'.

Kiernan ofrer det ingen linjer, at Pol Pots Røde Khmerer ikke lod deres politiske masse mord gå ud over nogen nærmere defineret gruppe (national, etnisk, racemæs-

sig eller religiøs), således som folkedrabskonventionen fordrer. Hvis der var en ledetråd til de cambodianere, der især måtte lade livet, var det at de var veluddannede. Vanskelighederne med et retsopgør (det planlagte cambodiansk-internationale tribunal) efter uhyrlighederne lades aldeles uomtalt.

Kiernans store 'ekspose' har – som tidligere antydnet – sin force i sine mange citater til at afspejle en form for virkelighed i en mangfoldighed af blodig undertrykkelse i stor skala, det være sig i forbindelse med regulær krig eller som led i en manifest undertrykkelse af bestemte folkegrupper (folkedrabskonventionen betoner udtrykkeligt, at den befatter sig med folkedrab såvel i fred som krig).

Hans interesse for nærmere at analysere de mange situationer i forhold til Raphael Lemkins folkedrabsdefinition kan ligge på et meget lille sted. Hans lyst til at give en egentlig vurdering af dem i forhold til hinanden, til i pædagogisk forstand at anskueliggøre dem, er ikke til stede. Så uanset den store beundring, man må have for det enorme antal facts, Kiernan har studeret sig til, lever det store værk ikke op til den forventning, en videbegærlig læser må have. Det er en skam.

Henrik Døcker er journalist og forfatter.

Artikler og anmeldelser i 2008

- Obama, Barrack *Dokument: Tale til berlinerne* **3** 52
- Behrndt-Eriksen, Tanja Kasandra *Kina i Afrika – ressourcer og politisk magt* **2** 43
- Carlsen, Erik Meier *Tibet: Nationalisme blokerer for kulturel identitet* **1** 48
- Christensen, Ole *Pakistan: Mindre militær, mere demokrati* **1** 103
- Døcker, Henrik *Folkedrab i det lange og korte perspektiv* **4** 117
- Døcker, Henrik *Til menneskehedens bedste* **4** 106
- Ehrenreich, Michael *USA begynder med et nyt kapitel* **4** 67
- Ehrenreich, Michael *USA's skelsættende valg* **3** 7
- Espersen, Søren *Lad Rigsfællesskabet bestå* **1** 73
- Floryan, Jan Jakob *En sejrrig taber* **1** 117
- Fuglede, Mads *Vicepræsidentposten i amerikansk politik* **3** 43
- Gården, Hugo *Den nye middelklasse er drivkraften i Kina* **2** 19
- Hansen, Holger Bernt *Valg i Kenya og Zimbabwe: Ligheder og paradokser* **2** 65
- Hertoft, Mikael *Sorte skyer over Georgien* **2** 89
- Holbrooke, Richard *Den næste præsident* **3** 15
- Holm, Ulla *Den franske præsident og EU-formandskabet* **4** 81
- Ikenberry, G. John *Kinas fremstormen og Vestens fremtid* **2** 6
- Jekhanurov, Jurij *Ukraine mellem Rusland og NATO* **3** 100
- Jensen, Jesper Vind *Noter i marginen: Holodomor og hykleri* **4** 4
- Jerichow, Anders *Krige i arv* **3** 36
- Jerichow, Anders *Mellemøsten: Nye grænser, nye konflikter* **1** 79
- Knudsen, Tonny Brems *Kosovo – særtilfælde eller ny norm* **1** 7
- Krarup, Thure *Drømmen om et Kurdistan* **1** 38
- Libak Anna *Noter i marginen: Nedtælling til december* **2** 4
- Lohmann, Jens *Obamas glemte udfordring* **4** 73
- Lukjanov, Fjodor *Efter Georgien* **4** 7
- Magnusson, Märta-Lisa *Nagorno-Karabakh – de facto stat på spring?* **1** 24
- Mathiesen, Claus *Moskvas høje* **3** 89

- McCain, John *Dokument: Vi kan skabe en bedre verden* **2** 109
- Møller, Jørgen Ørstrøm *USA fester for Kinas opsparring* **2** 35
- Nielsen, Helle Lykke *Fremtiden for Iraks arabiske sunnimuslimer* **2** 97
- Pabriks, Artis *Letland – EU-medlem og Ruslands nære nabo* **4** 17
- Pedersen, Connie *De franske socialister mangler leder og politik* **1** 97
- Pedersen, Klaus Carsten *Kina, Taiwan og Vesten* **2** 49
- Pedersen, Klaus Carsten *Noter i Marginen: Folkets røst* **3** 4
- Qvortrup, Mads *Magtesløshedens politik* **3** 106
- Rasmussen, Mikkel Vedby *Danmark har ingen Ruslandspolitik* **4** 40
- Rojan, Pola *Krisen i Tyrkiet er et grundlæggende regimeopgør* **4** 97
- Seidelin, Michael & Jerichow, Anders *Danmarks stemme: Andet kvartal 2008* **2** 119
- Seidelin, Michael & Jerichow, Anders *Danmarks stemme: Fjerde kvartal 2008* **4** 113
- Seidelin, Michael & Jerichow, Anders *Danmarks stemme: Første kvartal 2008* **1** 108
- Seidelin, Michael & Jerichow, Anders *Danmarks stemme: Tredje kvartal 2008* **3** 115
- Sikorski, Radoslaw *Polens syn på NATO, EU og Rusland* **2** 58
- Simonsen, Sven Gunnar *Øst-Timors tilbageslag* **2** 106
- Skak, Mette *Medvedjevs Rusland* **1** 85
- Skak, Mette *Rusland og Vesten efter krigen i Georgien* **3** 75
- Sperling, Vibeke *Er Ukraine næste offer?* **4** 31
- Spørgetid *Danmarks udenrigspolitik?* **2** 124
- Spørgetid *Kritisk dialog med Kina?* **1** 112
- Swartz, Richard *Serbernes sammenstød med virkeligheden* **1** 19
- Theisen, Søren *Armenien: Valg og undtagelsestilstand* **2** 77
- Theisen, Søren & Sommerlund, Jana *Bjørnen og Tornerose* **3** 59
- Olsen, Thorsten Borring *Europas historie* **1** 121
- Totalforsvarets Forskningsinstitut (FOI) *Dokument: Den kaukasiske lakmusprøve. Konklusioner og konsekvenser* **3** 96
- Verdenshavet og Frederiksholms Kanal *Lad de andre få striberne på* **4** 2
- Verdenshavet og Frederiksholms Kanal *Og så til Beijing* **2** 2
- Verdenshavet og Frederiksholms Kanal *Terror i Danmark* **1** 2
- Verdenshavet og Frederiksholms Kanal *Varm luft over Danmark* **3** 2

Vestergaard, Frede *Kina er stort, men ikke så stort som antaget* **2** 28

Wivel, Peter *Firspandet på Brandenburger Tor rider mod øst* **4** 46

Ytzen, Flemming *Dragens samliv med Ørnen– og resten af verden* **4** 53

Østergård, Uffe *Færøerne: Nation eller stat?* **1** 54

Østergård, Uffe *Noter i marginen: De egentlige europæere?* **1** 4

Anmeldte bøger i 2008

Judt, Tony *Postwar. A History of Europe since 1945* **1** 121

Kiernan, Ben *Blood and Soil – A World History of Genocide and Extermination from Sparta to Darfur* **4** 117

Rosenfeldt, Niels Erik *Lenin. En revolutionær fundamentalist* **1** 108

LANDE I LOMMEFORMAT

fra Det Udenrigspolitiske Selskab

Jorden rundt under 1000 kr. om året

Med et abonnement på LANDE I LOMMEFORMAT kan man nu få et geografisk leksikon, som dækker alle verdens ca. 200 lande. De fleste lande har deres eget hæfte, men nogle samles i grupper på to eller tre. Serien opfatter flere end 140 hæfter på gennemsnitlig 32 sider.

LANDE I LOMMEFORMAT giver hurtig, men grundig information. I lædig og overskuelig form præsenteres hvert lands geografi, befolkning, religion, sprog, kultur, historie, forfatning, økonomi, politik og meget mere.

LANDE I LOMMEFORMAT udgives i otte regionale pakker med én hvert halve år. Hver pakke opdateres således hvert fjerde år. Tredje udgave af serien er indledt i foråret 2005 med Vest- og Sydeuropa efterfulgt af Øst- og Centraleuropa, Nordamerika, Caribien og Oceanien, Syd- og Mellemamerika, Syd- og Østasien og Vest- og Centralasien. I år er vi nået til seriens sidste pakker: Syd- og Østafrika og Nord- og Vestafrika, og i foråret 2009 starter vi forfra.

LANDE I LOMMEFORMAT sælges både i abonnement og i løssalg. Abonnementsprisen er kun 27 kr. pr. hæfte – eller under 1000 kr. om året inklusive kassetter. Man betaler først for hæfterne, når man har fået dem, og abonnementet kan opsiges, når de senest tilsendte er betalt. I løssalg koster hæfterne 39 kr. plus porto. Løssalgsprisen for medlemmer af Det Udenrigspolitiske Selskab og abonnenter på Udenrigs er 27 kr. plus porto.

✂

Jeg er interesseret i LANDE I LOMMEFORMAT og ønsker

_____ **Abonnement** med 33% rabat og gratis kassetter.
Den seneste regionspakke tilsendes straks.

Sæt x her _____ og få alle otte pakker for kun 2000 kr. inkl. forsendelse.

_____ **Brochure** og gratis **prøvenummer**

Navn:

Adresse:

Postnr/by:

Det Udenrigspolitiske Selskab · Amaliegade 40 A · DK 1256 København K
Fax 45 33148520 · E-mail lil@udenrigs.dk

Det Udenrigspolitiske Selskab

er en almennyttig, uafhængig forening, grundlagt i oktober 1946. Selskabets formål er at fremme kendskabet til og interessen for udenrigspolitiske spørgsmål. Selskabet tager ikke stilling til noget politisk problem. Kun redaktion og forfattere hæfter for de i Selskabets publikationer offentliggjorte meninger.

Som medlem kan optages enhver dansk statsborger, hvis medlemskab skønnes gavnligt for Selskabets formål.

Udlændinge med særlig tilknytning til Danmark kan optages som associerede medlemmer uden stemmeret. Institutioner og virksomheder kan optages som kollektive medlemmer.

Selskabets protektor

Hans Kongelige Højhed
Kronprins Frederik

Selskabets æresmedlemmer

Henrik Henriques

Selskabets bestyrelse

Merete Ahnfeldt-Møllerup,
arkitekt, p.hd.
Bodil Nyboe Andersen,
præsident for Dansk Røde Kors
Suzanne Brøgger, *forfatter*
Michael Ehrenreich, *redaktør*
Uffe Ellemann-Jensen,
tidl. minister, Selskabets formand
Lykke Friis, *prorektor*
Troels Frøling, *generalsekretær*

Kjeld Hillingsø, *generalløjtnant*

Erik Hoffmeyer, *dr.polit.*

Anne E. Jensen, *cand.polit.*

Anders Jerichow, *journalist*

Anne Knudsen, *chefredaktør, dr.phil.*

Suzanne Lassen

Steen Langebæk, *landsretssagfører*

Anna Libak, *journalist*

Mogens Lykketoft, MF,

tidligere minister

Finn Lynge, *seniorrådgiver*

Siegfried Matlok, *chefredaktør*

Ida Nicolaisen, *seniorforsker*

Herbert Pundik, *journalist*

Tøger Seidenfaden, *chefredaktør*

Vibeke Sperling, *journalist*

Niels Thygesen, *professor, dr.polit.*

Selskabets bibliotek

er et offentligt tilgængeligt specialbibliotek inden for udenrigs- og international politik i bred bestand. Bibliotekets samlinger omfatter

- Danske og udenlandske tidsskrifter
- Diverse håndbøger og bibliografier.
- Elektroniske opslagsværker.

Biblioteket har ca. 100 danske og udenlandske tidsskrifter i fast abonnement.

Biblioteket er åbent man.-fre. kl. 12-16, eller efter aftale. Henvendelse kan desuden ske på tlf. 3314 8886 i samme tidsrum.

udenrigs

63. årgang

Grundlagt af Erik Seidenfaden og Steen Gudme

Udkommer marts, juni, september og december

Redaktionen af dette nummer sluttet 22.12.2008

Abonnementspris 250 kr., institutioner 400 kr.

Udgives med støtte fra Knud Højgaards Fond og Oticon Fonden

Udgiver

Det Udenrigspolitiske Selskab

Amaliegade 40 A, DK-1256 København K

Telefon 3314 8886, fax 3314 8520

E-mail udenrigs@udenrigs.dk

www.udenrigs.dk

Redaktion

Anders Jerichow (ansvarshavende)

Brita Vibeke Andersen

Anna Libak

Redaktionskomité

Svend Aage Christensen

Michael Ehrenreich

Ib Faurby

Nanna Hvidt

Anne Knudsen

Tøger Seidenfaden

Vibeke Sperling

Frede Vestergaard

Uffe Østergård

Direktion

Klaus Carsten Pedersen

Sekretariat

Brita Vibeke Andersen

Produktion

Skagen Bogtrykkeri og Rounborgs grafiske hus

Omslagsill.: Per Marquard Otzen

ISSN 1395-3818